

ÚJ FORRÁS 2021.7

- Falcsik Mari: Bármikor, mindenütt (vers) 3
Kakuk Tamás: Kavafisz-változat (vers) 4
Jász Attila: Időtlen s ég (vers) 5
Földényi F. László: A szirakúzi festő (esszé) 6
Hegy Botos Attila: Égő szemgödör (esszé) 9
Bánki Éva: Nincs (vers) 11
Villányi László: Földnek lakója (vers) 12
Uri Asaf versciklusa 14
Szegedi-Szabó Béla: A Szirakuzai (regényrészlet) 15
Markója Csilla: Farkas István és a *Szirakuzai bolond* (tanulmány) 20
Kelényi Béla: A végzet útjelzője (esszé) 30
Dolinszky Miklós: Fekete aura (esszé) 31
- Förköli Gábor: Beszáradt tubusok (Tolnai Ottó: *Titorelli faiskolája*) 34
Murzsa Tímea: „Fölpuffadt hasunkon hintáznak az élők”
(Lovas Ildikó: *Amikor Isten hasba rúg*) 38
Kakuk Tamás: Kijáratok az időn túlra
(Szegedi-Szabó Béla: *Homokmű*) 42
Horváth Anna Flóra: „Egy szakállas férfira várok”
(Terék Anna: *Háttal a napnak*) 45
- Mátyás Győző: Választások (próza) 54
Szilágyi-Nagy Ildikó: Veronika kendője (próza) 63
Böröczki Csaba: Mitológia (prózaciklus) 67
Nagy Balázs: Voronyezs (próza) 74
Somogyi Tibor: Egy gondolat (próza) 81
Oborny Beáta: Pormacska (próza) 84
- John Ashbery: A festő (vers) 86
Makáry Sebestyén: Többet lát, mint amennyit elveszt
(John Ashbery: *Önarckép konvex tükörben*) 88
Anne Michaels versei 92

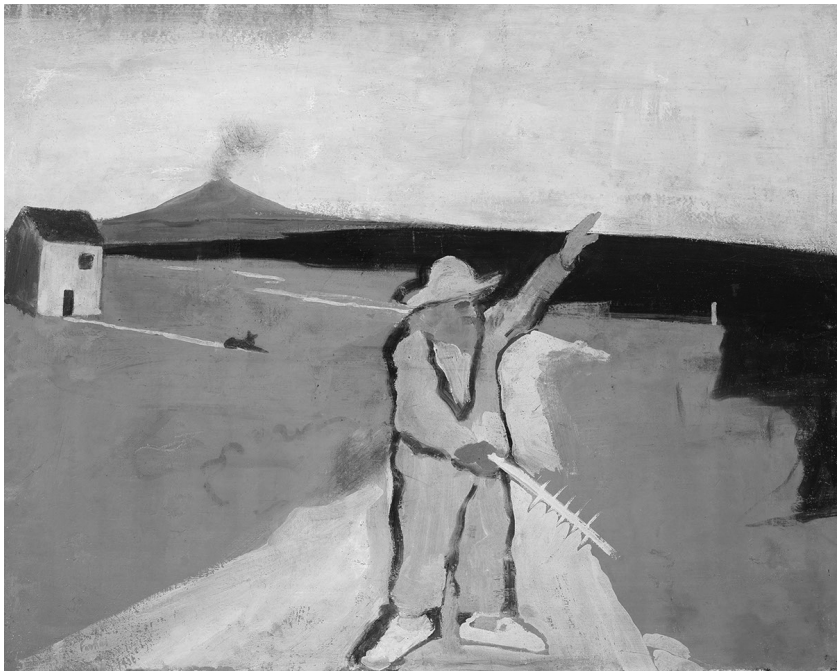
A borítón Szolláth Katalin grafikája és Farkas István festménye (Szirakuzai bolond, 1930)

A lapzárókon Szolláth Katalin munkái

E számunk szerzői:

Asaf, Uri költő, író, festőművész (Bp.), Ashbery, John amerikai költő (1927–2017), Bánki Éva író (Bp.), Böröczki Csaba író (Bp.), Dolinszky Miklós zene-történész (Bp.), Falcsik Mari költő (Bp.), Földényi F. László esztéta (Bp.), Fölköli Gábor kritikus (Bp.), Hegyi Botos Attila költő (Bp.), Horváth Anna Flóra kritikus (Bp.), Jász Attila fénysegédmunkás (Gerecse), Kakuk Tamás költő, író (Tatabánya), Kelényi Béla költő, tibetológus (Bp.), Markója Csilla művészettörténész (Bp.), Makáry Sebestyén költő (Nagymaros), Mátyás Győző író (1954–2021), Michaels, Anne költő, író (Toronto), Murzsa Tímea kritikus (Bp.), Nagy Balázs író (Bp.), Oborny Beáta író (Bp.), Somogyi Tibor író (Debrecen), Szegedi-Szabó Béla költő, író (Bp.), Szilágyi Mihály műfordító (Bp.), Szilágyi-Nagy Ildikó író (Bp.), Villányi László költő (Győrzámoly)

A Farkas István-összeállítás vendégszerkesztője: Szegedi-Szabó Béla

BÁRMIKOR, MINDENÜTT

*A „szirakuzai szorongó”,
Farkas István emlékére*

Bármikor üthet az óra,
hogy világod egyetlen virága
szemed láttára nő át szöges karóba.

Mindenütt utolérhet, hogy léted tengerkékje,
míg a partján állva nézed,
fordul hirtelen vakfeketébe.

Bármikor kanyarodhat veled
agyagos síkra utad, hol a hússzínű hegy
egyszerre megint füstölni kezd.

Mindenütt odaérkezhetsz,
ahol a házadból barakk,
kutyádból elébe láncolt fenevad lesz.

Bármikor, mindenütt újra szólhat rólad
a bolond narancsizzású szakállából
fenyegetőn fölpárálló jóslat.

KAVAFISZ-VÁLTOZAT

lekerültek róla az ékszerek, a karkötő maradt,
rózsafüzér vagy tibeti imaszámláló egyre megy,
körbejár az idő, ha rászánja magát, hogy
megtisztítsa lelkét a bűntől, ha van neki,
forгатja tenyerében a szemeket, de maradjon
titok az utcanép előtt, a zajongó, magányos
tömeg orrára nem köti, csak megy előre a porban
az úton, a tisztaságot keresi, valahol a belső zugban
kutatja, a csendben, a gonoszt a botjával űzi el,
tömjént lélegzik hozzá, szavakat motyog,
talán messzebbre jut velük, keresi a nagy Ismeretlent,
holott olvasta, hallotta, benne létezik, de hiába,
a kétely az űr hidegébe löki, majd megmelegszik
Szirakuza forráságában, míg koldul a katedrális
előtt, ezt hiszi, így a földön jár, míg megengedi,
ki dönt erről, hogy megtegye, amíg teheti

IDŐTLEN S ÉG

Felismerem magam, e képtől kezdve
hívjatok így, *A szirakúzi bolond*,
kezemben vakvezető bot, egy hal-
csontváz, vele együtt az életemet is
visszadobnám a tengerbe, de nem
kezdem újra, háttérben az Etna
füstölgő csúcsa túlságosan is jól
mutat, akár egy festményen, érzem
magamban az erőt a parton, amivel
a hullámok egyre növekvő feketeségét
még elsimíthatom, mögöttem homok,
és a megtett út fehérsége vakít, hiába
is ellenkezem, csukom be megadóan
a szemem, hiába már a napszemüveg,
egyetlen vigaszom kutya képében
őrizni a házat, amíg távol vagyok,
búcsút intek a sós messzeségnek, a hűs,
alkonyati szél meglebbenti hosszú,
fehér szakállam, és ebben a pillanatban
majdnem mindenhol otthon lehetnék,
de itt vagyok, és mindjárt elmúlik ez is.

Farkas István kapcsolata az apósával nem volt felhőtlen. Pedig apja, Wolfner József éppúgy Budapest felsőbb és legmódosabb köreihez tartozott, mint Kohner Adolf, s Kohner Ida és Farkas István 1925 nyarán tartott esküvője

6 Földényi F. László

A SZIRAKÚZAI FESTŐ

Farkas István: *Szirakuzai*

bolond

hogy a különbség a két nagyapám között az, hogy Kohner Adolf pénzért vette a báróságot, a Wolfnernek meg felajánlották, de nem fogadta el.” Ráadásul Farkas István nemcsak báró nem volt, hanem az esküvő előttről volt egy törvénytelen gyermeke is. Apósa a lánya házasságát mésalliance-nak láthatta. Hogy ennek hangot adott-e valaha, nem tudni. De önmagában is árulkodó, hogy Kohner Adolf hatalmas gyűjteményében, annak 1934-es felbomlásáig egyetlen festmény sem szerepelt a vejétől. Pedig a nagyszerű Ferenczy Károlyok, Mészöly Gézák, Paál Lászlók, vagy a kevésbé jelentős Csók Istvánok és Munkácsy mellett Farkas mestere és pártfogója, Mednyánszky is ott volt. Pedig Kohner biztos, hogy látta Farkas István műveit; lánya, a szintén festő Kohner Ida már a házasságkötés előtt is felhívhatta apja figyelmét Farkasra.

Ráadásul a gyűjteményben helye is lett volna Farkas képeinek. Így a *Szirakuzai bolond*nak is, amelyet már a házasságkötést követően festett, 1930-ban. Igaz, nem Budapesten, hanem Párizsban – de 1932-ben, amikor Farkasék visszaköltöztek Budapestre, apósa gyűjteménye még javában bővült. A *Szirakuzai bolond*ot legkésőbb ekkor nem megszerezni – az após részéről ez bizony bolondság volt. És elvakultság. Hiszen a bal karját magasba lendítő, jobb kezével pedig nem tudni miféle ágat tartó férfi arctalansága hamar párbeszédbe kerülhetett volna Kohner gyűjteményének más darabjaival. Amelyeket Farkas már 1923-ban, amikor először járt a Kohner-házban, festőként még apósánál is biztosan behatóbban szemügyre vett. Például Modigliani képét Baranowski lengyel festőről (1917), akinek van ugyan arca, de két szeme helyett éppúgy egy-egy vak folt látható, mint Farkas képén. Vagy Daumier *Éneklő pár* című festményét (1850-60 körül), amelyen egy férfi és nő látható, éppoly elmosódott arccal és tátott szájjal, mint Farkas bolondja. Vagy mint Goya *Akasztott szerzetes* című képét (1810 körül),

igazi társasági esemény volt, amelyről a korabeli újságok is beszámoltak. Kohner Adolf azonban nemcsak nagy múgyűjtő volt, hanem báró is, Wolfner József ellenben nem. Farkas fia, Charles Farkas később erre így emlékezett vissza: „Apám meg mindig azt mondogatta,

amelyen senkinek sem vehető ki az arcvonása, és a szemeket és szájakat csupán kisebb-nagyobb sötét foltok jelzik. Ráadásul Daumier és Goya festménye Kohner Damjanich utcai palotájának egyik szalonjában közvetlen egymás fölött függött, ami azt bizonyítja, hogy a tulajdonos nagyon is pontosan érzékelt, hogy egyes festők miként tudnak minimális eszközzel maximális hatást elérni. 7

Apósa otthonában Farkasnak is feltűnhetett ez. Annál is inkább, mert ő maga is erre törekedett: úgy redukálni a képi elemeket, hogy ettől a festmény mégis gazdagodjon. A kevesebb a több. A hozzám legközelebb álló festményei (mint a *Domboldalon*, 1931, *Vörös asztal*, 1931, *Vihar után*, 1934) éppúgy ennek szellemében születtek, mint a *Szirakuzai bolond*. Nyilvánvaló a kortárs francia festészet hatása; feltehetően az európai absztrakciónak is nagy szerepe lehetett ebben. A nagy színmezők együttese, a szabálytalan formájú okkersárga, fekete, fehér és piszkosszürke foltok összjátéka, kiegészülve a bordó-rózsaszínű háromszöggel már-már a későbbi *colour field painting* irányzatát előlegezi. Tíz évvel e festmény keletkezése után, 1940-ben jelenik majd meg Clement Greenberg nagyhatású tanulmánya, (*Towards a Newer Laocoon*), amelyben az amerikai kritikus a huszadik századi modernizmus következetes beteljesedését abban látja, hogy a festészet lemond minden „irodalmiságról”. Nyilvánvaló, hogy a huszadik századi festészetben benne lappang ennek lehetősége. Ettől Farkas sem mentes; franciaországi tartózkodásának, talán éppen a fauve-ok hatásának is köszönhető, hogy a két háború között magyar festő nem került annyira közel az absztrakcióhoz, mint ő. Ugyanakkor a nyilvánvaló késztetés ellenére Farkas nem indult el a teljes absztrakció irányába. A magyar festői hagyománytól, Mednyánszkytól és annak festői nyelvétől sem Párizsban, sem hazatérte után nem szakadt el. Miként ezen a festményén is: viszonylag kevés eszközzel néhány sematikus utalást helyez el a képen: egy füstölő vulkánt, egy gyerekrajzra emlékeztető házat, egy kutyát, meg a bolondot, aki fekete kontúrokkal emelkedik ki az okkersárga-fehér háttérből. Ha narratívát keresünk, akkor azt is mondhatjuk, hogy az előtér: murvával borított út; az okkersárga színmező: homokföld; a fenti piszkosszürke csík: égbolt, a fekete sáv pedig: tenger.

De minél tovább nézem ezt a képet, annál biztosabb vagyok benne, hogy Farkas nem előre kigondolt egy jelenetet, amit azután megfestett, hanem a jelenet a festés közben született meg és öltött alakot. Más szavakkal: Farkas ízig-vérig festő. Ezért tartózkodom attól, hogy – a Farkasról szóló írások és megemlékezések többségétől eltérően – festészetében a későbbi tragikus sors előérzetét lássam, vagy képeihez valamilyen más, nem feltétlenül magukból a képekből következő magyarázatot keressek. Nem vitatom ennek

jogosultságát. De még mielőtt ide eljutnék, élvezem azt, ahogyan a színekkel bánik, ahogyan a színmezőket ütközteti, ahogyan ennek a festménynek az esetében egy nagy fekete sávval olyan merészen vágja ketté a festmény terét, ahogyan arra csak egy Manet vagy egy Degas képes. Vagy ahogyan

8 olyan magától értetődően helyez oda egy szfinx-szerű kutyát az üres térbe, mint de Chirico a szobrokat a maga metafizikus tereibe. S csak miután ezt kiéveztem, akkor mondom azt, hogy a fekete csíkot akár úgy is nézhetem, mint a halál kaszáját, a kutyát pedig mint egy túlvilági állatot.

És a bolond? Én nem látom őt bolondnak. 1932-ben Párizsban André Kertész készített egy fotósorozatot Farkasról annak műtermében. Az egyik felvételen Farkas egy asztal szélén ül, egy festőállvány előtt, bal lábát egy székre helyezi. Jobbján egy nagy falap, rajta kikevert festékek. Balszálon egy redőnyös polc, három sorban festékek – feltehetően csupa tempera, amivel ekkoriban előszeretettel festett. Maga Farkas pedig a bal kezében legalább hét ecsetet tart. Hogy miért ennyit? Nem tudom. De ahogyan félnék néz, kezében a halom ecsettel – engem *Szirakuzai bolond* figurájára emlékeztet. Aki ezek szerint nem bolond, hanem – festő. Festő, aki a bal karját magasba tartja, jobb kezével pedig – amivel festeni szokott – elosztja a színeket, elrendezi a színmezőket. Mint egy hadvezér: kiosztja a parancsokat a festékeknek. S azok engedelmesen szétoszlanak, sorokba rendeződnek, eleget tesznek az alá- és fölrendelődés törvényének. Vagyis festményé állnak össze.

Mit csinál hát ez a figura? Megfesti a festményt, amelynek ő maga lesz a főszereplője. Távol áll attól, hogy bolond legyen. Sokkal inkább Goyának, Daumier-nak, Modiglianinak a rokona, akiknek soha nem kerülhetett a közelébe.

Úgy évtizednyi – épp elegendő beérő idő. Olasz hadifogság, szirakúzaai látottak s unikálissá mart látomás között. Mely Van Gogh székével, Csontváry cédrusával (kivált annak napmart ágcsonkjával) analóg intenzitású ikon.

Illő főhajtással áldozhatnánk élesedő figyelem szemcsehullató, kopó közsörűköveinek.

Szálazhatnánk történések számtalanba vesző szövétnekeit.

Erjedt bugyraiban fortyogó Európát, Párizst,

kubizmust, expresszionizmust. Egzisztencializmust, Ortegát. Mannt, Kafkát, Munchot. Annyi mindent – közöttük mind korábbiakat is.

Apai örökséget, kiszolgáltatottságot, üzöttséget, odaadást. Annyi felelősség hordozását (úgy is, mint intellektus kritikus-évődő kifejeződéseit) – s azt az örökös köztes, falakat röptető varázsos-magányos lebegést – s variánsait. Belső, édes, törékeny álmokat, mellkasra mind nehezedőbb lidércnyomásokat.

Hovatovább azt, e kopár „kolonoszi” síkra ért kísértetbolyongás: mily otthonosan ártatlan-szelíd.

Kívülről nézvést: fejtetőre állítottságban, nyomás alatti abszurdításban a létező egy lehetséges helyzetét. Lírikus kapatossággal: mustárgáz-tábláját.

De rúgjuk ki a lócát. Lépünk be autentikus bolondjával, legyünk vele képben. Szembesülünk – álljunk belé.

Anyag: lemezpapír, száraz tempera. Földközeli.

Festményidő? Kairoszi. Azon túl? Annyiféle. Akár valahai halászáé – de messze, áttetsző már (!): napbasült szeme-világa falu bolondjának. Benne a pillanat: villanásra oldalra, szuroktengerre kiforduló, szélütött prófétaként tárja kezét.

Bőrét agyagszín, a legegyszerűbb, -szükségesebb durva ruházat, lábfejét könnyű, útfehér papucs óvja.

Lobog földárnyalatú minden. A levegő, az egyszerre magmás és karbonátos por, csikorgó, elomló murvák, Ortygia hajdan-gyümölcsföldjei. Lobog csipkebozót-szakáll (mint vethetett lobot egy más időben, az Etnába zuhanó bölcsesség meghasonulásában?). Krátere épp füstölőben. Koromszín, fekete a tenger (errefelé gyakorta engedí amoly rávilágító „mareamarum”-láttatás); a Földközi-tenger szemgödrének (?), szív mélyének(?), „májkapuvénájának”(?), a Jón-tenger e partszakaszának hullámsíkja/-sírja is.

Hegyi Botos Attila 9

ÉGŐ SZEMGÖDÖR

(VAK BOLONDJA

LÁNGOLÓ VILÁGNAK)

Növény, emberközel-távol sehol. Csúfolódó lurkókórusok se. Egyáltalán: közvetettészó? Tér? Idő? Perspektívák? Minden imbolygó, izzó lebegetésben. Fejben a gomolygás, visszhangok, képek, élesen távolodó-közeledők, örökös hullámverés. Ég minden. Egyetlen szurokfelete eb – küszöbök
10 hű őrzője – híz vakító porcsapát a kiürült házból (honnan maga a kompozíció [félrehúzódva] nyílik, tágul, keresztben az úttal, feketéllő tér felé). Átellenben, a fővenyen világló feszület (sír-, határhő). Lényegét tekintve mindegy, mind.

Kifeszített, örökös határhelyzet. Hányszor, de hányszor (?!) – mögötte ez is, az is.

Ami nem: póre érzékelésének örök-ismerős körvonalakat tapogató botja. Lehetne finomhangolt antenna, árbóc, tartórúd, valahai halból maradt gerincváz. Még inkább – már csak e csavargás közvetlenségében adottabban – váratlan lelt tám, egyetlen fogódzó, útszélről roppantott „növénylángcsontváz”, hajdan behurcolt *Agave americana* elszáradt, magvesztett kóroja: rekkenő nap könnyű, csontfehérre mart botja.

Szét- (egyszersmind le- s fel-) táru két kar, egyik égbe tartott, másik földet tapogató rézsút-mozdulattal. Mi van mindezen túl? Lehet-e egyáltalán? Hová, miben lenni?

Negédeskedve kisüthetnénk annyival a választ, hogy a képet néző befogadóban. De befogadni az tudná, ami magában a profetikus láttatásban van – (meg)marad. A föld, az ég, a kő, a ház, a tenger, az út, a ház, a kóró, az eb. A füstcsóvás vulkán, a lángoló nap.

Maga az immár magában locsogó, lebenykupolái villanó égboltján olykor felkacagó bolond.

Az örök hűség, a maradéktalan csoda. Ez az imbolygó léptű bolondság.

Mit átadni? Minden lépte átadás. Tenger, föld? Üdvözlég, Nap hajóskapitánya!

Hová lenni? Ugyan már! Ó Az, Aki Itthon Van.

Ps. Utóhang, vékonyka (?) mellékszál. Az érzékelés szára, a sivatag növénylángja, emez agávéfaja ugyan ritkán, egyszer (10–30, olykor több idő eltelte után) virágzik, majd kiszárad: őszön szokás szerint elered az eső. Az elhalt Közép körül sarjad pár apró tőhajtás, még annyi újabb közép táru levélrőzsája – a mint a temérdek szétszórt mag is kicsírázik; idővel virág-, termésfürtbe szökkennek, majd holtkönnyűvé, vakítóvá száradnak száruk – ily-oly időkk illő boldontámaszai.

No de ennyit erről is, eddig és ne tovább – non ragioniam di lor, ma guarda e passa.

NINCS

(Farkas István: *Szirakuzai bolond*)

Más van a föld alatt Pompejiben, Jánoshalmán,
Londonban, Szirakúzában. Más halottak.
Más szavak. Márványerek, övcsatok,
lókoponyák. És más az ököl, ami lentről
a földet püföli. Más-más nyelven kiáltoznak a halottak –
más-más nyelven, de mindig ugyanazt.
Engedjete! Hadd lássam a gyerekeket!
És mások a férgék is, persze. Vannak
fürgébbek, nagyobbak, kisebbek, éhesebbek.
De minden húst megemésztenek.
A gyerekekét a leggyorsabban.

Mások a halottak, igen. Kiket tógában,
kiket nadrágban, kiket vértben temetnek.
Kiket sírva, kiket némán, kiket énekelve.
Mások a halottak, igen. De a tenger ugyanaz.
Fekete kutya. Tán észre sem veszed.
Te követed őt, vagy ő jár a nyomodban?
Nem bánt, nem vinnyog, nem fenyeget.
Hang nélkül sötétlik melletted.

FÖLDNEK LAKÓJA

*Rettegés, verem és tőr vár rád
földnek lakója!*
(Ésaiás 24.17., Károli Gáspár fordítása)

Mikor hazajött sírni kezdtem
és az ágy alá bújtam
onnan húzott ki a papa naponta
és megvert
hogy legyen okom a sírásra
már akkor tőr várt rám
önként jelentkeztem a nagy háborúba
végső időkhöz szoktattam magamat
légnyomás fújta le a szenet
csak nyomai maradtak színvázlatomnak
próbáltam én is művészi alkotásoknak
látni a lövészárkokat
a szigligeti kertbe tengerparti
pázsitzegfűt ültettem
hallani akartam a hullámokat
írná-e most mesterem
a külvilágot csak annyiban szabad
tudomásul venni
amennyiben a belső
és legbensőbb életet táplálja
kérdézném szomszédomat
igazol-e a roppant erő
ha engem használt eszközül
mi végre gyűjtöttem össze a türelmet
hogyan megőrizzem létem

a munka érdekében
jaj azoknak
akik magoknak
bölcseknek látszanak
végképp én lettem vak bolond
képzelt varázshotom sincs
rám vicsorog a kutya
halálszagú barakk a ház
temetőarcú teremtményeim közelítenek
a krematóriummal vált vulkán felé
mi végre építettem utakat
és tartottam karban őket
hogy ha Isten szekere akar áthaladni rajta
ne legyen útjában akadály
földnek lakója veremben rettegek
csak égi folyó viheti el éjszínű hamvaimat.

Jelöletlen idézetek:

Farkas István, Mednyánszky László, Rainer Maria Rilke (1913 őszétől volt Farkas István szomszédja Párizsban), Ésaías próféta könyve

1.

Magyar behívó

Akár az első mandulavirág,
beléborzongok,
hogy a posta nekem érkezett?
(Nemes)
lapok,
boldogító egyezség
köztük és a papír között,
a kevés mérgezett tinta,
mely nyomot hagy.

2.

Magyar hommage

Farkas,
de csak annyiban, hogy magányos
(mint a vándor).
Farkas szabadon,
- akinek a vasút lett a végzete,
- akit a MÁV szállított a halálba.
Kevésbé szabadon: Wolfner,
és még kevésbé:
Dávid király.

3.

Magyar menetrend

Ha a halálról beszélsz,
a vasúti menetrend nem releváns.
Ebben a látómezőben
bármilyen áttemel a lét határán,
a füstön túl.
Azután, szép lassan visszatér
a téglaszín égalja,
és a hóvirág.

„E ponton el akart menni abba a legmélyebb sötétbe, ami egy másik végletben éppoly vonzó, mint a fény.”
(Szomoró Dezső: *Horeb tanár úr*)

*

Szegedi-Szabó Béla 15

Medi¹ sziporkázóan rügyező fáí, végtelen tájai, frissen gyöngyöző, tavaszi vizei mind-mind belém költöztek, új világok teremtek bennem, amelyek egy személyre szabott

panteizmus szellemében fogantak: és Medi tényleg hitt benne, oly elmélyülten ücsörgött a természet titokzatos temploma előtt, mint senki más ebben az országban.

„Isten szétszóródott a tárgyakban” – mondotta egy naplemente alkalmával, amikor éppen a száraz fűben fekvé időztünk, hagytuk, hogy a kis bogarak szabadon másszanak rajtunk. „Rejtőzése egyben felhívás is: semmit nem kell tenni, csak figyelni a távot, ahogy a nap alászáll. Ilyenkor, akár egy magára hagyott gyermek, félni kezd az ember, a halál apró borzongásai járnak át testének minden sejtjét, pórúsát. De ez a közelség egyben a szabadulás is, gyakran látom ezt az állati szorongást a csavargók arcán, kéztördelésein. Megfigyeltem azt is, ahogy ez a letagadhatatlan árnyék, akár egy idegen tárgy, szép lassan leválik, és különös békévé szelídülve ott lebeg a hajnali levegőben.”

Emlékszem Medi egyik festményére: a mély varangybarna, vastagon felkent felület közepéből egy szentjánosbogárszerű pontocska világít, egy tanya a sötétlő pusztá végtelenjéből. Egész éjjel nem tudtam aludni, ez az izzó gombostűfej sokáig kísértett.

Sokszor ott találtam Medit apám egyik hátsó, titkos szobájában, oda rejtőzött, ha csavargói, nyomorultjai és egyéb, titulussal nem rendelkező, nehéz életű, másnaposságtól gyötört ismerősei zaklatták. Ilyenkor ott ült csendben, meghúzva magát a recés páfrányok között, buddhista nyugalma ilyenkor megbolydult, remegő kézzel simogatta a növény poros leveleit. Hamar rájöttem, miféle korlátai vannak a mindent befogadó, egyetemes szeretet gyakorlatának. Medi ebben sem számított mértéktartónak, mintha csak prófétai búcsújárást rendezett volna, mindenhová követték nyomorultjai, olykor elfoglalták a városszéli kocsmákat, ő pedig fejét lehajtva festegetett, és ha szükség volt rá, apám neki szánt apanázsából segítette a rászorulókat. Mégis imádtam különös játszmáit, mindenben különbözött a kor emberétől. Furcsa idegenséget árasztott magából, de ha beszédbe elegyedtl vele, máris

rájöttél, ő maga a vigasztalás, a hegyek levegője, alkonyfényű derengés. Bár csak én is olyan lehetnék, mint ő! A hegyek, erdők, sziklaszorosok papja, aki, ha magát nem is, de másokat megszabadított a félelemtől és a szenvedéstől.

Se perc alatt képes volt a szegényekkel szót érteni, elmesélték neki 16 apró bajaikat, prófeciáikat, majd ezek után sorsuknak oly titkos fordulóit, érthetetlen és megfajtásra váró eseményeit, amelyeket addig a legnagyobb titokban tartottak. De Medi úgy tudott nézni és hallgatni, mint senki: áttetsző-áteresztőként, akár forrásvíz a bíbor alkonyatban.

Ez babonázhatta meg apámat, Wolfner Józsefet is, akinek pragmatikus vasakarata oly szelíd és láthatatlan falba ütközött, hogy amikor Medivel beszélgetett, némi megütközést véltem rajta felfedezni, a megadás jeleit érzékeltem. Az apám tehetetlen volt vele szemben. Sőt, az évek során, nemcsak gazdasági haszonlesés céljából tartotta maga mellett, hanem egyfajta egzotikus, különös jelenségként kezelte, ezért közlekedhetett oly feltűnő könnyedséggel a Singer és Wolfner teadélutánjain. Hatalmas munkabírása, amely nem törődött a terhekkkel, végül mindenkit lenyűgözött. Mély alászállása a természet és a lélek útvesztőinek démoni bugyraiba jeleket hagytak az arcán: de sosem a dekadencia fekete rózsái, hanem az önelemzés hajnali-tiszta nővényei nyiladoztak rajta.

Úgy hordta a hátán a zsákját, akár egy meglett vándor. Sosem felejttem el azt, amikor először pillantottam meg: az Andrassy út széles fái mellett ácsorgott. Alakja a polgári életforma, tündöklésvágy és pökhendiség ellenpéldájaként, nem utolsósorban gyakorlati útmutatóként szolgált azok számára, akik nem érezték magukat otthonosan a főutcák csillároktól, bútoroktól hemzsegő, arisztokratikus váraiban.

Medi *kívül* élt a birodalmon, akár egy nemlétező vallás messziről idéttévedt, utolsó megtestesülése. Egyszerre volt benne valami merészen lebegő és mégis markánsan valóságos. Akárha egy erdei lény tévedt volna az Andrassy út esti lámpásainak bűvkörébe.

*

Álmomban eljött hozzánk Zay grófnő.

Egyszer csak besétált a szobámba. Megállt a csupasz fal előtt, úgy nézte, mint valami nagy, szent csodát: hosszú ujjjaival, karmaival megsimogatta, majd nyalogatni kezdte a szűk rétegben odaszáradt festéket.

Nem is tudod, milyen ízletes, mondta, nem fordult felém, mosolygott, életében talán először láttam mosolyogni, kapafogai – mint ketrecren nevelt házinyulaké – kitüremkedtek nedves mésszel átítatott szájüregéből.

Kérdezd meg a Palit, éhes-e, nézett rám hirtelen, és akkor tűnt fel, hogy behorpadt mellkasa magasából egy kis családi ezüst tálca világit telis-tele

gyümölcsökkel. Oly természetesnek hatott a látvány: pedig a megrakott tálcát senki és semmi sem tartotta, az csak úgy, a frissen mosdatott körték, almák, szilvák áttetsző súlytalansága által lebegett.

Nézeteimet később erősen befolyásolta ez a nyugtalan, mindenre kiterjedő álom: a szellem és az anyag furcsa ötvöződése teszi, hogy a folyamatos vibráció állandó áttűnésben mutatja a testet. Még az élettelennek tűnő tárgyak is rácáfolnak mozdulatlanok vélt természetükre. Átsejlik az anyagon túli. A legszerényebb, legeszköztelenebb csendélet mélyen is életre szóló átváltozások zajlanak.

Zay grófnő még mindig ott állt a szobánkban, szeme váratlanul megtelt könnyel. A gyümölcsöstálnak nyoma veszett. Az asszony vágyakozón nézett a fal irányába. Mintha lappangana ott valami rendkívüli.

Nem tudtam, meddig marad még a grófnő, de önmagához való feltétlen hűségének nyers eleganciája, megnyilatkozó szelleme igen-csak elszórakoztatott.

*

A vacsora korántsem számított errefelé jelentős dolognak: néhány darab szárított szardellából meg két kupac zöldségpüréből állt. Ez utóbbi frissessége hagyott maga után némi kívánnivalót. Egy középkorú férfi jött hozzánk minden éjjel, és egy üveg száraz vörösbort hozott. Bőre sötéten ragyogott, szemében volt valami a hollómadarak lényéből. Azt mondják, errefelé, a szirakúzi tengerpart közelében valamikor réges-régen megtelepedett egy nép, ki tudja, mely észak-afrikai törzs kalandvágyó, hajós vándorai, akiknek leszármazottai még mindig itt élnek: leplezetlen, berber arcél, mélyen ülő, árnyékos, nomád tekintet, amely akárha valamely ősi rémtett kitörölhetetlen emlékét hívná elő. A fekete loboncút Vignorinak hívták, mindenki kedvelte, mert őt bízták meg azzal a feladattal, hogy élelmet szállítson a katonafoglyoknak, s ha felriadtál nyugtalanító álmaidból, mindig találtál a közös kosárban némi olajbogyót és kenyeret.

Vignori hevesen gesztikulált, valamiféle társra lelt bennem, de fogalmam nem volt, éppen mit óhajt. Ellentmondást nem tűrően karon ragadott, majd egész testével egy festő mozdulatait próbálta utánozni. Titokzatosan mosolygott, majd intett, hogy kövessem, én pedig megfeledkezve minden veszélyről és előírásról, a nyomába szegődtem. Görnyedve osontunk a fővény apró kövei között. Miközben ott hagytuk nyomainkat a tenger nyughatatlan hullámai által nyaldosott, langyos homokon, friss csigahéjak ropogtak cipőnk alatt, és megnyúlt hínárok tekeredtek bokáinkra.

Zord árnyékok táncoltak a sziklák élei között, a nap már elvonulóban volt.

A távolban egy vulkán füstölgött: amolyan komolyan nem vett, de rendkívüli módon ebbe a növényi világot nélkülöző tájba illeszkedő
18 tartalom és forma, elsöre vészjósló kép, meredek valóságreszlet, ami – és talán éppen ez volt a legfurcsább, legmegdöbbentőbb a jelenségben –, mégis nyugalmat árasztott.

Mintha mindig is erre vágytam volna, erre az irreális pillanatra.

Vignori a kezét dörzsölte, valósággal ujjongott, és akkor még nem is sejtettem, hogy más érdekességet is tartogat számomra.

A következő pillanatban felkiáltott, és kezével balra mutatott. Egy igénytelen kőház pihent alig távol a fővenytől. Nem messze a roskatag menedékhely bejáratától mésszel leöntött, karcsú út vezetett a tenger irányába: de ez a valószerűtlen útszakasz egyszer csak váratlanul megszakadt, akárha építtetője meglepedkezve céljáról elgereblyézte volna. Olybá tűnt, mint amikor a tudat mélyén keletkező gondolat működését egyszer csak váratlanul megszakítja valami külső, és ezáltal a külső és belső dolgok addig helyesen értelmezett összefüggései látványosan összekuszálódnak.

A kőházból – amely inkább egy üregre emlékeztetett, semmint épületre – kikandikált egy furcsa, elnyútt fej, vaskos szemöldök, amelyet a robusztus alsó- és felsőtest is követett. A rongyos nadrág alól ócska bocskor feketélt. Kísétált az ajtón, de nem várt sokáig, felemelte a jobb karját, mint aki jelzéseket szeretne küldeni az eltévedt hajósoknak. De mivel sem hajó, sem más nem látszott a tengeren, sem a part közelében, inkább tűnt úgy, mint aki valamely felsőbb erővel tart fenn titkos kapcsolatot, azoknak integet.

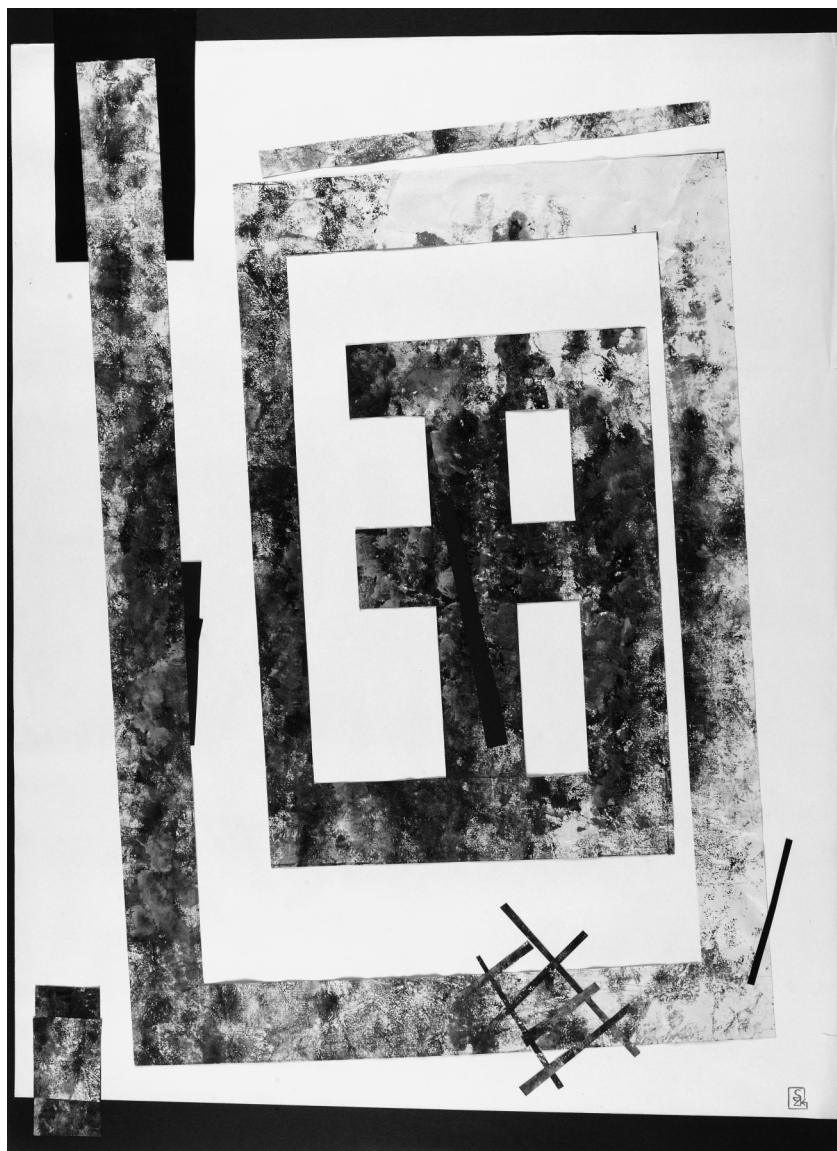
Miféle abszurd ragaszkodás, hűség rabja lehet ez a szakállas, szirakúza-i bolond, kérdeztem magamtól, mert Vignorinak efféle sikamlós kérdéseket nem tehettem fel. Miért tartja fenn e kis kőházát a füstölgő vulkán tövében, miért éppen a legnagyobb fenyegetés közelében érzi csak magát biztonságban, ha élhetne máshol is? Azért, feleltem rögtön, mert rögeszmésen ismételt mozdulatai csak itt nyerik el végső értelmüket, éppen itt, az élet és halál vékony mezsgyéjén egyensúlyozó vörös terrénium dél-itáliai magányában. Ha csapkod is legyezőszerű karjával, ha szemöldökének bozontja alól sötét vilámokat is szór tekintete, akkor sem érheti rágalom. Mert minden részecskéje ehhez van rendelve. Őrülete és bolondsága csak kívülről tetszik bizarrnak. Ő az, megismerem, mondtam ki hangosan, ő az, aki teljes fiziognómiájával, mindennapos, rituális szertartásával felel a vulkán működéséért, a kráter erőinek megzabolázásért.

Hajó- és vitorlaroncsok ékelődtek a homokba, akár a hústalan halgerinc. Kövek szivárgó vasvöröse színezte a vizet. A szirakúza-i bolond ott állt előttem teljes valójában. Szél nyikorogtatta a nyitva felejtett ajtót. A szívem

a torkomban dobolt. Megfordultam. Először néztem a tenger rubinvörös cseppjeire olthatatlan szomjúsággal. Éreztem, ahogy a becsapódó, alkonyi hullám élesre köszörült szegélye felsérti húsomat, majd valami felfénylő üresség felé sodor.

19

¹ Mednyánszky László (1852 –1919): magyar festő és grafikus. Farkas István mestere.

„Farkas István leghíresebb képén, a *Szirakuzai bolondon* mégis egy bolondot festett meg. A festménynek több, egymást kioltó értelmezése is született. Legtöbbet a különös karmozdulatot vitatják. Van, aki szerint a szicíliai,

20 Markója Csilla

FARKAS ISTVÁN ÉS A SZIRAKUZAI BOLOND

örökké fekete tenger partjáról a remény távolodó hajója, vagy csak közönséges halászok felé int. Van, aki szerint az aev Caesar köszöntést utánozza, van, aki szerint

egyenesen náci karlendítést imitál. A szemét mintha vakok szemüvege, valami sötét üveg takarná, akár Mednyánszky katonaportréján a fekete hőszemüveg, vagy mint az expresszionista Schmidt-Rottluff képén a monokli. Ha botja a vakok botja, akkor tüskés, szöges bot az, a béke olajágának éppen ellentettje. A lábai alatt kanyargó fehér út, mint a költő, Radnóti Miklós halálba vezető bori ösvénye, a félelemtől púpos és riadt. A kutya, melyet később El Kazovszkij sivatagi vándorállatában, e metafizikus parafrázisban láthatunk viszont, úgy fekszik a jól ismert, megvakult ablakú ház előtt, mint Francis Bacon szfinxe. Monográfusa, a később Bergen-Belsent is megjárt, ott naplót író Nyilas-Kolb Jenő szerint, aki Dvořáktól és Strzygowskitól tanult szellemtörténeti ihletésű művészettörténetet, s emígy a bécsi iskola képviselője hazánkban, Farkas a figura tartását, körvonalait egy Rousseau-önportréről vehette,¹ melyet az École de Paris egyik neves orosz gyűjtőjénél láthatott. Én úgy érzem, ez a kép bizonyos értelemben emléket állít Mednyánszkynek, mesterének. Nem csupán a feltűnő formai hasonlóság miatt, mely Mednyánszky szintén egészalakos önportréjához fűzi. A csavargó, a koldus-filozófus, a futóbolond emblematisz figurájában talán azt a rettenetet akarta színre vinni, ami az első világháborúban, ahova önként jelentkeztek, mindkettejüket elfogta, ahogy meglátták az európai humanizmust a lövészárkokban elvérezni, megfulladni, elégni. A harapófogóként kinyúló kéz mintha Mednyánszky égő tájaira rántaná, húzná rá a kifehérlt, elsápadt eget, mindjárt leszakad az égbolt a kitörni kész vulkán mellett. Utolsó, kifejező mozdulatával egyszerre mimeli, mutatja a megzavarodott óramutatót, az idejét, mértékét vesztett embert és hiábavaló reményét a jövőben, a horizontban. Rosszul navigálta magát és most elveszett.”²

Ezzel a néhány, a helyhiány miatt zsúfolt mondattal próbáltam meg jellemezni, értelmezni a Farkas főművének tartott *Szirakuzai bolondot* a Magyar Nemzeti Galériában rendezett, a pandémia kitörése idején bezárt és így már kevés figyelmet kapott nagy életmű-kiállítás katalógusában. A kiállítás tudományos előkészítése során összegyűjtöttük és az *Enigma* folyóirat két számában kiadtuk Farkas művészetének korabeli sajtóvisszhangját.³ A kiállítás

kurátora, Kolozsváry Marianna rendelkezésünkre bocsátotta a Galéria munkatársai által összegyűjtött francia recepciót is, amit magyarra fordítva adtunk közre a kétkötetes forráskiadványban. Azt hiszem, mindannyian meglepve vettük tudomásul, hogy az 1932-ben Párizsból hazatérő festőt illető nagy kortársi figyelem dacára a *Szirakuzai bolondot* a maga idejében 21 nemhogy főműnek nem tartották, de lényegében szó sem esik róla.

A ritka kivételek közé tartozik Kolb Jenő, aki az 1930-as, először a párizsi Portique galériában, majd két évvel később az Ernst Múzeumban kiállított képről a következőket írja: „A *Siracusai bolond* című képe például egy figurát mutat, mely kontúrjában, vaskos kiállításában és főleg abban, hogy olyan egyedül áll a térben, Henri Rousseau egy teljes alakú önarcképét idézi (S. Jastrebzoff-gyűjtemény, Páris) – anélkül persze, hogy itt átvételről a leghalványabban is szó lehetne.”⁴ Ha átvételről nem is, de inspirációról szó lehetett, amennyiben a figura reprezentatív magányossága, a tartás, az előlépés pátoszformája megragadhatta Farkas képzeletét, s az École de Paris tagjait annyira lelkesítő magánygyűjteményben is biztosan járt. „Én, a festő itt vagyok” – Rousseau-nál még ez lehetett az egész alakos önportré mint gesztus jelentése. A soproni hászid családból származó Kolb Jenő, aki kismonográfiát is írt Farkasról,⁵ dolgozott a Wolfner kiadónak is, amit Farkas István apja, Wolfner József alapított, így jellemezte a *Nyugatban* saját munkásságát: „A XIX. században születtem, kapuzárás előtt, 1898-ban, a legnyugatibb magyar városban, Sopronban. Láttam még valamit a békéből és voltam a háborúban: azt hiszem, ez okozza, hogy nálam alig egy-két évvel fiatalabbaktól évszázadnyi szakadék választ el, míg a jóval öregebbeket korosztályombelieknek érzem. Attól kezdve, hogy 7000 kilométeres hadifogoly-utazás után, alaposan összelődözve, aminek a következményeit ma is viselem, hazakerültem, a sors kalandosan dobált erre-arra. Végigsodort egy csomó pályán, belekergetett bajba és betegségbe, azonban hála egy kedves asszonynak és derüsen vallásos alaptermészetemnek, sosem hagytam magam a viszontagságoktól túlságosan elbúsítani. Három év óta Budapesten élek. Lefordítottam egy pár könyvet különböző kiadóknak, írtam tanulmányokat a *Magyar Művészetbe*, az *Új Időkbe*, megjelent Singer és Wolfnernél két Wagner-operaismertető füzetem és a Somló Béla könyv-importvállalat kiadói osztályának kötelékében több más szép könyvön kívül világra segítettem a szépsikerű *Soproni Képeskönyvet*, melynek folytatásaképp most van megjelenőben a *Budapesti Képeskönyv* és a *Debreceni Képeskönyv*. Van tehát bizonyos multam, úgyhogy kicsit feszélyezetten kopogtatok most mint ismeretlen költő az irodalom ajtaján. 13 éves lehettem, amikor az első verset írtam. Osvát Ernő, aki olvasta első írásaimat, egyszer egész éjjel sétált velem

a Városligetben. Schöpflin Aladár is megdicséért, Kárpáti Aurél is el volt ragadtatva. Babits Mihály is kilátásba helyezett számomra egy kis helyet, csak éppen hogy soha sehol egy sorom sem jelent meg. Ennek azonban talán magam is oka vagyok. Valami belső visszatartás megakadályozott abban, hogy

22 ilyen fajtájú érvényesülésemnek úgy utánajárjak, mint ahogyan azt ma költőnek és ügynöknek egyaránt tennie kell, ha eredményt akar elérni. Valami szemérem-féle érzéssel küzdök, mely voltaképpen már a versírás faktuma ellen is tiltakozik.”⁶A magyar művészettörténet-írás tudománytörténete is megfeledezett Kolb Jenőről, pedig azon kevesek közé tartozott, akik a bécsi művészettörténeti tanszéken Max Dvořák tanítványának vallhatták magukat. Kolb, aki épp úgy megjárta az első világháború lövészárkait, mint Farkas, a második világegésnél szerencsésebbnek bizonyult, túlélte Bergen-Belsent, majd a tel-avivi múzeum igazgatója lett. A kiváló művészeti író, művészettörténész a harmincas években baljós hangulatú verseket is írt, amelyekben embertársai jelentették a legkomolyabb fenyegetést önmagukra és másokra nézve. Sokoldalú tehetség lehetett, egyik versét most ideidézzük, mert szorongató hasonlóságot mutat Farkas kísérteties képeivel:

Csoportfelvétel, villanyoson

*A villanyoson melletted
kéjgyilkos ül. Egészen olyan
mint akit otthon szőke hitves
s két gyermek vár egy szép lakásban.*

*A kottatáskás hajadon
nőorvoshoz megy. Nem először.
Szédül és számol. Meghatva nézed
álmatag, hamvas ifjúságát.*

*Fiatalember ujságot olvas.
Rendőrség nyomozza a tettet.
Fiatalember gyorsan leszáll.
Személyleírás rája illik.*

*Kegyes matróna: uzsorás.
Komoly aggastyán: liliumtipró.
A kisfiuban farkas érik
s ha nagy lesz megmarja az anyját.*

*Milyen szeliden ülnek mind.
Békés ütemben inog a fejük.
Kísérteties csoportfelvétel -
Az őserdő sokkal barátságosabb.⁷*

Farkas maga is kísérteties csoportképeket kezdett festeni, miután hazatért Párizsból eltemetni apját és átvenni hagyatékát, a kiadót. Közismert, mert egy kafe hangoltságú, apjának írt levélben bizonyítéka is ránkmaradt, hogy félig árva gyerekként (édesanyját korán elvesztette, féltestvére, Pál pedig 1921-ben öngyilkos lett) sokat szenvedett apja zsarnokságától, 23 látszólagos szeretetlenségétől. Zsidó származású, Tisza-párti apja a század első felében működtette a magyar úri középosztály legrangosabb kiadóvállalatát, ami populáris lapok tucatjai mellett irodalmi művek sorát és az *Új Idők* című, jelentős konzervatív folyóiratot is kiadta. A kiadó könyvesboltját a magyar koronát formázó csillár díszítette, és a vállalat legfénylőbb csillagának a majd Horthyval is jó kapcsolatokat ápoló Herczeg Ferenc számított – az ő segítségével, közbenjárásában reménykedett Auschwitz felé indulva az első világháborúban vitézségi érdemeket is szerzett Farkas István. Mindhiába – a segítségnyújtás, ha volt is, elkésett.

„Wolfner József azonban nemcsak anyagi jólétet biztosított a fiának, hanem az ő révén ismerkedhetett meg első mesterével, Mednyánszky Lászlóval, aki apjával igen jó barátságban volt. (Képei átvételére a Singer és Wolfner céggel szerződéses viszonyban állott.) Wolfner József tátrai nyaralójában, ahol Farkas István gyakran nyaralt, nemegyszer ott vendégeskedett többek között Mednyánszky László is. Nappal egyszerű öltözékben, egy darab kenyérral, egy kis túróval járt festeni az erdőbe, este pedig peccétes, piszkos ruhában, arany zsebóráját spárgán viselve tért be Wolfnerék nyaralójába. Farkas Istvánra a gondtalan, ugyanakkor vívódásoktól sem mentes fiatal években – amint az ismeretes – nagy hatással volt Mednyánszky László társasága, művészi alkotásai. Az ő rábeszélése nyomán választotta a festői pályát, s apja kezdeti aggodalmaira rációval, még annak életében hírnevet, sikert mutathatott fel.”⁸ Farkas István apja Mednyánszky-, Nagy István-, Rudnay-képei között nőtt fel, és apja halálával meg is örökölte azokat. A Kurír újságírója interjút készített vele, amiről így referált: „Az életéről nem szívesen diskurál és csak hosszú, nagy hallgatások után nyílnak meg az emlékezés rejtett kis fiókjai, hogy visszaszálljon a múltba mesteréhez, a magyar festészet egyik legkülönösebb zsenijéhez: Mednyánszky László bárához. Mednyánszky még rövidnadrágos kis gimnazista korában kedvelte meg Farkas Istvánt, egyéniségének szuggesztívója mélyen bevésődött az akkor még gyerekemberbe, annyira, hogy annak varázsától ma sem tud szabadulni.”⁹

Az előbb említett költő-művészettörténész Kolb Jenő így jellemzi a Mednyánszkyhoz fűződő kapcsolatot: „Farkas már kisdíák korában fest, rajzol. A családi házában napi vendég volt Mednyánszky László. Az akkor már ötven

körüljáró festő – titokzatos lelkületű különc, a művészetnek megszállottja – megkedveli a fiatal tehetséget, és szárnya alá veszi. Együtt nyaralnak, együtt kóborolnak. Amit a kezdő ezekben az években magába szív, az több mint

24 maga az oktatás: az a lenyűgöző egyéniségből kisugárzó szellem. Mednyánszky számára a festés vallásos cselekedet, de egyben józan ipari munka is volt. Egyszerre követelte meg tanítványától az odaadó ekzotázist és a gondos ecsettsztoogatást. Útravaló lett belőle egy életre. [...] Farkas az öreg festőt „nevelőatyjának” szokta nevezni. Tanításai magok voltak, és néha évtizedek múlva, a legindokolatlanabbnak tűnő helyeken keltek ki. Farkas misztikus hajlamú lelkiéletét erős rezgésbe hozhatta a tolsztojánus-buddhista művész különös egyénisége; tőle tanult meg hinni a festészet és a kozmosz közti mély összefüggésekben. Azonban kettejük festészete, technikai és esztétikai értelemben egyaránt tökéletesen ellentétes lett: Mednyánszky lírai színpáratáival, formákat eltörlő ködös pantheizmusával szemben Farkas kemény konstrukciókat szerkesztett, az alakot szinte körül-drótozta. Mestere mellett önmagát tanulta meg.”¹⁰ A mester-tanítvány viszony sajátosságait a Mednyánszkyt jól ismerő Feszty Árpádné, a *Magyarok bejövetelét* feldolgozó óriás körképet Mednyánszkyval együtt festő Feszty Árpád felesége így örököltette meg: „A legjobb Medi-anekdótát Farkas Istvántól hallottam. Hónapok óta iszonyú rongyos volt a cipője. Végre Farkas rávette, jöjjön vele cipészhez. Ki kellett keresni a város legsötétebb, piszkosabb boltocskáját, azt hiszem, valahol a Király uccában. Világos, elegáns üzletbe, vendéglőbe nem volt az a földi hatalom, ami bevitte volna. Farkas tolmácsolta Medi vágyait: cugos cipő. Jó nagy. A kisasszony felhúzott egyet a lábára. Medi boldogan, hogy ilyen gyorsan átesett a rettenetes problémán, nagyszerűnek találta és sietett ki a boltból. De pár lépés múlva mindig szelídebben mosolygott, szórakozottan, ábrándosan, szent arccal nézett jobbra-balra – egyszerre a zsebébe nyúlt, hirtelen mozdulattal a cipőjén igazított valamit, azután megkönnyebbülten felsóhajtott és elragadtatva kiáltotta: »Milyen jó is ez a cipő!« Farkas rosszat sejtve lenézett »a nagyszerű cipőre«. Uram isten! Mit látott! Büszkén ragyogott ki a fehér harisnya... »Tudod, barátom, kicsit nyomott, hát fölvtágtam, – de ez semmi, azért, mondhatom, kitűnő cipő...«”¹¹ De maga Farkas is megnyílt első mestere kapcsán és nem is akárkinek, hanem magának Kassáknak, aki így tudósít a találkozásról: „Képeket nézünk, de közben beszélgetünk is. – Mednyánszky László volt első mesterem – mondja Farkas István. – Tizenhárom-tizennégy éves koromban kezdtem vele rajzolni és festeni. Sok mindenütt jártam, sokat dolgoztam, de most is csak őt vallhatom mesteremnek. Korát megelőző, nagy művész volt, aki egyéni, művészi mondanivalójával az egyetemes európai művészetet új hanggal gazdagította.”¹²

Kísérteties csoportképekről beszéltem az előbb, a 30-as évektől kezdődően Farkas egyre inkább ilyeneket festett, néhány fős csoportokat,

amiket megintcsak Kassák jellemzett a legtalálóbban: „Valóban úgy hihetjük, hogy látomásokból születtek ezek a képek, a félelem, a szorongás és a kifejezési vágy látomásaiból. De ezek a látomások nem maradnak lenge, misztikus képződmények, súlyos, tömör anyagba váltják át magukat, talán azért, hogy így létüknek ellentmondásaival is még inkább hatalmukba kerítsenek. Szellemeik tűnnek fel előttünk, amelyek homokzsákokkal vannak megterhelve. Farkas nem furcsasággyűjtő, de minden egyénien különössé válik a keze alatt. Továbbhaladva a képek során, észlelhetjük, hogy látomásainak és hallucinációinak egyre precízebb megjelenítésére törekszik, az érthetetlennek tűnő érthetővé akarja tenni, a súlytalan lebegést meg akarja rögzíteni és szeretné, ha a kísérteties nem volna egyben veszedelmes is.”¹³

Szellemeik, homokzsákokkal megterhelve. Milyen csodálatosan érzékletes jellemzése ez Farkas művészetének. A *kísérteties* esztétikája meghatározó Farkas hazatérése után festett képein, de ennek egyik első fecskéje, a *Szirakuzai bolond* még Párizsban készült, és ott is lett először kiállítva. Mednyánszky bohém életvitelétől, bolondériáitól eltérően Farkas a Montparnasse-on is józan életű, és már-már kényszeresen rendmániás maradt. Kortárs francia leírásokból ismerjük műtermét, így egészen pontos képet kaphatunk a *Szirakuzai bolond* keletkezési körülményeiről:

„Művész részéről lírai vallomás: micsoda környezetet ad magának. A bútorzata, a berendezése, az atmoszféra, amit maga körül teremt, nemcsak az ő igazi lényének kifejeződése, de megérzéklődik benne az a dédelgetett másik énje is, amelynek a mások szemében tűnni szeretne. Van, aki könyvcitadellába veszi be magát, más a kelet kényelmébe, lágyságaiba. Vannak érzelmes és vannak cinikus interieurök. Fantasztikusok, dekoratívok, nagyképűek, patetikusok, szánalomkeltők és még mit tudom én mifélek! (Szegény Verlaine egy fénykép alá, amelyik csapszékben ábrázolta, elázottan, az üres poharak glédája előtt, magát csúfolón ezt írta: „Verlaine otthon”). Ridegebb, cellaszerűbb ateliert képzelni se lehet, mint Farkas Istváné, itt a Montparnasse kellős közepén. Kopár, roppant magas falaival olyan ez a műterem, mint egy gondolkodó, hatalmas homlok. Az ellentét szinte drámai: lenn az utcán szerte a házak falán lángoló betűkkel lobogó felírások; cikázó lények a boulevard felett; zsbongó karavánokkal teli művészkávéházak, dancigok; kábító ritmusaival, brutalitásaival mindenütt a harsányélet: Montparnasse! De a tohuva bohúja csak éppen eddig a küszöbig kíséri az embert. Itt, egyszerre, elhal minden. Mintha egy másik világ kezdődne. Zajtalan, hermetikus, szemérmes és amelyikből csak annyi jut a látogató elé, amennyit a művész elengedhetetlenül szükségesnek tart. Szigorú műterem. Csupa rend. Szinte mint egy patika, olyan.

És mint a patika polcain a tarka üvegek, itt is a fiolák végtelen sora és bennük a színek minden izzása. Farkas a színek alkímistája. Hallatlan buzgósággal, izgalommal lesi ki a szín legrejtettebb titkait. Egy pillantás itt magunk körül

meggyőző róla, amit Farkas képei oly gazdagon revelálnak, hogy a szín
26 az ő számára: maga a lényeg, az abszolút kép és az abszolút festészet.

Mint hangszerén a virtuóz, játszik ő a színein és végtelen vibrációkat, fantomatikus finomságokat hoz ki velük, amelyek mellett mellékes, hogy a formák, amiknek lelket adnak, élő világot ábrázolnak-e, vagy képzeletbelit, s vizuális benyomásokat adnak-e vissza, vagy látomásokat? A témái, hogy úgy mondjam: nem tárgyiak, de merőben pikturálisak.”¹⁴ A leírás árulkodik a Farkas-féle víziók, látomások mérnöki pontossággal történő megszerkesztéséről, konstruktívításáról is. A *Szirakuzai bolond* egyik titka éppen ebben keresendő, a szenvedély a végsőkig hűtésében, a forró látomás hideg fejjel, gondosan kimért újraszerkesztésében. Fantasztikus, hogy ez az alkotói hűvösség éppen egy ilyen izzó tájképben juthatott érvényre. Ez magyarázza a mű transzparenciáját is, a végsőkig redukált színválasztást, az egyszerű, geometrikus szerkesztést. Hatalmas feszültséget hoz létre a forró, déli táj és a hűvös kezelésmód, az izzó szenvedély és gondos kiszámítottság együttes jelenléte: a hideg és a forró ellentétéből olyan energia születik, mely a képen látható vulkán fojtott, de mindjárt kitörő erejére emlékeztet. Annak a ritka pillanatnak vagyunk tanúi, amikor a kép kezelésében előálló sajátosságok egybeesnek egy motívum jelentésével, és a vulkanikus feszültség, a robbanás, a kitörés előtti pillanat egy korszak szimbólumává válhat.

Ehhez a feszültséghez jelentősen hozzájárul Farkas addigra kiérlelt sajátos technikája is, mely szintén a transzparencia, a kísértetiesség érzetét erősíti. Erről ő maga így beszélt: „Miután az olajszínek nem elégítettek ki, kezdtem magam is foglalkozni valami más módszerrel és a könnyen leporló pasztellen át jutottam el a temperának egy válfajához, amelyet most állandóan alkalmazok és amely színeinek tisztaságával, üde frissességével a kombináció korlátlan lehetőségével kedvessé tette nekem mondanivalóim kifejezését. A vásznat teljesen kikapcsoltam, csak deszkára festek, amelyet előbb magam alapozok fehérrel, addig csiszolva, míg nem valami kartonszerűen fényes fehér felületet kapok, amely aztán a festménynek mintegy átvilágító felületül szolgál és teljes szépségükben hozza ki a színeket.”¹⁵ A rendhagyó technikával Farkas a képeket a freskók, falképek jellegzetességeihez közelítette. A kor neoklasszicizmusában benne volt a vonzalom a monumentális falképfestészet dekoratív megoldásai iránt, de Farkas képeiben épp az volt a borzongató, hogy ezek jóval kisebb méretekben is monumentális hatást tudtak elérni. Egészen meghökkenítő módon a falképfestészet imitációjában odáig ment el, hogy volt olyan kiállítása Budapesten, melyen a képeit hagyományos

keretek nélkül, fehérre festett széles fakeretekben, afféle paszpartukban tette ki, hogy ne váljanak el, ne emelődjének ki a falból, mint háttérből. A korabeli látogatókat eléggé meghökkentette a kicirkalmazott, kidíszített keretek hiánya, Farkas igazából azt szerette volna, ha ezek a festmények a polgári lakószobákban a falba süllyesztve, a falba építve, kere- 27 tezés nélkül, mintegy építészeti elemként jelennének meg. Persze ezek a kísérteties, rémisztő víziók nehezen találtak maguknak utat a polgári lakószobákba, s a *Szirakuzai bolond*tól is vélhetően inkább visszartentek.

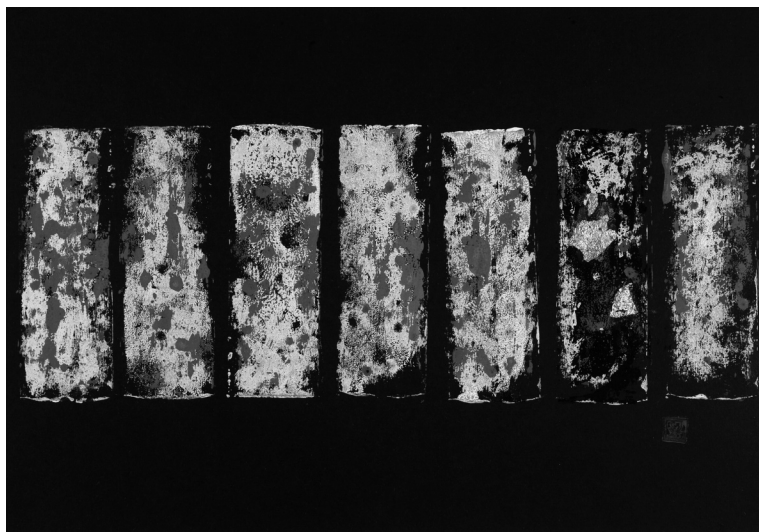
Szeretném azt gondolni, hogy Farkas ebben a képében, a szent bolond öreg, szakállas alakjával mesterének, Mednyánszky Lászlónak is emléket állított. Hazatérése után rendezte az apja helyett is apjának tekintett mestere bécsi sírhelyének dolgát, nagy, monografikus album megírására adott lehetőséget Kállai Ernőnek, és a nála lévő, megörökölt képanyagból egy Mednyánszky-múzeum megépítését is tervezte, sőt, tudomásunk van róla, hogy hasonlóan a nagy sikerű együttműködéséhez André Salmon költővel, felkért egy magyar költőt is, Fodor Józsefet, hogy írjon verseket Mednyánszky-művekhez és egy hasonló mappát tervezett kiadni, mint a *Correspondences*, amivel ő Párizsban híres lett.¹⁶ A történelem azonban közbeszólt és a tervekből egyedül Kállai monográfiája valósult meg, a mai napig legszebb írás, amit valaha Mednyánszkyról írtak. A különc báró, felvidéki arisztokraták leszármazottja, már igen fiatalon ráébredt arra, hogy a saját neméhez vonzódik. Bár naplóját a 60-as években csak megcenzúrázva adhatták közre, a mai új kiadásokból, melyek immár szlovák nyelven is elérhetőek,¹⁷ kiderül, hogy első szerelmei kocsisfiúkhoz és juhászbojtárokhoz fűzték, élete nagy szerelme, Kurdi Bálint váci földműves pedig azzal vonult be a művészettörténelembe, hogy Mednyánszky naplói tulajdonképpen neki írt posztumusz szerelmeslevelek, amiket a festő általában a „drága jó Nyuli” fordulattal vezetett be. A homoszexualitást a korabeli ál-szent törvénykezésnek megfelelően elvileg üldözték, a gyakorlatban azonban inkább szemet hunytak: a konzervatív arisztokraták közül, hogy csak Mednyánszky baráti körénél maradjunk, Justh Zsigmondról is köztudott volt ez, aki a *Fuimus*ban Mednyánszky „különcségének” is szépirodalmi rangú emléket állított. Ezzel együtt Mednyánszky mindig kívülállónak, számkivetettnek érezte magát, a társadalmi elfogadottság hiánya zárkózottá, és az alsóbb néprétegek iránt rendkívül empatikussá tette. Néhány öregasszony-ábrázoláson kívül szinte csak férfiakat festett, egy egész galériáját hagyva ránk a húsos ajkú, űzött, riadt, a társadalom peremén élő csavargóknak, akik ábrázolásához az előképeket az úgynevezett koldus-filozófus, a koldusokat, rongyszedőket, csavargókat a mezítlásos filozófusok antik hagyományával

ötöző ikonográfiai hagyományából merítette. A szent bolondok, koldus Szókratészek, csavargók és más számkivetettek, a padon üldögélő szakállas zsidók, a munkanélküli legények és a hajléktalanok ábrázolásával Mednyánszky egy egészen új zsánert vezetett be festészetünkbe, a korabeli úgynevezett

28 szegényember-festészetnek érzeki, társadalomkritikus és filozófikus dimenziókat adva. Én azt gondolom, Farkas István ennek a hagyománynak folytatójaként festette az izzó szicíliai tájba a maga szent bolondját, koldus-filozófusát, melynek fizimiskáját, vastag, erős kontúrjait, szakállának formáját Mednyánszky egyik leghíresebb képéről, az önportréként számontartott, *Öreg ember* című, 1914-es kompozícióról kölcsönözte. Nincs rá bizonyíték, hogy a kép valóban önportré, voltak idők, hogy a bottal járó, Mednyánszky jellegzetes festőkabátjához hasonló kabátot viselő alak kezében a virágokat ecsetekként értelmezték. Az arc valóban akár az idős Mednyánszkyé is lehetne, ám inkább azokra az egyre absztraktabbá váló, egyre általánosabb vonásokkal felruházott, már-már expresszionista csavargóképekre emlékeztet, amelyek közül jó néhány ott függött Farkas kiadói szobájának falain. A *Szirakuzai bolond* vastag kontúrjai, a kalapja formája, a rőtes szakáll, az expresszionista módon elmosott, eltakart tekintet, a kis méretben is monumentális felfogás mind-mind Mednyánszky képére emlékeztetnek, ahogy a figura kívülről, magánya, magába süppedése is: még a botját is pontosan abban a szögben tartja, ahogy az öreg ember a virágait/ecseteit. De még a bal felső sarokban látható, megvakult ablakszemű ház is távoli leszármazottja a Mednyánszky háborús képein gyakran látható házaknak, francia stílusú maisonoknak: a fronton egymástól távol, de egyidőben láthatták ezeket. Mednyánszky a tízes években már esküdött a fehér alapozásra és a lazúrosan felhordott, áttetsző színekre, de Farkas a saját mérnöki elképzeléseihez igazítva alkalmazta ezt 1930-ban, a temperával 80 x 90 centis fatáblára festett *Szirakuzai bolond* esetében, egy egészen légies, *átszellemült* matériát létrehozva.

Akár Rousseau, akár Mednyánszky volt a közvetlen előképe, akár a szent bolond, a koldus-filozófus, a társadalom számkivetettje volt az ikonográfiai mintája, vagy csak egy egyszerű szicíliai halász, akivel Farkas összefutott a tengerparton, akár az agavé virágának kiszáradt szárát, akár egy olajfa tüskés, levelét veszett ágát tartja a bal kezében, Farkas István szirakuzai bolondja egy tragikus, kísérleties végkifejlet beharangozójaként egy korszak emblémájává vált. A szorongó előérzeteiket elnyomni kész kortársak elfordították tekintetüket a rejtélyes képről, de Farkas értelmetlen halála Auschwitzban kiemelte a feledés homályából. Most inkább dodonai jóslatnak tűnik az üres térben vakon tapogatózó emberről, aki nem tudni hova tart, nem tudni, mit lát, de akinek egész testtartása, óramutatókként kalimpáló karjai mind a kizökkent történelmi időt mutatják, a kísértetek óráját, amikor bármi megtörténhet.

- ¹ Nyilas-Kolb Jenő: Farkas István művészete. *Magyar Művészet*, VIII. évf. 1932. 272. – A tanulmány szerzőjéről: Tárkányi Sándor – Tárkányi Eszter: *Elfeledett soproniak. Arcok, sorsok, áldozatok*. Soproni Sopron, Magyar–Izraeli Baráti Társaság, 2014. 334–342.
- ² Markója Csilla: Szemben a katasztrófával. Farkas István, az École de Paris festője és mestere, Mednyánszky László. In: *Kihűlt világ. Farkas István (1877–1944) művészete*. Szerk. Kolozsváry Marianna. Budapest, Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, 2019. 55–56.
- ³ Farkas István 1–2. Szerk. Markója Csilla, Bardoly István. *Enigma*, XXVI. évf. 2019. No 98. és 101.
- ⁴ Nyilas-Kolb 1932. i. m. 269.
- ⁵ Nyilas-Kolb Jenő: *Farkas István*. Budapest, Bisztrai Farkas Ferenc, 1935. (Ars Hungarica, 8.)
- ⁶ *Nyugat*, XXVII. évf. 1934. 5. sz. március 1. 270.
- ⁷ Uo.
- ⁸ Sz. Szegő Judit: Adatok Farkas István festőművész és könyvkiadó életéről és haláláról. *Művészettörténeti Értesítő*, XLIII. évf. 1994. 284–289.
- ⁹ *Esti Kurir*, 1929. augusztus 23. 4. – másodközlés: *Enigma*, 2019. No 98. 76.
- ¹⁰ Nyilas-Kolb 1935. i. m.
- ¹¹ Feszty Árpádné: *Akik elmentek...* Budapest, Athenaeum, 1923. 62–63
- ¹² Kassák Lajos: Farkas István kiállításához. In: Kassák Lajos: *Éljünk a mi időnkben*. Budapest, Magvető, 1978. 237–239.
- ¹³ Uo.
- ¹⁴ Adorján Andor *Uj Idők*, 1930. január 12. XXXI. évf. 3. sz. 77–79. – másodközlés: *Enigma*, 2019. No. 98. 83.
- ¹⁵ *Budapesti Hirlap*, 1929. január 22. 7. – másodközlés: *Enigma*, 2019. No 98. 77
- ¹⁶ Markója 2019. i. m. 32.
- ¹⁷ Mednyánszky László *feljegyzései 1877–1918. Válogatás a festő kiadatlan naplófeljegyzéseiből*. Szerk., a szöveget gond., a jegyzeteket és mutatókat kész., az utószót írta Bardoly István. A szerk. munkatársa Markója Csilla. Budapest, Magyar Nemzeti Galéria, 2003.; Ladislav Menyánszky: *Denníky 1877–1918. Výber z umelcových zachovaných denníkov a listov*. Zost. István Bardoly, Csilla Markója. 2. dopl. vyd. Bratislava, Slovenská národná galéria, 2019.

Minden kornak megvannak a maga útjelző művészei. Némelyik még a legnagyobb idősokban is érzi, amikor valami olyan közeleg, ami katasztrófa, ami jóvátehetetlen. Ilyenkor aztán nincs más, aki szóljon, kiabáljon, figyel-

30 Kelényi Béla

A VÉGZET ÚTJELZŐJE

meztessen, mint az együgyű, a bolond. Nem akar semmit, csak jelzi izgatottan, hogy nemsokára valami történni fog. Közben ott áll és vár, koszosan, elhagyatottan, hülyén. Ott

áll kérve, könyörögve, esdekelve, aztán átkozódva, vonyítva, habzó szájjal a dühtől. De hiába, nem változik semmi, minden működik ugyanúgy, ahogy addig. Pedig a bolond sejti, mert átéli magában, hogy ami következik, olyan lesz, mint egy vulkánkitörés.

A magyar művészetben ilyen Csontváry *Fohászokodó üdvöztője* és ilyen a *Jónás könyve* is. És ilyen Farkas István *Szirakuzai bolondja*. Ő tudja, hogy ami történni fog, az rettenetes. Tudja, hogy hallják, ahogy a tüskés botjával veri a földet, ahogy próbálja elmondani, elkiabálni, elvinnyogni, elsuttogni (mint rossz gégéjétől telik), de nem hallgatja meg senki. Tudja, hogy látják, ahogy ott áll a vulkán alatt, a megdőlt háznál, ahogy dühödten a szakállába morog, vicsorog, perel, kerepel, de mindenki elfordítja a fejét. Eloldalognak, mint egy illedelmes turistacsoport. Aztán csak áll némán, hallgatagon, szándékos ószövetségi próféta, aki egyedül van ezen a földön, és felemelt kézzel akarja megállítani a végzetet. El tudja valaki képzelni ezt az okkersárga földet? Mint egy hatalmas hányás, ami keresztülfolyik a bolond szakállán, arcán és kezén. Egyenest a szurokfekete tengerbe bele.

Soha nem jártam Szirakúzában. Amikor felidéztem magamban a képet, valamiért az ég volt sárga és a föld fekete. Nem volt tenger. Sokáig töprengtem azon, hogy vajon miért festette Farkas sárgának az eget. Fekete földet már láttam, Szantorini szigetén. Fekete kőzúzalék a parton, az izzó délutánban.

A festmény címe: *Szirakuzai bolond*. A cím megfogalmazása szerintem pontatlan. A képen nem bolondot, hanem őrültet látok.

Mi a különbség a bolond és az őrült között?

Dolinszky Miklós 31

Az őrült komolyan veszi az életet. Komolyan veszi, ez annyi, mint: valóság-

FEKETE AURA

nak tekint. Munka, pénz, hatalom. Csupa olyasmi, amire a modern élet épül és ami a modern életben normálisnak számít. A hatalmi struktúra a közép-korban még nem volt teljesen résmentes, és a bolond által elfoglalt, törvényen kívüli hely éppen sérthetetlenségével tulajdonképpen a hatalmat igazolta. A középkori hatalom számára még fontos volt, hogy legyen egy elfogulatlan tekintet, valaki, aki a hatalmi korrupciótól szabad maradt, ennél fogva nem volt benne félelem. A bolond képviselte azt a rendszeren kívüli nézőpontot, ahonnan a világi hatalom nem az egyház, hanem a normalitás nevében bírálható. A bolondot nem egészen vették komolyan, de érveit félresöpörni sem illett. A modern világon azért lett úrrá az őrület, mert bolondjait félelmében kirekesztette. Egy keleti megvilágosodott sosem kényszerült arra, hogy bolonddá legyen. Csak a modernizálódó Nyugaton kap a bolondlét különleges emfázist. Később a bolond már kitaszított művész. Sorsa megmutatja, mivé lesz a megvilágosodott a modern Nyugaton.

A Szirakuzai nem efféle bolond. Nem egy vidám vagy szomorúbohóc, akit ki nevetünk. Ez az öregúr: magányos, konok megszállott, aki a Föld sötét erőivel kötött szövetséget. Ez a baljós erő szivárog a kép minden pórusából, s a Szirakuzai rossz szelleme fekete aura gyanánt őrködik és fenyeget körülötte. Őrült-sége megszállott lendületén és örömtelenségén mérhető, mellyel rítusát végzi. Hatalma van, annyi bizonyos. Talán Mózesnek képzei magát, aki a tengernek parancsol? Nem tudni, mert rítusa magánrítus, melynek értelmét rajta kívül senki sem ismeri. A kezében lévő csupasz bot, talán agavé csonttá száradt ága, egy mágus kezében varázsvessző lehetne. De akármi is ez a bot, annyi biztos, hogy halott. Valójában: csontváz, ahogy az egész táj is önnön csontváza, végső redukció. Ez a mágus nem elvarázsolja, hanem varázstalanítja a világot.

A Szirakuzai mégis kétségkívül szakrális személy. Csakhogy a sacer Janus-arcú szó, mely egy principiális minőséget foglal magában. Ezt a minőséget a modern észjárás csakis két, ellentétes fogalomra bontva tudja megközelíteni, miközben az ellentétek egységét már nem érzékeli. A sacer

jelentése tehát – modern fogalmainkkal körülírva – egyszerre szent és átkozott. Hogy melyik realizálódik, az döntés kérdése. A szakrális minőség letéményesének döntenie kell, hogy a rendelkezésére álló erőket jó vagy rossz célra használja. És ahogy Krisztus, a szentek és a történelem sok, ismeretlen hőse a Jó, a Szirakuzai a Rossz mellett döntött. Ő nem az Eget, hanem a Földet választotta. A világot ki-ki önmagának csinálja meg, és amit a képen látunk, az a Szirakuzai világa. Már ha világ ez egyáltalán. Mert a Szirakuzai világtalan világot csinált magának, amelyben semminek semmivel nincs közössége, így minden be van zárva önmagába. A tenger, a ház, a hegy mind élesen elválik a többitől, ahogyan a színek is egymásnak feszülnek a képen. A nyugtalanító, a felkavaró éppen az, hogy a tenger *csak* tenger, a ház *csak* ház, a hegy *csak* hegy. Minden csakis önmagát jelenti – nincs itt mögöttes tartalom, csak a szivárgó Rossz. És ha minden azonos önmagával, akkor semmi nem valóságos – ezért kell a részleteknek valóságosabbnak látszódnia, mint a valóságban. Vannak, de nem léteznek – innen a megnevezhetetlen szorongás.

3

A modern tapasztalatot semmi nem jellemzi pontosabban, mint érzéketlensége a létezés eredendő jósága iránt. A modernitás szerint a létezés valamiféle természetes adottság, valami, ami csak úgy van, magától és – természetesen – véletlenül. A modern észjárás számára a lét nem az én létem vagy a te léted, hanem személytelen, semleges állapot, valami, amihez csak úgy hozzáadjuk magunkat. A régi ember még ösztönösen tudta, hogy a létezésért hálával tartozik; köszönetet mondott érte napi imájával, vagy egy útszéli kereszt felállításával, mert érezte, hogy létezni kivételes ajándék, amelyet sosem lenne szabad megszokni, és semmilyen más célnak, főként nem hatalmi céloknak alávetni. Ez lenne a normális állapot: a bolond állapota.

4

A rítus eredendően: játék. Ám a játék komoly örömének a Szirakuzaiban nyomát se találjuk. Az ő rítusa nem a realitás és illúzió határán billegő játék szent komolysága, inkább örömtelenség. A játék akkor játék, ha az ego feloldódik benne; a Szirakuzai viszont valósággal fürdik egójában. Az ego mágusa ő, akinek nincs tapasztalata arról, hogy a másik emberben önmagát ismerheti föl. Nem hisz az emberek alapvető közösségében, így aztán nincs is szüksége emberekre. Ezért nincs a képen másik ember. A Szirakuzai nem a Másikból, hanem önnön magányából s magányos rítusaiból nyeri energiáit. Mert idős kora ellenére a Szirakuzai csupa erő és elevenség. Az egyetlen, ami még az élők világához köthetné ezt a virulens öregembert: a kutya, melynek viszont háttal áll, így nincs közöttük kapcsolat. A festő más képein, ahol több embert

is látunk, megnevezhetetlen rosszallás lengi be az alakokat. Itt a rosszallás nem embereknek szól, hanem a világnak. A Szirakuzai tébolya mindenekelőtt: a magány tébolya, rítusa a magány rítusa. A magány rítusai pedig előbb-utóbb a szeretetlenség rítusaivá válnak, és a Szirakuzai nem tehet mást, mint hogy bosszút esküszik a világ ellen.

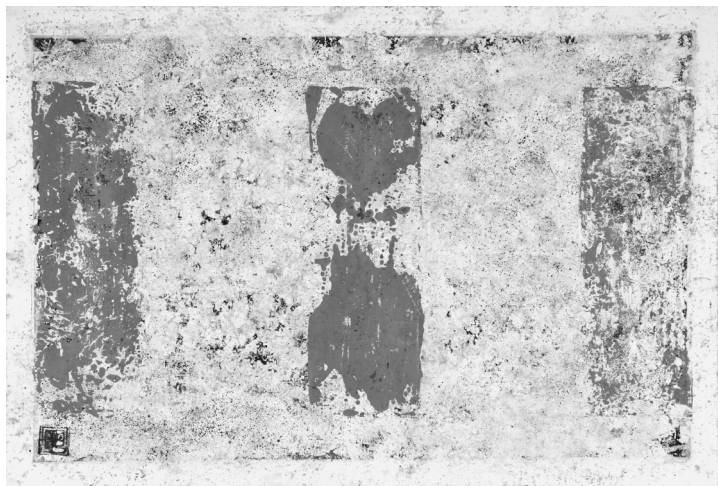
33

5

Mára nemcsak a normalitás, hanem az örület is kiment a divatból. Mi valami újat találtunk ki. Mégiscsak a 21. században vagyunk! Mi magát a normalitást hajtjuk az örületig. Ki végez itt még magánrítusokat? Ki építget privát világokat? Ma már senki sem lázad; civilizációnk a józanság megszállottja lett. Mindenki igazodni akar a statisztikai átlag igazságához, betagozódni a nagy csordába, s eleget tenni az elvárásoknak, amelyek valójában nem léteznek. Mi a normalitásban vagyunk örültek. Ennek a mértéktelen normalitásnak már neve is van. A modern orvostudomány szenvtelenül leírja a normopátia tüneteit, de ki törődik a valódi okkal? A normopátia forrása a megfelelési kényszer, vagyis a félelem a Másiktól. A félelem pedig a szeretet ellenpólusa. A mai nyugati társadalom alapja pontosan az, amit Hamvas Béla „a szeretetlenség örjögésének” nevez.

Méltatlan a képhez, ha a történelem síkján értelmezik. Amint a közhiedelemmel ellentétben Franz Kafka nem a Monarchia pusztulásáról, hanem a lét álomszerűségéről beszél, a kép sem a huszadik század eljövendő katasztrófáit vetíti előre. Inkább úgy mondanám: a festmény kioldja a szeretetlenség modern bugyrait, amelyekből e katasztrófáknak elkerülhetetlenül be kellett következniük.

Új Forrás 2021/7 – Dolinszky Miklós: Fekete aura

Vannak nagy írók, akik megszállott rajzoló is. A firkálás szót sem érzem itt dehonesztálónak, sőt a firkálás a lehető legpontosabb metafora írás és rajzolás összekapcsolásához. A csukló szinte önkéntelen mozgásában ott látjuk a gra-

34 Förköli Gábor

BESZÁRADT TUBUSOK

Tolnai Ottó: *Titorelli faiskolája*

fomán ember ösztönös igényét az írásra, a papírral és a grafitvaló foglalatosságra, amelyből aztán adott esetben kibontakozik az alak, az értelem. Aki firkálva rajzol és ír, a részletre koncentrálni, és még nincs elképze-

lése az egészről. Az vagy sikerül, vagy nem. A rajzolgató, festegető kritikus, Roland Barthes nem csekély öniróniával jegyzi meg, hogy képtelen odafigyelni a kompozícióra, csak a töredék, a részlet, a kezdemény megy neki (*Roland Barthes Roland Barthes-ról*). Ahogy rajzol, Barthes írni is úgy ír: *A szöveg örömeiben* megírt élvezetet leginkább a töredékben, az aforizmában éli meg.

A magyar irodalomban Tandori Dezső munkássága példázta a legjobbban írás és rajzolás ilyen értelmű összetartozását. Tolnai Ottó esetében viszont sokáig kellett várnia az olvasóközönségnek arra, hogy képzőművészeti esszéi és képzőművészeti utalásokkal teli szépírói munkái mellett a költő festményeit és kollázsait is megismerhesse. Emlékezetes volt ezért az *Ex Symposium* folyóirat Tolnai Ottónak szentelt száma (2013/81), amely a szerző képeiről és különös tárgyairól közölt fényképeket és reprodukciókat, majd jött a költő 2017-es szentendrei kiállítása, a *Titorelli faiskolája*. Tolnai miniatűr fűszálai, stilizált fái és önarcképei külön-külön értelmezhetetlen töredékek lennének, együtt, sorozatba rendezve viszont az alkotófolyamat lezárhatatlanságával, tökéletlenségével, az eredmény mulandóságával szembesítenek. Tolnai képei a véglegesítésnek éppúgy ellenállnak, mint a költői életmű folyton újraírt motívumai. Most a kiállítás anyagát könyv formájában is magunkhoz vehetjük, és elolvashatjuk benne a vajdasági irodalom doyenjének összetéveszthetetlen stílusú önértelmező esszejét, valamint Reményi József Tamás érzékeny utószavát.

Tolnai Ottó nem akar festő lenni, képzőművészeti tevékenységét maga is az irodalom és a képzőművészet közötti határmezsgyére helyezi el: azért festeget fákat, hogy megértse a *Godot-ra várva* csenevész fáját, hogy megértse *A perből* ismerős Titorellit, Kafka törvényszéki arcképfestőjét és különös tájképek alkotóját. Abban ugyanakkor jócskán eltér Tandoritól, hogy nála nem az ötlet, a nyelvi poén játssza az elsődleges szerepet, amikor rajzol, fest vagy ragaszt, hanem a matériával való extatikus találkozás, a festéssel, a papírral való önfelédtté bízódás. Márpedig verseiben és prózájában is ugyanezekről a

témákról ír, azaz irodalmi műveinek a mélyén is ott van az anyaggal való érintkezés nyelv előtti tapasztalata. Enélkül nem tudnánk a helyükön értékelni Titorelli fácskáit, az újrakezdés és az önisméltés gesztusait. Tolnai Ottó vagy birtokolni akarja a tapintható tárgyakat, gyűjtőként súlyukat, különös textúrájukat újra és újra a tenyerében érezni – mint a palicsi házában, a Homokvár furcsa Wunderkammerjében őrzött kékítőgolyót, a kék szifont vagy a polgárpukkasztásnak sem utolsó Tito-mellszobrokat –, vagy ha már kénytelen ő maga létrehozni őket, akkor szeretné újra és újra átélni a megfestésükkel együtt járó izgalmat, bizonytalanságot, feszültséget.

Tolnai gyönyörködik a hagyományos technikák és anyagok nemességében, ugyanakkor nem szokványos eljárásokat is felmagasztal: képeihez papírszemetet, teacsomagolást, irodai sokszorosítást használ – magyar és japán pecsétnyomókat –, az alkotói tervszerűséget félrevetve, de teret hagyva a matériában rejlő esetlegességeknek. Mi sem illusztrálja ezt jobban, mint a tény, hogy Tolnai ecset helyett a kifogyóban lévő tubus szájával fest.

Az autonóm, professzionális művésznak tulajdonított tervszerűségtől is elhatárolja magát ez a módszer. Tolnai lényegében megismétli Roland Barthes önmegfigyelését, amikor a könyvhöz írt esszéjében arról számol be, hogy újraolvassa saját prózáját német fordításban, a novellában szereplő, fákat rajzolgotó kislányban és könyvének idegen nyelvű címében – *Ich kritzelte das Akazienwaldchen in mein Heft¹* – ráismer saját eljárására: „És én nem tudtam, hogy ez micsoda, ha nem rajz, illetve hát éppen hogy az ő autentikus rajza, amit én rajzoltam, pontosabban éppen hogy nem rajzoltam, hanem képeztem, ahogy a cím mondja: *kritzeltem*, tán a kaparás, a karistolás lenne a megfelelője, nem tudom, csak azt tudom, sejtem, hogy nem a skizzelés, mert hát a skiccelés nagyon megcélzott és hát főleg ügyes, virtuóz vázlatra utal. Viszont ez is éles eljárással készült, pontosan úgy, mint azt a német szavakból hallani, de ugyanakkor, ezt is pontosan hallani a német szavakból, valami puhaságot, a hó puhaságát eredményezve...” Tolnai nem skiccel vázlatot, saját definíciója szerint tehát nem virtuóz, nem ügyes. Amit fest, az mégis „szép, mint a szarral bekent katonatükörben a naplemente”, ahogy a *Wilhelm-dalok*ban fogalmaz a szerző: a verseskötet főszereplője, a falubolondja Wilhelm – meg kell hagyni – gusztustalan csínytet követ el, de tetteiben mégis ott rejlik az őszinte rácsodálkozás a civilizációs és esztétikai normákon túli szépségre.

Tolnai művészeti szakíró is, akinek sokszor verseit és novelláit sem könnyű megkülönböztetni a képzőművészeti esszéitől, és fordítva: képzőművészeti esszéiben költői motívumok, novellisztikus fragmentumok lapulnak. Egy biztos: ugyanolyan otthonosan mozog a képzőművészetet foglalkoztató

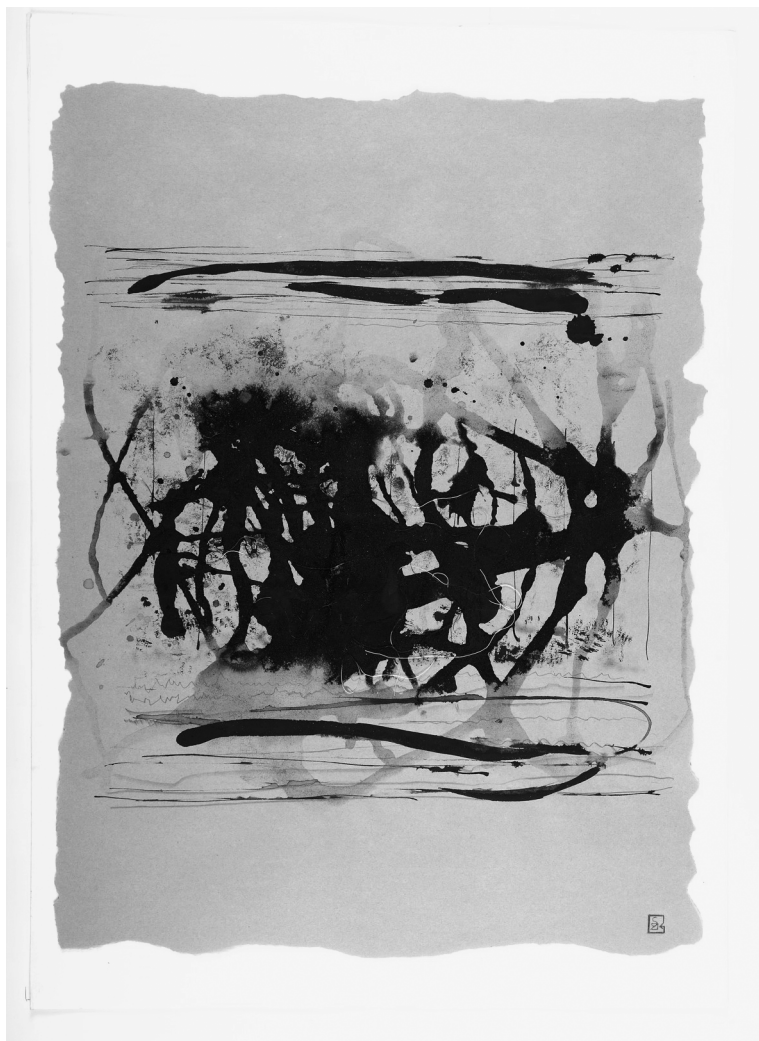
problémákban, mint az irodaloméiban. Írásai sajátos ízlést és értékválasztásokat tükröznek. Egyrészt Tolnai rendkívül érzékeny a művészi alkotás performativitására, azaz tisztában van azzal, hogy az avantgárd művészetben sokszor a létrehozás folyamata éppolyan érdekes, mint a végeredmény: saját képei kapcsán ezért is emlegeti olyan sokszor régi metaforáját, a kitépelt póklábat, amelynek rángásaihoz hasonlíjtja saját ecsetkezelését. A művész nála „rezge szamuráj”, „függőleges fakír”: nem szükséges most hosszasan kontextualizálni ezeket a motívumokat, anélkül is ráérezhetünk, milyen szuggesztíven beszélnek test és tér viszonyáról, művészi aszkézisről és emberi kiszolgáltatottságról. Másrészt viszont az is jól kivehető, hogy éppen az emberi interakcióban szereplő, kézzelfogható anyagok iránti érdeklődése miatt Tolnai legszívesebben a hozzá hasonló alkotókról ír, nem mondjuk a konceptualizmusról, az elektronikus médiumokkal kísérletező művészekről, vagy éppen a happeningről, jóllehet a „fakírság” és az emberi törekenység a maga egyszerűségében ez utóbbi művészeti ágban mutatkozik meg talán a legjobban. Tolnai viszont a „kétkezi” mesterekről szeret értekezni, legjobban talán a klasszikus értelemben vett táblaképekhez vonzódik. A legtöbb művész, akiről írt, ilyen: képzőművészeti esszéinek újabb, terjedelmes gyűjteményéből, a *Kalapdobozból* mások mellett Hantai Simon, Hollán Sándor vagy a vajdaságiak közül Sáfrány Imre és Szajkó István nevét idézhetjük. Az anyag érzéki dimenzióihoz való ragaszkodás Tolnainál harc az elidegenedés ellen, amelyet a kisipari, kézműves szakmák eltűnése okoz, harc civilizáciánk absztrakttá és lélektelenné válása ellen, amelyet a sorozatgyártás, a pénz mint csereeszköz, újabban pedig az információs technológiák tesznek lehetővé – Tolnai nagy enciklopédikus projektje, a „Tolnai-lexikon” a még meglévő dolgok számbavételéből áll. Ez a megközelítés egyúttal a művészet demokratizálását, a hétköznapok művészivé tételét is feladatként jelöli ki. Hantai Simon eljárását, a *pliage*-t bárki meg tudja csinálni: nem kell hozzá technikai tudás vagy különleges tehetség, csak meg kell csomózni az összehajtott vásznat, az így meggyúrt felületet lemázolni, majd kibontani és lesimítani, és már gyönyörködhetünk is az így kapott foltokban. Tolnai több szövegében is kifejti, hogy Hantai vásznairól a bunyevác asszonyok indigóval festett köténye jut az eszébe – így ér össze magas művészet és a hétköznapok tárgyi néprajza.

Ezért veszi a bátorságot Tolnai Ottó is, hogy pókláb módjára remegő kezével munkához lánson, áttörve a falat képzett és amatőr művész között. És ezért épül be hétköznapjaiba is a mindig újrakezdett firkálás és kísérletezés. „A költő szerzetes” – idézi Tolnai Németh Lászlót a *Virág utca 3.*-ban, és idézi Reményi Tolnait a kötet utószavában. Ha a költő szerzetes, a szériákat festő, a középkori illuminátorok módjára pepecselő Tolnai is az. De csak a munkafegyelmeiben aszkéta. Mert amúgy nem tagadja meg magától az anyag

és az érzékek tékozló bőségét. Ha belépnénk Tolnai Ottó képzeletbeli festőjének műtermébe, nem higiénikus rend és fejesvonalzó fogadna minket, mint a geometrikus absztrakt nagyjainál, hanem festékszag, beszáradt tubusok, rendetlenség. És ez így van jól. (*Ferenczy Múzeum Centrum – Forum, Szentendre–Újvidék, 2020*)

37

¹ Itt sajnos javítanom kellett a német nyelvű cím hibáit; a vizuális szempontból igényesen kivitelezett könyvben sajnos több elírás is szerepel. A könyv megjelenési adatai: németre ford. Buda György és Derék Gyéza, Wien–Lana, Edition per procura, 2002.

Új Forrás 2021/7 – Farkóli Gábor: Beszáradt tubusok
Tolnai Ottó: *Tivorelli fajskaája*

Lovas Ildikó legújabb könyve, az *Amikor Isten hasba rúg* 2020-ban jelent meg az újjvidéki Forum Kiadó gondozásában. Az írónt Urbán András kérte fel egy monodráma írására a Kosztolányi Dezső Színház számára, mely felkérésre az

38 Murzsa Tímea

„FÖLPUFFADT HASUNKON HINTÁZ- NAK AZ ÉLŐK”

Lovas Ildikó: *Amikor Isten
hasba rúg*

eredeti tervtől eltérően egy több szereplő belső monológjából álló szöveg született.

Az *Amikor Isten hasba rúg* a „Rekonstruálás” alcímet kapta, ami rögtön egyfajta támpontot ad az értelmezéshez. De mit is rekonstruál a kötet? A könyv felütésében a szereplők névsora a következő: „GYEREK/FIÚ: Ifj.

Brenner József, ANYA/NAGYMAMA: Brenner Józsefné szül. Decsy Etelka, APA: Csáth Géza, ANYA: Csáth Gézáné szül. Jónás Olga, KISOLGA/LÁNY: Székely Endréné szül. Brenner Olga”. A rekonstrukció „tárgya” tehát a Brenner/Csáth család. Csáth Géza a mai napig egyike azon magyar szerzőknek, akik esetében az életút és a munkásság leválaszthatatlannak tűnik egymásról. Az azonban talán keveseknek jut eszébe, hogy a köztudatban élő Csáth-kép egyfajta kanonizáció eredménye, mely Lovas szerint Kosztolányi Dezső a *Nyugatban* megjelent, *Csáth Géza betegségéről és haláláról* című írásával indult el. Csáth hagyatéka és annak kezelése ebből a szempontból is vizsgálható: mennyire etikus például a szerző magánjellegű dokumentumait közönség elé bocsátani, mennyiben feleltek meg a hagyatékörzők, irodalomtörténészek eljárásai a szerző intencióinak? Már csak azért is aktuális ez a kérdés, mert legutóbb a Petőfi Irodalmi Múzeum *Csáth. A varázsló halála* című, 2019 áprilisától 2020 októberéig tartó kiállításán láthatták az érdeklődők a naplók és a személyes dokumentumok megrázó részleteit, többek között azt az írást, amit Jónás Olga halála előtt vetett papírra: „Közös elhatározással lettünk öngyilkosok”.

Lovas Ildikó ennek a kanonizációs folyamatnak az ellenében határozza meg művét: „ez a rekonstruálás – kifelé – tiltakozás a beskatulyázás ellen, amely megtörtént Csáth Gézával nem egy, hanem nagyon sokféle értelemben. Régóta érdekelt, mi motiválta unokatestvérét, Kosztolányi Dezsőt, hogy alig két hónappal Csáth halála után megírja a *Nyugatba* azt a szöveget, amely, mai szóval élve, inkább karaktergyilkosság, semmint emlékezés. Tisztelgésnek pedig semmiképpen sem nevezhető. Ugyanakkor az is érdekelt, miért nem tudta megírni Kosztolányi a *Mostoha* című regényt, vagyis Csáth Géza életét, amire maga Csáth kérte. [...] Nem vagyok lélekébűvár, nem is áll szándékomban

erre ilyen módon választ adni. De választ adni akartam – ezért írtam meg ezt a könyvet” – fogalmazott az író. ¹ Ebből adódóan a kötet főként a család eddig háttérben maradó figuráira koncentrál, akik kevésbé kerültek a reflektorfénybe (vagy nem abban a minőségükben, ahogy a könyvben megjelennek). Erre utalhat az is, hogy neveik helyett családban be- 39
töltött szerepük jelöli őket (például „Anya” vagy „Gyerek”). De ez a megoldás azt is tükrözheti, hogy a szerző elsősorban a család koordináta-rendszerében értelmezte a figurákat. Lovas művében több szövegrész tartozik nőkhöz, mint férfiakhoz (pontosabban egy férfihoz: ifjabb Brenner Józsefhez/Csáth Gézához). Ez a folyamat is egyfajta rehabilitációs törekvést szolgálhat. Az írói gesztussal remekül szembeállítható az a jelenet, amely Csáth büsztjének avatásáról szól, ahová lányát is meghívták: „[É]ppen azzal semlegesítettek, hogy elhívtak ide. Engem semlegesítettek, anyámat kitörölték, apámról meg eldöntötték, hogy áldozat. Tehát az alkalomhoz illően öltöztem” – mondja a Lány (Székely Endréné Brenner Olga, [182.]).

A szöveg bizonyos értelemben történeti ívet kap, hiszen Csáth gyerekkorától eljut a felnőttkoráig és a halálát követő időszakig. A kötetbeli alakok emiatt többféle szerepben is feltűnnek az *Amikor Isten hasba rúg* lapjain, követve a családon belüli változásokat: például Decsy Etelka „Anyá”-ként, majd „Nagymama”-ként; Brenner Olga szülei haláláig „Kisolga”-ként, utána „Lány”-ként; ifjabb Brenner József pedig eleinte „Gyerek”-ként, később pedig „Fiú”-ként szerepel. Szándékosan írtam ifjabb Brenner Józsefet, hiszen Lovas élesen leválasztja a fiatal „én”-t a kánonban ma is élő Csáth alakjáról, aki pedig „Apa”-ként aposztrofálódik a műben. A „Gyermek” és a „Fiú” révén a szerző Csáth azon „énjeit” mutatja be, akiket kevésbé ismer a közvélemény. A két én szétválasztása adja magát, hiszen amikor ifjabb Brenner József felvette a Csáth Géza nevet, akkor bizonyos értelemben egy új identitást is választott magának. Mi, olvasók, Csáth Gézákat mint „toposzt” ismerjük: „Divatos lett a fiam, mint egy cipő. Fölhúzzák, hordják, viselik, amikor már jól betörték, nem szorít” – mondja a Nagymama (Decsy Etelka, [83.]). De erre a folyamatra a Lány (Brenner Olga) nézőpontjából is rálátunk: „Megölték volna a szerbek, de hogy ne tegyék, a határon magát mérgezte meg. Ha-ha-ha-hah! Nem is ismert szerbet. [...] Akkor miféle otromba tréfa ez? Hatásvadász hallottcsinálás? Művészi tor? Egy performansz, amit róla beszélnek el? Apám a bácskai Dillinger?” (45.) A Csáth-kultusz legfőbb – ha jól sejtem, valóban a szakirodalomból, folyóiratokból idézett – mondatai, melyek a ma is élő Csáth-képet táplálták/táplálják, a mű 194. és 195. oldalán expliciten is szembeállítódnak az *Amikor Isten hasba rúg* belső monológjaiból megismert történetekkel, nézőpontokkal.

Talán a fentiekből is kiderül, hogy Lovas Ildikó könyve másfajta fő-kusszal dolgozik, mint például a már említett *A varázsló halála* című kiállítás. A szexualitás és a függőség kevésbé kap központi szerepet benne, sokkal inkább a családban zajló belső folyamatok, viszályok, az egyes család-
40 tagok énképe – általában a család viszonylatában meghatározva, lásd például Jónás Olga (és később: lánya) „zsidóságát”, melyet Kosztolányi Dezső és felesége a történet szerint nehezen fogadott el² –; és Csáthhoz, Jónás Olgához, kettőjük halálához, és annak következményeihez való viszonyuk lesz hangsúlyos. Így lesz a mű központi motívuma a gyermek Csáth és anyja szoros kapcsolata, elsősorban Decsy Etelka oldaláról bemutatva; továbbá Jónás Olga, a feleség vállalt alávetettsége, és férje családjában és baráti körében érzett idegensége – ismét a női szereplő nézőpontját használva. Ez a kívülállóság visszatér Csáth és Jónás Olga lányának történetében is. De más motívumok is ismétlődnek a családtörténet körköröségét érzékeltetve: a kis József bandzsasága – a szimbolikusan mindig az anya ölét figyelő bal szem – Kisolgánál is visszaköszön; vagy éppen a „potyka száj”, ami az írón (és annak különböző énjein) túl a Nagymamát és Kisolgát is jellemzi. De érdekes visszatérő motívum a fényképé is, melynek több értelmezési rétege is lehet: Csáth apja számos fotót készített a családról, ezeket a PIM kiállításán is megtekinthették az érdeklődők, ugyanakkor a fotó mint tárgy az emlékezést is szolgálja („Látsz még engem ezüst-nitrátban?” – teszi fel a fiának a költői kérdést az Anya egyik monológjában [27.]), és ezzel együtt kimerevít egy pillanatot. Beállítottsága révén pedig a fotón szereplő egyén által játszott/vágyott szerepet is esszenciálisan magába sűríti.

A dráma mintha a transzgenerációs traumákat járná körül: hogyan öröklődnek az egészségtelen családi viszonyok, és hogyan határozzák meg a szereplők magukat azzal a súlyos családtörténettel a háttérben, ami nekik jutott. A családi tragédiák összefonódására utalhat az is, hogy egyes kifejezések szinte minden szereplő szájából elhangzanak: így a már emlegetett „potyka száj” szókapcsolat, vagy a címet is adó – számomra kissé elhibázottnak tűnő – „Amikor Isten hasba rúg...” kezdetű sor. A szöveg ezen vonását azonban lehet úgy is értékelni, hogy a különbözői elbeszélői hangok nem egyéniesültek eléggé. Mindazonáltal, ha elfogadjuk a transzgenerációs olvasatot, akkor ebből a szempontból különösen izgalmas, hogy az író Czer Fannit, Csáth dédunokáját kérte fel a regény illusztrálására.

Fontos kiemelni, hogy fikciós alkotásról van szó, amelybe azonban gyakran beszüremlik a „valóság”. Így kerülhettek Lovas könyvébe részletek Csáth életművéből, hagyatékából, köztük például az a levél, amit öccsének, Dezsőnek írt: „Az átdolgozást csak *Desire* végezze!! Neki mondj el külön minden *chronologice*. És a *naplókat* / azaz az *előle való lapokat* / gondos átolvasás után add ki neki. [...]

fgosz kapni, olvastad el D.-vel. Neki mindenről kell tudni. Ezt kiegészíti: Walker naplóm, amit rakj össze [...] és egyéb szexuális naplóim. Ezeket ne bíz senkire, és szállítsd el a Wertherin ládában, kézirataimmal együtt. Amit D.-nek átadsz – azt gondosan olvasd el: vannak dolgok, amiket ő ne tudjon. (Ezt te meg fogod tudni itélni.)” (92.) De a szerző azt is jelzi, hogy a mű kiindulópontjául a Kelevéz Ágnes által 1997-ben Csáth Géza lányával készített interjú szolgált.³ Az intertextusokról így vall Lovas Ildikó: „mindenképpen szükséges volt az interjú, ahogyan a regőcei feleségylkosság esetében a Csáth Gézáéknál szolgáló cselédlány visszaemlékezése, amely szintén megjelent interjú formájában. Kellenek ezek a kapaszkodók, kell a leföldelés. Hiszen érzékeny anyaggal dolgozom: valós, egykor létezett ember életével.”⁴

Az *Amikor Isten hasba rúg* nem könnyű olvasmány. A monológok sora miatt a történet folyása nem mindig egyértelmű. Valószínűleg azonban nem is az volt a cél, hogy egy teleologikus elbeszélést kapjunk, sokkal inkább annak bemutatása, hogy a Csáth/Brenner család női tagjai hogyan élték meg a különböző tragédiákat – ideértve a hagyaték feldolgozását és a Csáth-kultusz kialakulását –, közös történetüket. Fontos kérdés, hogy az *Amikor Isten hasba rúg* mennyire mozog annak az etikusságnak a határán, amit a szerző kifogásolt a Csáth-recepcióval kapcsolatban. Véleményem szerint a tény, hogy Lovas megkereste Csáth élő leszármazottját, hogy elolvastassa vele a szöveget, még mielőtt a kiadónak elküldte azt, kompenzálni tudja a korábban elmulasztott gesztust a család felé. Másrésről, a kötet fikciós volta szintén a távolság megképzését segíti.⁵ (*Forum, Újvidék, 2020*)

Új Forrás 2021/7 – Murzsa Timea: „Fölpuffadt hasunkon hintáznak az éltők” – Lovas Ildikó: *Amikor Isten hasba rúg*

¹ BRENNER János, „Érzékeny anyaggal dolgozom: valós, egykor létezett ember életével”: *Beszélgetés Lovas Ildikóval*, Előretolt Helyőrség, 2020. december 19.

<https://helyorseg.ma/rovat/portre/brenner-janos-berzekeny-anyaggal-dolgozom-valos-egykor-letezett-ember-eletevel-n-beszelgetes-lovas-ildikoval>

² Lásd: „Úgy beszélnek rólam, mint zsidó lányról. Nekem ez igen kínos és szégyellem. Néha azt látom az uramon, hogy ez imponál neki. Olyankor megrémülök, mert tudom, hogy az unokatestvérénél volt, aki engemet gyűlöl és megvet, ebben felesége erősíti”. (57.)

³ Az interjú a PIM Médiaatárában található.

⁴ BRENNER, *i. m.* Brenner Olga hagyatékkal kapcsolatos viszontagságaira is reflektál a kötet: „A naplók? Azok földhöz vágta engem. Szaladgáltam fűhöz-fához, dühös, könyörgő, felháborodott leveleket firkáltam kiadónak, szerkesztőségekbe, a személyiségi jogaim, a vér szerinti örökségemhez való jogom, a családom múltjához való jogom, az apám életéhez való jogom, legalább előjogom, az anyám emlékéhez való jogom, a nő, az asszony, az anya, a lány jogán írtam. Süket fülekre találtam.” (103–104.)

⁵ Lásd: „nem akartam elkövetni ugyanazt, amit Csáth Gézával szemben folyamatosan és szándékosan elkövetnek, csak én most a másik oldalról, mintegy Csáth Géza mellett. Éppen ezért a válaszaim ki-zárólag írói válaszok.” BRENNER, *i. m.*

Egy barokk kisvárosban üldögélek a padon, hátam mögött a kulcsra zárt ajtajú templom tornyán deket üt az óra. A néma utcák száraz patakmederként torkollnak az üres főtérbe. Hallgatnak a csukott zsalugáterű házak, hullámkik

42 Kakuk Tamás

KIJÁRATOK AZ IDŐN TÚLRA

Szegedi-Szabó Béla: *Homokmű*

a hőség a pékség leengedett redőnyén. A forróság elől egy fáradt fa lombja alatt húztam meg magam a kerékpárommal. Lehunytt szemmel elmerülök a csendességben, ahol mégsem vagyok egyedül. Hasonló érzések kavarnak ben-

nem, amikor leteszem Szegedi-Szabó Béla negyedik verseskönyvét, a *Homokművet*. Miért? Nekem úgy tűnik, mintha a költő valamiféle csendmeditációval komponálná költeményeit, árnyas parkokban sétálna, hallgatná a szabadban egy hosszú hajú lány hegedűjátékát. Látná, ahogy az intonációk nyomában sarjad a fű, kiszökdül, hogy elszáradjon, és betakarja a hó. Azt hiszem, ez az alkotói attitűd jellemzi korábbi köteteit is, a megszólítás, a felismerés az *Örmény énekekben*, ahol az út végén megérkezünk „egy olyan világba, amelyet oly sokáig kerestünk.” Hátrahagyva a lényegtelen, hogy a felszakadozó látomásokkal megvilágosodjon a lélek. Észrevehetjük a rokonságot a *Homokmű* főhősének, Gustav Mahlernek alkotáslélektani gondolataival: „Nem az egyén és emlékezet számít, csak a nagy mozgás a tökéletesség felé, a minden egyes megtestesülést kísérő tisztulás. Önmagam zenei kifejezésének igénye csak homályos érzések szintjén kezdődik, a »másvilágba« nyíló kapunál.” A költő több verssel és egy dramolettel idézi meg a zeneszerzői univerzumot, hogy verseivel új távlatokat keressen művészet és világ viszonyának értelmezéséhez. Az egyik ilyen ciklus a *Mahler Budapesten*, a másik a műfajilag abszurd dramolettként meghatározott *Mahler Szabadkán*. Az utóbbi a szabadkai teátrum felolvasószínházi pályázatának versbeszédben megírt győztes darabja volt.

A *Homokmű* belső burokba zárt költeményei zavarba ejtően egyszerű valóságukkal kívülről nehezen körbeírható, tágas teret sugároznak: „A nagymama kivágatta / Az udvar közepéről a / Százéves, óriás akácot. / Túl sok a falevél, mondta. / Ültünk az ég alatt, / Néztük a helyét.” (*Gyász*) A középkori és reneszánsz festők gyakran ábrázolták homokórával, az idő és a halál attribútumával a mulandóságot, Szegedi-Szabó Béla költészete otthonos ebben a világban. Gondolati rétegződésekben gazdag verseivel erősíti meg ars poeticaként felfogható önmeghatározását, miszerint a költészet nem csak esztétikai, hanem spirituális út is. A *Homokművet* olvasva óhatatlanul felmerül, hogy ehhez az úthoz keresnie kellett szellemi mestereket, érzékeny zenei és

képzőművészeti élményeket, hogy kiteljesítsék költészetét. Ahogy a Mahler-versben írja: „Néha úgy érzem / Nem is jártam sehol / Sehol a világban / Talán a Földön sem [...] Egyszer a szomszédomban / Lakott egy tejhordó lány / Bádogból a teste / Együtt zörgött a kannájával / Valódi zene / Hajlítható ezüst / Mennyei hegedűszo.” A csöndek és hallgatások teljesednek ki a szavak és mondatok némaságában, a szakralitás ünnepélyessége a hétköznapi létezésben. A *Homokmű* bemutatóján Szegedi-Szabó Béla és Dukay Barnabás zeneszerző kánonban olvasták fel a *Mahler* és a *Rembrandt* című verseket. „Már csak a hús marad, / ez a rozoga kitinpáncél / S némi szorongás árnyékoltja: minden / Már befelé húz, / Minden a sötétlő, szőlőbogyószem köré épül, / Koncentrálódik, / Forr hidegen” (*Rembrandt*). A hangzásukban összeolvadó sorok más-más regiszteren szólaltak meg, de megőrizték eredeti jelentésüket, monotonnak tűnő ismétlődéseikkel a csend tartományának mélységébe vezettek. Szegedi-Szabó zenéhez való vonzódását nem a verssorok rímeiben, rímtelenségében, a szótagszámokban találjuk meg, nem a formában, hanem a költemények metafizikus, misztikus vonatkozásaiban, amelyek konkrét zeneszerzőkhöz vagy művekhez is kötődnek. Például az hommage Anton Webernnek: „Ha megszűnik, se lesz / Tovább. / Ideje- / Korán / Fordul át a nap / Az éjbe.” (*Kantáta Altra és Marimbára*).

Ha figyelmesen olvasunk, Szegedi-Szabó kötetében felfedezhetjük költői világának azokat a sarokköveit, amelyekhez vissza-visszatér, mert az idő múlásával újabb rétegeket bonthat le az emlékezet hordalékából. A *Delft látképe* az *Angyali rezervátumban*, első kötetében mintegy prelűdjé a *Homokmű Delftjének*, amelyben a költő a németalföldi festő, Vermeer holland szülővárosában találja meg a művészi létezés ellentmondásos csodájának metaforáját: „Csak mentem / Hogy ne halljam már / A nyüzsgő piac zajait, / A fogatlan kofák kiáltozását, / A sóvár koldussereg nyöszörgését. [...] Aztán fölöttünk / A hétköznapi ég / nehéz sajtburája kinyílt, / Derengeni kezdett / Valami opálszürke lépcső, / Végső kijárat.” Ide kívánczik a költő egyik mesterének, Dukay Barnabásnak hivatkozása Max Picardra: „a belső csönd ma az egyetlen, amely nem adható-vehető, ezért egyetlen kijárat az időn túlra.” (*Szemben a leáldozó nappal*, Új Forrás Könyvek, 2015.) Farkas István festményében, a *Szirakuzaiban* a költő megtalálja a tragikus valóság kegyetlen igazságtalanságán túli művészi sors belső titkát: „Majd miután megfestette azt a bolond szirakuziait, / Egy szurokfelete tenger előtt találta magát, / A pesti kávéházak teraszain ücsörögve is / Csak ezt a képet nézte, / A szirakuzai látványosan beléköltözött, / Üldözni kezdte”. Érzésem szerint Szegedi-Szabó költészetnek sajátja az a filmszerű világ, amelynek lebegése mögött ott rejtőznek a metafizikai attribútumok, például az előbb idézett szirakuzai-vers zárósoraiban: „A vörös szakállú pedig

eldobja a halcsontot, / A vízhez járul, / És ócska sarujában végigsétál rajta.”
A mitikus helyszínek és jelképek állandó tárgyai a verseknek, a légbuborékokkal teli üvegkristályba olvasztott szarvasbogár menetel az időtlenségben:

44 „A késő középkori és reneszánsz polifon kóruszenék, / Misék ideje
azonos a szarvasbogáréval. / Amióta ezeket hallgatom, nincs időm
másra.” (*Idő*) Vagy a kertben elásott könyv, ami átalandta az évszázadokat: „A grúz hegyek viperái között, / A bedekker azt tanácsolja, / Hogy csak késő ősszel / szabad arrafelé látogatni, / A sziklákba vájt Bertubani-kolostorban / A szent iratokat / Halálos mérgű kígyók őrzik.”

Szegedi Szabót a hétköznapi és művészi létezés egymásnak feszülései is foglalkoztatják, ennek ellentmondásait, kérdéseit a szemlélődés fanyar kiterjesztésével formálja verssé: „Reggel muszáj volt újra / Beüzemelnem a piros kávéfőzőt, / Egy kanálnyi levendulamézet / Csepegtettem forró feketémbe, / Nem mentem le tejért, / Megvárta, amíg kihűl.” (*Unio Mystica*) Mint ahogy a kötet második fejezetét alkotó *Mahler Szabadkán* abszurdításában is ez a motívum a meghatározó. A dramolett szereplői félresiklott álmok hordozói, egy nehezen körülírható kocsmái térben zajlik az életük. Minden megtörténhet, de annak az ellenkezője is megeshet velük. Megváltást csak az igazi művészet hozhat számukra, ha nem veszítették el annak felismerésének képességét.

A költészet, az irodalom, a könyv mai helyzetéről Szegedi-Szabó Béla így beszélt a *Képmás Magazin*nak adott interjúban: „Nem is csak az olvasói szokások változtak, hanem a könyv mint esztétikai tárgy kezd kimúlni a világból. A fiatalok már nem kötődnek fizikailag úgy egy könyvhöz, nem gyűjtik, mint a korábbi generációk. Használják, fogyasztják, ami jó, de utána gyorsan elfelejtik. Nem nyitják ki újra, nem ütik fel mellbevágó mondatoknál. Pedig az irodalom nem csupán a cselekményben realizálódik, hanem a nyelv próbált elemeiben is, azok hordozzák azokat az éles pillanatokot, amelyek egy életre lenyűgöznek”. A *Homokművet* olvasva úgy gondolhatjuk, mégis van okunk bizakodásra, valahol az örmény kolostorok környékén majd feltűnik egy *stalker* vagy *seeker*, aki a távolban látja, hogy „Valaki megáll, / Lehajol, a mutatóujjával / A két hegy közé / Írja a nevét” (*Jel*). (*zEtna – Basiliscus, Zenta, 2019*)

Terék Anna verseskötetét párhuzamos hiányok szervezik. Az előtérben az apa elvesztésének traumája áll, amelyhez hozzákapcsolódik a Másik (a férfi) hiánya, illetve az istenhiány, vagy Isten el nem érésének élménye. Ez a többszörös hiánytapasztalat a szövegekben megjelenő állandó megszólító formában körvonalazódik. A teréki versbeszéd különös, szép alaphangoltságát éppen e paradox viszony, a másik (a megszólított) jelenlétének hiánya, és a mégis-

Horváth Anna Flóra 45

„EGY SZAKÁLLAS FÉRFIRA VÁROK”

Terék Anna: *Háttal a napnak*

megszólító gesztus teremti meg. A versbeszélő a szövegek mindegyikében szól valakihez: az „uram” megszólítás majdnem az összes versben szerepel. A megszólított személye azonban nem körülhatárolható (egészen a legutolsó, ezért a kötetegésztől némiképp el is térő versekig; de erről később). A megszólított az eltérő hiánytapasztalatokat „egy személyben” reprezentálja. Óvatosan, idézőjelben merem csak írni, hogy „személy”, hiszen nem igazán beszélhetünk alak- vagy egyénszerűségről. A megszólított itt egyszerűen *az, aki meghallgat; az, akihez szólnak*, és aki a megszólítás aktusában jön létre, vagy legalábbis az kellene, hogy őt megteremtse, ott keresendő. A három hiány(forrás) – apa, Isten, férfi –, illetve az azok feloldására tett kísérlet az „uram” megszólításban találkoznak.

Az „uram” szó egyfelől az Istenhez szólás: ezt az olvasatot az ima megidézése mellett maga a gyászhelyzet alapozza meg. A kötetbe beleolvasható az ima szöveghagyománya, amennyiben a megszólítás gesztusában a versbeszélő az Isten menedékét keresi és segítségét kéri a szülő elvesztése után. A beszéd aktusa lehet gyónás is, mely a halottal szemben érzett harag bűntudatával, illetve az élve maradó szükségyszerű lelkiismeretfurdalásával számol el. Továbbá a kötetegészhez közelíthetünk akár gyászbeszédként is, mely a halottra emlékezik. Sőt, a halottal való viszonyt rendez.

Az apáról való beszéd egyúttal az apához való beszéd is. A számonkérés és a megbocsátás közt ingázva, a halál utáni csendben. A versbeszélő ugyanazon megszólító gesztusokban nyúl az apa és az Isten felé. Így az apa hiánya egyben az Isten hiánya is lesz, az apa (emlékének) tökéletlensége pedig az Istent is vádolja.

Az „uram” megszólítás az Isten mellett természetesen egy férfi megszólítottat is implikál. Erre a vonatkozásra a magázó formula is ráerősít, hiszen az ima nyelve rendre tegez. (Bár meglepő a kortárs férfi-női viszonyban a magázódás, mindenképpen tiszteletre, talán hierarchiára utal: ebből is látszik, hogyan folyik egybe az arctalan férfi és az Isten, illetve az apa – tehát a

különféle apafigurák alakja. De erről is később.) Olvasható továbbá számtalan, a férfi partnerre utaló, a megszólaló főszólamát meg-megszakító megjegyzés. „Messze van még a lakása, uram?” (A sónak egyszerű), „Túl gyorsan lépked, uram” (Üres tenyerek), „Álljon ide mellém” (Háttal a napnak). A volta-
46 képpen monológot gyakran tarkítják ilyesfajta kiszólások a megszólított felé, melyek nemegyszer mintha egy közös séta eseményébe kereteznék a megszólalást. Ugyanakkor az alak a legkevésbé sem megfogható. Csak valaki, aki hallgat; sőt, talán csupán az arra vonatkozó vágy megtestesítője, hogy legyen kihez szólni. Valaki, akihez, de nem akivel beszélnek: a megszólaló monologikus magánya az egész kötet markáns jellemzője.

Jeleztem már, hogy a legfőbb hiány vagy magámaradtság-élmény, melynek feloldására végső soron a szövegek irányulnak, az apa halála. A *Háttal a napnak* tehát gyászkötet, így a gyászfolyamatba épülnek be a szövegegész egyéb törekvései is, az apa elvesztése a megszólalást közvetlenül megelőző tragikum. Ugyanakkor Terék kötetében az apa nem egyszerűen (központi) hiány, hanem hiányjelölő is; az apa hiánya minden hiányok metaforája.

Az összetettség magát a gyászmunkát is jellemzi: a szülő halálának feldolgozása mellett a megszólaló elszámol vele kapcsolatos emlékeivel, hozzá kötődő démonjaival, illetve azzal az úrral is, amely már az apa életében fennállt. Évtizedes apahiányt akar tehát feloldani nem csupán az Isten megszólítására tett kísérlet, de a férfi társra irányuló vágy is. A viszonyrendszer mégsem egyszerűen hierarchikus, Terék Anna éppen e vágyott alakok egymásba folyásával-folyatásával játszik – és az ebben a mátrixban találkozó vágyakból, félelmekből, hiányokból alkotja meg a versbeszélő ént.

Az apa személyéhez kötődő legmeghatározóbb trauma a férfi alkoholizmusa. Egyszerűségében megkapó és szemléletes megoldás, ahogy Terék a részegség és a függőség állapotát egyazon metaforarendszerbe rendezi: a dülöngélés, a tántorgás, a kapaszkodás alakzataiba:

*Valahogy próbálta a szemét
egyre homályosabbá tenni.
Annyi pálinkát ivott,
hogy nem tudott a saját lábán megállni,
a szekrénynek dőlt, a ház falának,
nekidőlt minden utcának.
Így billent meg és dőlt vele együtt,
az egész világ, uram.
Mintha soha nem is lett volna
semmi, ami megtámaszthatta volna.*

(Fekete hó)

A délszláv háborút követően az apa nem talál vissza a saját életébe. A vers egyértelműen a tartalékos katonai szolgálattól datálja a függőséget – így a férfi sorsát alapvetően a (kelet-európai) történelem határozza meg a kötet narratívája szerint. „[Pedig] minden katona iszik. / Nem is lehetne azt máshogy, / nem igaz, uram?” A (kis)ember világtörténelemnek való 47 kitétségét érzékenyen, az epikum és a sűrítés nyelvének szép vegyítésével ábrázolja Terék. Kimunkáltabb, hangsúlyosabb volt ez a jellemző a költő *Halott nők* című 2017-es kötetében, ahol a paralel női sorsokat öt lírai hang *kórusa* tolmácsolta. A *Háttal a napnak*-ban a személyesség erősödik fel – ismét, a *Duna utca* (2011) poétikájához közelítve –, ám a megszólaló én élményein keresztül mégis megmutatkozik egyfajta sorsközösség-érzet, a háború és a háborús családi traumák kapcsán átélt individuális szenvedés egyszersmind a kollektív tudat fájdalmává válik. (A három kötetet összeköti, hogy mindegyiket Antal László illusztrálta, nagyon hasonló képi világgal, így a könyvek sorozatot adnak ki.)

A bizonytalan mozgást megragadó, pillanatképszerű sorok magukba sűrítik a részeg vizuális percepciójának és egyensúlyérzékének bizonytalanságát, a megbillenő tereket, valamint a szenvedélybeteg önmagába fordultságát; de az apára néző gyermek naiv tiszteletét, majd később ösztönös szégyenét; és a felnőtt értő szánalmát is.

Az alkoholizmus leghorrorisztikusabb árnyalataként az „öröklés” lehetősége jelenik meg. E félelem alapstruktúrája, hogy a lírai én magára biológiai lényként tekint – testként, mely a szülő testének le származottja. (Általában jellemző, hogy a függőséget elsősorban testi, nem pedig mentális eseménysorozatként ragadja meg a kötet.) „Mert maradt bennem / apámból valami, / ami mindig önmagát itatja, / és minden este inni kér.” A traumafeldolgozás számomra egyik legizgalmasabb mozzanata az ugyanebben a szövegben leírt túlazonosulás: „Aztán valahogy egyszer / végre kiittam magamból apámat. / Kipisilve, kihányva / a fájást hagytam abba mindent.” Beszédes a vers címe: *Állat*. Az italra vonatkozó vágy is mintha valamiféle lényként volna megragadható. Megtestesülve; inkább állatiként, mint antropomorfikusan. Ez pedig bizonyos értelemben animalizálja a szenvedélybeteget is, akit belülről az alkohol, kívülről a nagypolitika kényszerít olyan tántorgásba, melyből már nem tudja kiegyenesíteni a lépteit.

A testiesülés vagy materializálódás motívuma az egész kötetre jellemző. Az apa halála is alapvetően élettani eseményként verbalizálódik. Az agyvérzés leírása, a maga brutalitásában, a kötet legszebb nyelvi megoldásai közé tartozik:

Mert vér szorul előbb-utóbb
az agy és a koponya közé,
s az ember szó nélkül marad.
Mozdul a feje, a karja felrándul,
48 de az arc, a száj
már nem engedelmeskedik
tovább, s lilára vált
az a szép halvány rózsaszín,
összetekeredett agy.

(Nehéz hajnalok)

A halál egyúttal mint térbeli esemény is deklarált: a test elhagyja az általa lakott teret és az általa használt tárgyakat:

Tudom, hogy ott van még
a távirányítón az ujjlenyomata,
kihűlt ruhái a széken,
félbetört aszpirin a szekrényen,
egy-egy hajszál a ruhák közé hajtva.
Kimoshatatlan hajszálak,
össze kéne azokat is szedni,
eltemetni, kidobni,
hogyan segítsen a múltást.

(Mielőtt a dolgok zuhanni kezdenének)

A csendéletszerű leírás a halott *hűlt helyén* keresztül ragadja meg a veszteséget, a semmivé-válás kvázi-verbalizálhatatlan eseményét. (A csendélet műfaja az időt függeszti fel, így közel állhat a halálhoz [‘nature morte’, ‘still life’].) A tér is magára marad, üres lesz: a hálószoba posztapokalipszise. A tárgyak pedig elvesztik funkciójellegüket, éppen tárgy-mivoltuktól fosztatnak meg. (Mert mire is jó egy halott maradék gyógyszerze?) Több ízben ön-maga létélményét is testként írja le a versbeszélő, továbbá térbeli hiányként beszél saját jövődő haláláról: „visszaadom a teret, / amit ezzel a szomorú testtel / kiszorítok folyton” (*Ólom*).

„Uram”, mint férfialak, szintén gyakran testesül. Testként van a versbeszélő mellett, testként közeledik, testként iszik: „Épp ahogy most maga / issza a poharamból / a megmaradt italt, / s néha már megindul / felém a

szája” (*Nehéz hajnalok*). Helyenként kifejezetten erotikus szituációkon „kapjuk rajta” a versek beszélőjét: „Tegye csak ide a kezét” (*Nehéz hajnalok*); vagy másutt: „simogassa meg újra / az arcomat, aztán / felejtse ott a kezét. / Vagy a blúzomon / Ott. / Ott lent. / Talán lejjebb”. A *Váróterem* sorai egy pályaudvaron játszódnak: ez a férfival közösen megtett út, utazás hát- 49 térben meghúzódó narratíváját, az állandó mozgás jelenlétét erősíti. Terék kötetében fontosak a földrajzi terek: a megszólaló vagy megszólaltatott testeket meghatározza, hogy honnan jönnek, hol vannak, hová tartanak.

A Budapesttől a Balkánig elhúzódó helyszínek sosem jelentenek teljes értékű otthont: ezek is inkább hiányok, otthontalanságérzetek hordozói. E deficitek építik fel a versbeszélő alakját: elesni a metróban a „lefelé szaladó lépcsőn” (*A napfényre vissza*) éppúgy fontos mozzanata a világ érzékelésének, mint a nap szűrésától feketét látni a vízparton. A tengernél, ahol „csak a sónak egyszerű” (*A sónak egyszerű*).

A tenger só; a halál a beszorult vér; az ember a megmaradt ujjlenyomata. A férfi a testhez érő kéz; a test a levegő kiszorítása. „Ólom az este” (*Félbetört benzodiazepinek*). A háború is „vaseső”: „megesett, hogy több vas volt az égben, / mint madár” (*Visszahulló vasak*). Terék mindent anyagszerűen, kémiai/fizikai komponenseire, tárgyjellegére bontva ragad meg. A világ tárgyszerű-anyagszerű leírása távolságtéremtő, szikár, elemien hatásos líranyelvet hoz létre. A biologizáló perspektíva kimértsege mellett jelen vannak esztétizáló karakterű költői eljárások, paradoxonok, színekdochék is: „Mert az a csönd / abba süketül bele az ember” (*Mielőtt a dolgok zuhanni kezdenének*); „Azon a télen is akkora volt a csend, / hogy csak támolynogni tudtunk benne” (*Fekete hó*). A *Háttal a napnak*-ban még a lelki fájdalom is mintha zárólag testi élményként lenne átadható. Az ellentmondásos viszonyt kihangsúlyozza a kérdő szerkezet a *Gombostűk* soraiban: „Van úgy, hogy belülről is / izzad az ember?”

A köteten végigvonuló fényképmotívum jelenléte részben a történelmi nézőponthoz, emlékezetnarratívához – ugyanakkor a fókuszpontok váltakozásához is kötődik. Hol az apa, hol a férfi, hol az Isten (hiánya) domborodik ki. Mindvégig kiemelés és elrejtés; megvilágítás és árnyékban hagyás; bekeretezés és holt térben tartás alternációi tartják fenn a lírai feszültséget. A cím is a fény(kép) allegóriájához kapcsolható. A nyitóversben szerepel először:

*látom anyámat,
amint a parton áll,
és fényképez,
háttal a napnak.*

50 *Engem meg apámat,
akinek az alkarján ülök.*

*[...]
A tengert néztem uram,
mert valahogy feketedett a széle,
pedig anyám állt háttal,
mi ültünk szemben a napnak.*

(Gombostűk)

A nappal (szemtől) szembe: fenyegetettséget jelent Terék világában. A néhány versszak erejéig nosztalgikus illúzióként – mosolygó családtagok fotójaként – megjelenő családi idillre hamar árnyék vetül. A versbeszélőt elvakító napsütés nem csak fájdalmas, de vakká is tesz a világra. A tenger széle – akár egy kiégett fényképé – feketedni kezd a szikrázó napsütésben. A kötet szimbólumrendszerére jellemző az ilyesfajta ellentétes jelölők egymásba olvasása: vakító fény és mindent beborító feketeség, olvasztó meleg és dermesztő hideg határozzák meg a kötetben leírt testtapasztalatot, külvilág-érzékelést. A meleg, a hideg, a nap szúrása és sötétsége magukba rántják a versbeszélőt, egyúttal belé férkőznek. „Az ég széléhez állok én is. / Szél fúj, feketedek a nappal” (*Repedések*). A megszólaló fotókra helyezi, voltaképpen bekeretezi magát: ezzel (is) szemléltetve a történelem kelepce-jellegét és az emberi viszonyokba való kényelmetlen beszorultságot.

A nap, a fény fenyegető mivoltát egyszersmind az is megalapozza, hogy látni enged. Megvilágítja a maga sötétjében kóválygó részeg apát, például. És megvilágítja a beszélőt is. Az „uram” megszólítás állandó jelenlétének következtében a versbeszélő mindvégig magán hordoz egy tekintetet. A kötetet végigkísérő *nézettség* szintén tartalmaz egyfajta fenyegető árnyalatot: a figyelő tekintet a csapdában-lét-helyezetre erősít rá. A *megfigyelt* pozíciója a megfelelni vágyást és így a lelkiismeretfurdalás lehetőségét is magában hordozza. Hiszen „uram” tekintete az Istenhez, az Apához és a Férfihoz egyaránt tartozik – ezen maszkulin társadalmi jelölők pedig tradicionálisan magukban hordozzák a nő számára a hatalmi pozíció, a megfeleléskényszer és a bűntudat kódjait.

A tekintet testté teszi azt, akire szegeződik. Ez a felülről lenéző férfi-teknit így egyszersmind szimbóluma lehet a női test bámulásnak való (hét-köznap) kitétségének, mindennapos tárgyiasításának is. A genderszemponit problémafelvetés nem idegen Terék költészetétől. Különösen, ha visszapillantunk

az előző kötetre: A *Halott nők* női sorsokat, szerepeket, élményeket szólaltat meg a Balkán közelmúltjának és maszkulin kultúrájának kontextusában. Ugyan a *Háttal a napnak* a társadalmi tablóból az egyén gyász munkájára szűkül, a férfi–női szerepviszonyok központisége megmarad. Hiszen a megszólított „uram” lehet egy férfi, potenciális partner; vagy maga az Úr, aki a patriarchális zsidó–keresztény kultúrában férfisten; illetve bele- vagy melléérthető az apa is, a családfő és a férfi minta. Az Isten–ember és az apa–gyermek viszony, illetve a tradicionális férfi–női modell is hierarchikus.

A megszólaló minden viszonyában *elszenvedő, tűrő*, némiképp alávetett alany. Minden megszólított bizonyos értelemben apafigura. A versbeszélő az ő megértésükre vágyik, a velük való párbeszéd lehetőségét keresi – illetve ebből a vágyból határozza meg önmagát. „Már túl sokáig tart, és / még mindig magázom magát.” Az *Állat* sorait olvashatjuk a mindhárom kapcsolatra vonatkozó kiszakadésképtelenség tapasztalataként. Sőt, akár a párbeszéd sikerületlenségének lenyomataként is: a tegeződés személyessége jelenthetné az férfialakok olyasfajta megértését, amelyhez a versbeszélő – sokáig – nem jut el.

A zárlat és az onnan tekintett kötetegész értelmezése előtt fontos még kiemelni Antal László illusztrációit. Az élénk színű, síkszerű ábrázolások képi világa nagyon izgalmas: primitivitás, gyermekrajzszerű egyszerűség vegyül a montázstechnikával. Síkszerűségükben, elfordult fejeikkel az egyiptomi képzőművészet alakjaira is emlékeztetnek az alakok. Ez összejátszik a montázsszerűséggel: néhol úgy tűnik, mintha a testre a fej valóban csak rá lenne ragasztva – kissé pontatlanul. Mindezt kiegészítve, *A sónak egyszerű* szövegébe tördelt festményen a szomszédos testek egymásba hajlanak, nyúlnak, csuklanak. (40–41.) Van a képen erotika, a meztelenség ugyanakkor lemeztelenítettség, kiszolgáltatottság is. A megtört perspektíva úgy fordítja egymásba a testeket, hogy azok be is szorulnak az így bezárult közös térbe, egymás testébe. A ember(i sors) mások(é)hoz láncoltsága és a test testre utaltsága gyönyörűen megmutatkozik Antalnál (csak úgy, mint Terék szövegeiben). Az említett képen szintén egymásra néznek az alakok: itt is nyomasztó, ahogy a tekintetek kölcsönös ellenőrzésének perspektívájából egyikük sem tud sem kinézni, sem kilépni.

Néhol egy-egy arc mintha koporsóban (szarkofágban?) feküdne. Ebben a vonatkozásban a legkonkrétabb az utolsó kép, melyen egy térdelő–imádkozó alak magasodik egy koporsóban fekvő szakállas férfi felé. (105.) A kötet végén egyre gyakoribbak a feloldódásra, a gyász munka elvégzettségére vagy az abban való szintlépésre vonatkozó explicit utalások. A záróvers, a *Reggel*, még sebesülten, de már a nap felé fordulva kezdődik: „Felhorzolt bőrrel állok, / arccal a napnak, / és búcsúztatom az időt / meg az ég alá csúszott apámat.”

A versbeszélő számára elérkezik egyfajta feloldódás a kötet végére: „belemosódtam az életbe, amikor megtudtam / hogy apám meghalt” (*A sár fölött*). Ez feloldozást jelent az apa – „uram” egyik olvasat-alteregője – számára is, aki már „a tekintetemet várta, / hogy megtaláljam a szemét, / és végre eloldjam magamtól” (*A sónak egyszerű*). A gyász munkát, mondhatni, elvégzi a szöveg: „Egyszerre szabadultunk meg” (*A sár fölött*). Ráadásul ez a vers tartalmaz egy monológot, amely a többi szövegegységtől eltérő betűtípussal van szedve, és a „mit mondanék apámnak?” kérdés után kezdődik el. Itt a versbeszélő már közvetlenül az apához szól, tegeződve: a hozzá-eltalálás mégis-sikerültségére utalva. A halott apa párbeszédre bírása az Istennel való megbékélést is valószínűsíti, amennyiben az ő megszólítását a gyász munka részeként fogjuk fel. A zárlatban meglelt megnyugvást látszik erősíteni a bibliai mottó is: „Nézd, a tenyeremre rajzoltalak; falaid szemem előtt vannak szüntelen.” (*Iz 49., 16.*)

Az utolsó három szöveg nagyon erősen fókuszál a harmadik megszólítottra, a férfira. Elmarad az „uram” megszólítás, a versnyelv tegező viszonyra vált. A zárlat konkretizálja az alakot: a Szabolcs nevet kapja, és egyértelművé válik, hogy a versek szakítást követő helyzetben szólalnak meg. A véget ért szerelem kudarca ugyan párhuzamba áll az apa által okozott traumákkal, de ezzel a komplex problémakör egyszerű szerelmi veszteséggé alakul, melyet ismert narratívák mentén tár elénk a lírai én. Ezzel a beszűküléssel a kötet meglátásom szerint a végére túlzottan is a vallomásos irodalomba vált, elfeledkezve arról a távolságról, melyet személyes tárgyától mindaddig fenntartott. (Még zavaróbb a váltás élessége, ritmustalansága miatt.)

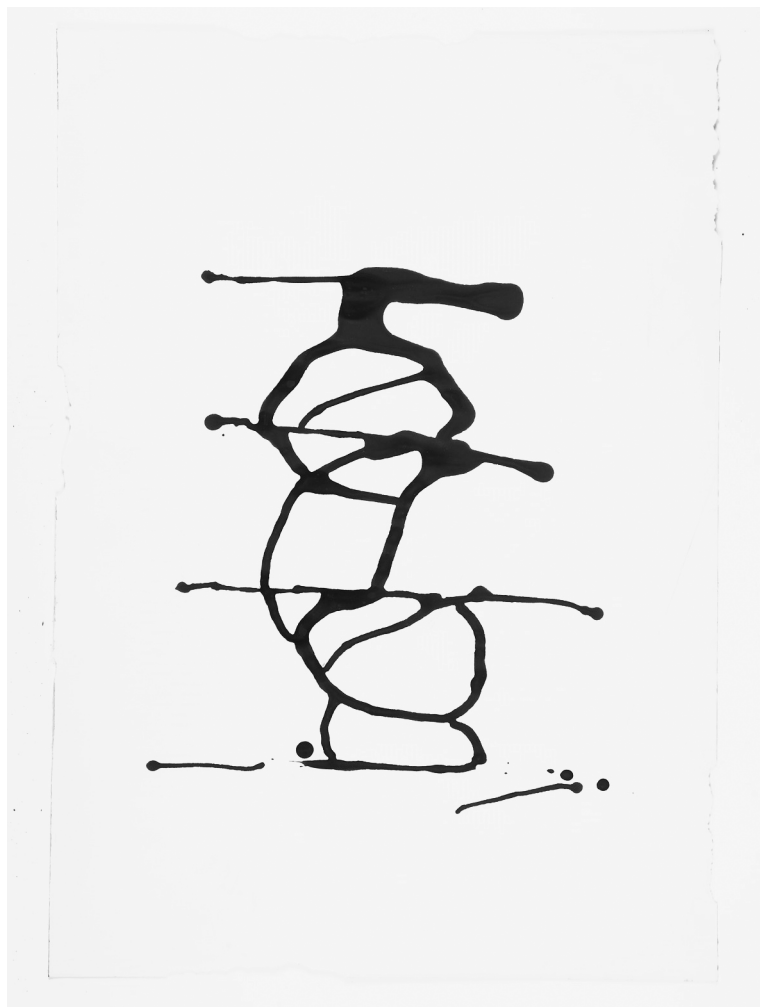
A kötet nagyobb része a megszólítottak közti őrlődést, a harmónia megtalálásának lehetetlenségét, a „hármastermészetű” hiányt állandó elbizonytalanítással, kiköccentéssel ábrázolja. A kötet elején úgy tűnik, a *Háttal a napnak* az említett három viszony, szerep, hiánytapasztalat összefűzését, egyként való megszólaltatását emeli tétjévé. Az egybegyűrés alapeszköze, egyben a kötet legelemibb szervezőeleme: a megszólító beszédmód, mely az „uram” szóban összpontosul. Ebben a megszólításban egyszerre áll a versbeszélővel szemben az Isten és hiánya, az apa és hiánya, a férfi és hiánya. Ez a hiánytermészetűség, az egymásra találás sikerületlensége, a vágytárgyakká váló személyszerűségek elérhetetlensége képes egy egyedi, erős és emlékezetes szövegvilágot megalkotni.

A *Háttal a napnak* voltaképpen egyetlen nagymonológ, melynek legnagyobb problémája, kérdése a címzett. Így a megszólalás legfőbb célja eleve a megszólított(ak) megértése, megszólaltatása és megalkotása (nem pedig valaminek az elmondása). A monológ dialógussá akar válni – de minduntalan visszafordul önmagába. A magány feloldására, az apa, az Isten és a vágyott férfi párbeszédbe hozására tett kísérlet nem is sikerülhet. A három szerepkör

összeírása és e sziszüphoszi vágy ábrázolása nagyon izgalmas törekvések. Mindkét kísérlet magában hordozza a kudarcot, ám ez a költői tétjüket nem csökkenti, hiszen nyelvi értelemben sikeressé válhatnak. A lírai sikerültség mértékét tehát éppen a feloldhatatlan fel nem oldottként való megtartása biztosíthatná.

53

Mintha ezt a feloldatlanságot végül nem merné a kötet eléggé kimunkálni. A befejező szövegekhez eljutva fokozatosan lecsökken a problémakör természetére való reflektáltság, és így bejáratott, ismert viszonyrendszerekre finomodik az addig mindig megújuló, a versolvasót nyugvópontra jutni nem hagyó, újra és újra kibillentő szövegvilág. (*Forum-Kalligram, Újvidék-Bp., 2020*)

Új Forrás 2021/7 – Horváth Anna Flóra: „Egy szakállas férfira várok”
Terék Anna: *Hátul a napnak*

A durranás az ideiglenes színpad közeléből hallatszott, a magasba lökött üveg száján gejzirként tört fel az ital, hogy aztán gyöngyöző habzással pezsegjen alá a butélia oldalán. Ketten is odakapták a poharukat, hogy felfogják az al-

54 Mátyás Győző

VÁLASZTÁSOK

mindenfelé tálcak imbolyogtak a levegőben, az emberek kedélyesen veregettek egymás vállát, zsiszegett a jókedv a teremben, koccintásra lendülő poharak csengése, éljenzés, bravózás vegyült a vidám zsvajjba. A sokadik pezsgőt bontotta valaki az imént.

Karneváli hangulat uralkodott a városháza zsúfolásig tömött nagytermében, a délután felállított színpad mögött mélyvörös drapéria hullámozott a falon, színes papírlampionok himbálóztak a mennyezet alá feszített fémvázról, mintha szilveszter volna, pár logó meg vicces felirat is lengett köztük, többen kis zászlókkal integettek, olykor felcsattant az ütemes taps. Hiszen most egészen különleges ok is adódott az öröme.

Ahogy félig a függöny takarásából figyelte a fesztelen sokaságot, elégedettség töltötte el, hiszen az önfeledt vidámságra ő teremtette az alkalmat. Őt ünnepezték. Az ő győzelmét. A startnál nehéz meccsnek ígérkezett, aztán diadalmenet lett. Senki nem gondolta volna a teremben, hogy így alakul.

Valami zenekar kezdett zörömbölni a színpadon, Mayer nem ismerte őket, pedig nem olyan matuzsálem, hogy ne hallgatna popzenét, de hát a városházának nincs annyi repi költsége (pontosabban talán volna, vallja be magának, de azt gondosan megcsapolják a kollégákkal), hogy valami ismertebb bandát csábítsanak ide, mindegy, a helyi közönségnek ez a nőném csapat is megteszi, csak turbózzák fel a hangulatot.

Úgy két és fél éve a lánya születésnapján a főváros egyik legmenőbb klubjában maga Loveboy énekelt, igaz, nem többet, mint három számot, persze, az is rúdarany árban volt, na ja, egy aranytorokért perkálni kell. De legalább a figurában volt annyi tisztesség, hogy azért a rohadt sok zsozsóért nem playback-elt.

Nem kellene ezzel a „my super sweet sixteen” stílussal elkapatni, jegyezte meg pikírten Mayer sógornője, amikor a készülő buliról hallott, „és nem azért, mert még messze nincs tizenhat a lány, hanem azért, hogy ne váljon belőle hülye picsa.” Petrát nem kell komolyan venni, húzta el a száját a nővére, Vivien, Mayer felesége az olyan nők fölényes magabiztosságával, akik biztosan tudják, hogy tudják, mi az izgalmas élet titka. Petra a kottáinak él,

zubogó nedűt, nehogy az alkalomhoz illő drága pezsgő kárba vesszen, ragadós tócsába gyűlve a parketten. Felszabadult kacagás kísérte az újabb és újabb pukkanásokat,

„szomorúzenész”, kaland ellen beoltva, fogalma sincs arról, mi a jó, tette hozzá Vivien, azt a gondokát vagy mi a fenét is azért szorongatja a lábai között, mert férfit nem tud.

Ha egyszer telik rá, miért ne rendezhetnénk egy jó kis partit a lánynak, kérdezte őszinte beleéléssel Vivien, miért kellene neki is úgy nélkülözni, ahogy egykor neki, mármint Viviennek kellett. Ami azért jókora túlzás volt, merthogy Vivien kétségkívül nem dúskálós famíliából származott (lakótelep, ahogy azt a filmekben ábrázolják, csak ez valóságos volt), de azért nem kellett harmadnapos kenyéren élnie. Persze igaz, az osztálytársakkal vívott márkaversenyben esélytelen volt, ő is világmárkákat horodott ugyan, csak a világ kínai feléről származókat. Na ez a csúfság a lányával, Dorinával nem eshet meg.

A gondoskodó szülők el is halmozták a lányukat mindennel. A törődés és a szeretet csak csekély mértékben szerepelt a kínálatban. De hát azt nem is pénzért mérik. Mayer minden percét lefoglalta a karriergründolás, Vivien pedig hamar üzletasszony lett (persze nem éppen egy Helena Rubinstein). Amikor a helyezkedéses kapcsolatépítés már befolyássá érett, Mayer szerzett a centrumban bagóért egy pofás üzlet-helyiséget, felújították városi pénzen, és Vivien a szépségszalonjával hamarosan beiratkozott az „illik” klubba, az a hely lett a *Top beauty*, ahová illet járni. Pláne, hogy a környéken addig működő két szalonnak jócskán felemelték a bérleti díját, meg váratlanul valami adóproblémájuk is akadt, így az egyik becsukott, a másik meg jóval arrébb költözött.

Mayer és Vivien hatalma és vagyona szépen gyarapodott, a lányok iránt tanúsított figyelmük meg ezzel arányosan csökkent. Ahhoz, hogy Dorina ne arra az ösvényre lépjen, amire ez a háttér predesztinálta – kivételes érzékenység és intelligencia szükségeltetett volna. Dorina pedig nem volt kivételes. Nem lett volna ő rosszabb vagy alávalóbb semmivel, mint a kortársai, csak hamar beletanult abba, hogy ezt nem kell bizonyítania.

Kezdetben csak kisebb stiklik, lógás, az órák megzavarása, aztán amikor az osztályfőnök megfeddte, flegmán odavetette a tanárának, hogy ne szívalja őt, mert az apja majd jól kirúgja. Vivien úgy bámult a tanárnőre a fogadóórán, mint valami fantasy szörnyre: „És erre a fenyegetésre van tanúja? Szóval nincs, akkor nekem úgy tűnik, maga még rágalmazza is a lányomat. Úgyhogy vigyázzon, mert tényleg ki lesz rúgva”.

Mayer talán azt sem tudta, hanyadikba jár a lánya. Ő a nap huszonnégy órájában a hatalma kiterjesztésén munkálkodott – sikerrel. Jogot végzett, már fiatal korától ott sűrített, kavart, ahol „a dolgok történnek”, kisebb munkák után egyre komolyabb feladatokat bízta rá, kitént gyors eszével, szervezőképességével, pozícióba került, helyi szinten hamar megkerülhetlenné

vált, bizottsági elnök, több dologban döntött, mint formálisan tehetne volna, szötte az üzleti hálót, offshore cégek, strómanok, az ingatlanfejlesztések szinte teljesen kézben voltak, az informatika és a vendéglátás is kontroll alatt, mohó volt, de a központ mindig megkapta tőle, ami jár, néha
56 bónusszal tetézve, és arra is próbált ügyelni, hogy morzsákat olykor másoknak is hagyjon, ne csapjon túl magasra az irigység és a bosszúvágy lángja. Pár évvel múlt harminc, és egyértelmű volt, ki a jövő reménysege. Országosan is híre ment az agilis, törekvő fiatalembernek, aki bármit el tud intézni, már a Főnök is fogadta, beszélgettek öt percet, Mayer érezte a bizalmat, jóleső bizsergéssel nyugtázta, hogy számítanak rá. Még nem volt negyven, és helyi szinten ő lett az állomásfőnök, ahogy a táborban maguk között hívták. Félve tisztelték a határozott, ambiciózus, akadályt nem ismerő férfit, akit ugyanezen tulajdonságaiért utáltak sokan, nem csak az ellenfelei. „Nem szokás kettesével venni a fokokat az érvényesülés létráján”, mondták néhányan a klántagok közül is.

Mayer tulajdonképpen csak a partin figyelt fel a baljós jelekre, ahol Loveboy a How I need you baby-t nyekergette. Amikor már elég magasra hágott a hangulat és szurdokmélybe süllyedt a józanság szintje, nem tudta nem észrevenni, hogy miféle piercingelt alakok keringenek a klubban, a műtoprongyos szerkőikban, a festett hajukkal, némelyikben annyi szintetikus anyaggal, hogy szinte világitott. Később kérdezte is róluk a lányát, aki a vállát vonogatva felelte, hogy nem is ismeri őket, a haverja haverjának haverjai. Mayer nem faggatózott tovább, nem akarta hirtelen a szigorú apát játszani, de azért jelezte Viviennek, hogy az úriasszonyok bőre mellett ápolhatná kicsit a lánya lelkét is. Mire Vivien dühösen felcsattant, hogy csak ne nézze le az ő munkáját, mert az ő kapcsolati hálójának „ápolása” is van olyan fontos számukra, mint Mayer nyomulása. Mindenesetre a férfi kiadta a titkárának, hogy nézzen már utána ennek a társaságnak, akikkel Dorina lóg.

Amikor a polgármester stroke-ot kapott, pillanatig sem volt kérdés, hogy kit indít helyette a klán. Látszólag könnyűnek ígérkezett a küzdelem, hiszen már évek óta tartották kezükben az irányítást, mélyen beágyazott szervezetet építettek ki helyben, a források bőségesen álltak rendelkezésre, a párt mégsem volt népszerű. A helybeliek elfogadták a hatalmukat, de csak a szájukat csukták be, a szemüket nem, pontosan tudták, kik uralják a várost. Ráadásul indult egy köztisztületnek örvendő, nagyra becsült ellenjelölt, a gyógyszerész. Csak hát neki még plakátra is alig telt, így Mayer, a szürke eminenciás végül megnyerte a választást. Komoly szerepe volt ebben a titkárának, Valternek, aki számos körzetben alapos útmutatást adott az embereknek, hogy kire tanácsos szavazniuk, másutt rendkívüli „természetbeni adományokat” osztogatott, a választás előtti hetekben némelyek úgy látták, egyszerre több helyen is képes volt feltűnni. Mayer alatt járt a jogra, kibukott,

később gyanús üzletekből tartotta fenn magát, alvilági figurák keresték a társaságát, Ecuadorban húzott le pár évet, fogott ő be aligátort is, ugyan milyen melótól irtózna, mondta – Mayer ideális munkatársa lett.

Az időközi után másfél év volt a következő választásig, Mayer magasabb fokozatba kapcsolta a hatalmi fűnyírót, amivel igyekezett 57 mindent le-, illetve kinyírni, ami és aki nem az ő érdekeit szolgálta. Az összes fontos pozícióba a saját embereit ültette, a rendeleteket a maga érdekeltségeire szabatta, amivel persze másokéit sértette. És ezek a mások, olykor az övéi sem díjazták ezt a tempót és ezt a kíméletlenséget.

Próbált népszerűséget vásárolni segélyezéssel, alkalmi pénzosztással, mégis elterjedt róla a városban, hogy igazi hiéna. Már csak azért is, amit az elődje által nyélbe ütni kívánt teleküzlettel művelt. „Ez beleapportál a saját fészkébe”, hitetlenkedett pártja néhány korifeusa is.

A lánya pedig pont ebben az időszakban igyekezett valóra váltani Petra jóslatát, amennyiben a legjobb úton haladt afelé, hogy hülye picca legyen. Az egyik, nála kétségkívül csinosabb osztálytársnője fejét valamelyik geek gyökérrel rámontírozhatta egy pornó hősnő testére, és az „alkotást” felnyomta a YouTube-ra. A szülők először feljelentést akartak tenni, aztán ragaszkodtak ahhoz, hogy Dorinát rúgják ki, végül a Viviennel való hosszas tárgyalás után mégis ők vitték el a lányukat a gimiből.

Petra, akivel – amúgy a családból egyedül – Dorina hajlandó volt nem dactól fűtött beszélgetést folytatni, lakonikusan ismét megjegyezte, hogy nem félmillió telefonra, meg laptopra lett volna szüksége ennek a lánynak, hanem némi szülői törődésre. Ám Mayer legyintett, hogy köszönik szépen a gyermektelen Petra szakértő kioktatását, de más lányok sem kapnak több törődést, és mégsem lesz belőlük Bonnie Parker.

Amikor egy buli után Dorina és a haverjai hajnalban betörték egy italbolt kirakatát, hogy elemeljenek pár üveg szeszt, az apja még kimosta a lányát. Pedig a legkevésbé az hiányzott neki, hogy szívességet tegyen a közteresek főnökének, aki eltüntette a kamera felvételeit.

A telefonról telefonra vírusként terjedő képekkel viszont nem tudott mit kezdeni. A hírhedt városszéli drogos „kastélyszállóban” kapták le az öntudatlan Dorinát, ahogy egy sittel, üres üvegekkel teli, romos szobában szakadt, foltos matracon feküdt kicsavart testtel, a szeme fennakadva, haja összetapadva lóg a földre, kigombolt nadrágja a csípőjére tolvá. Ezen a képen szörnyülködött a város.

„Ugyan milyen apa az, akinek ide süllyed a lánya”, suttozták mindenfelé. A szülők szimpátiáját már el is veszítettük, jegyezte meg tömören Valter, aki megfenyegette a „kastélyszálló” lakóit, hogy egyenként tépi le a fülüket, ha még egyszer Dorina közelébe mennek.

Persze nem kellett figyelmeztetni, Mayer maga is tisztában volt azzal, mennyire nem tesz jót az ő hírnevének a botrány, üvöltött is egy sort a lányával, már azon volt, hogy tehetetlen dühében megüti, de tudta, nem menne ezzel semmire.

58 Ráadásul más okból is sűrűsödött körülötte a levegő. A nagy sietségben nem gondolta végig, melyik lépésének milyen következménye lehet. Már az sem volt szerencsés, hogy a városba települt gyógyszer-nagykereskedelmi cégre egy konzorcium nevében rá akarta tenni a kezét, a teleküggyel viszont igazi bakot lőtt. Elődje, a stroke-ot kapott polgármester akarta átjátszani a hatalmas területet szinte ingyen egy befektetői csoportnak, nyilvánvalóan számottevő csúszópénzért.

Mayer képzeletében már zümmögött is a két légy, amelyeket egyetlen csapással... Ha megvétőzza az ígérvényt, beugorhat a helyi érdekeket védő, önzetlen hős szerepébe, aki megakadályozza, hogy megkárosítsák a várost. A páratlan lokálpatrióta. Népszerűség hasít felfele. Később meg eladja majd ezt a területet a saját partnereinek, kétségkívül magasabb áron, de még úgy is fillérekért, és persze részesedésért.

Csak azzal nem számolt, hogy polgármester elődje mögött az egyik legbefolyásosabb klántag alakja sejlett fel. Az ő üzletébe tenyerelt bele. Hamar ráébredt Mayer is, hogy ezt nem kellett volna. A párton belül hirtelen némelyek, akik eddig támogatásukról biztosították, kételyeiket fogalmazták meg, hogy biztosan Mayer lesz-e az alkalmas jelölt a következő ciklusra. Nem vetődött-e túl terebélyes árnyék az ő nevére? Hiszen ezek a méltatlan történetek a lányával kapcsolatban...

Mayer magára zárta az irodája párnázott ajtaját, ordítva káromkodott, de nem sok mindent tehetett, rohamosan közeledett az új választás.

Végül mégis őt indították. Valter megdolgozta a potenciális választókat, amennyire tudta, betárazott a voksvásárlásra is, de nem titkolta Mayer előtt, hogy nem állnak jól.

És akkor még a lánya újabb hőstette is. A helyi tévé riportere ide-oda császokált a belvárosban, akinek csak tudta, orra alá dugta a mikrofont, hogy úgymond az utca emberét faggassa a választási esélyekről, de nem sokan álltak kötélnek. Odalépett pár fiatalhoz is, ők szintén nem nagyon akartak nyilatkozni, vihogtak, röhincseltek, mígnem az egyik srác a szemben álló lányra bökött az ujjával: „De hát lökjed már neki, hogy az apád egy fasz! Ezt mondod mindig.” A lány mintha nevetve bólintana.

Az országos híradók is átvették az etűdöt. Mindenki ezen csámcsogott.

Mayer még csak nem is kiabált a lányával, hanem szó nélkül lelököste az alagsorba és bezárta, hogy látni se kelljen őt. A választásig ki se engedi, fortyogott első dühében.

Két nap múlva a helyi lapban pikírt glossza jelent meg, hogy Mayer el akarja rejteni a lányát a világ elől, pedig e pillanatban mindenki Dorina véleményére lenne kíváncsi. De hát tényleg az lenne most legjobbat Mayernek, ha a lány eltűnne egy időre, viccelődött a szerző. Mayer nem csodálkozott, az is utólag jutott tudomására, hogy a helyi lap mögött is az a klántag áll, akivel telekügyben ujjat húzott. 59

Valter elgondolkodva, a homlokát ráncolva olvasta a cikket. Látzott, nagyon töpreng valamin. Azt a mondatot nyomatékkel ismételte meg Mayernek.

Három nap múlva állt kamera elé a kisírt szemű feleség, a szépség őre, akin látszott, hogy szinte szederjessé vált a bőre, repedezetté az ajka a szenvedéstől. Szífogva jelentette be, hogy sejtelmük sincs, hová tűnt a lányuk.

Valter a negyedik napon közölte, hogy semmit nem tudnak Dorináról, és a legrosszabbra is fel kell készülniük. A polgármester úr a tragikus eset ellenére, fájdalomán erőt véve ellátja teendőit, ahogy az egy igazi, városáért élő vezetőhöz illik. Többet nem kíván és nem is tud most mondani.

A szenzációra lecsapott a sajtó, megjelentek az országos csatornák riporterei is, egész nap ott lebzseltek a városháza körül, jutott belőlük Mayer háza elé is. Többen kitartottak éjszaka is, akár az amerikai filmekben. De Mayert nem tudták szóra bírni. Valter tájékoztatta őket, ha szükségesnek látta.

Városszerte találgatni kezdték, mi történhetett, azt tényként kezelte mindenki, hogy Dorina eltűnt. Volt, aki arra tippelt, hogy elcsavargott, de a legtöbben osztották a szárnyra kapott híresztelést, miszerint a lányt elrabolták, és a rablók váltságdíjat követelnek. Mások szerint viszont azt akarják, hogy Mayer lépjen vissza a jelöltségtől.

A közvélemény-kutatások szerint jelentősen növekedtek Mayer győzelmi esélyei, a felkavaró eset szimpátiát keltett az aggódó apa iránt.

A rendőrség a kezdeti tanácstalanság után teljes erővel nyomozott, de nem jutottak semmire. Természetesen megrázták a bandatagokat, akikkel Dorina ütötte el az időt, ám ők sem tudtak semmit. Pontosabban egyikük mesélt valami zavaros történetet két-három rossz kinézetű idegenről, akiket nem látott még errefelé, neki azok gyanúsak.

Valter időközben bejelentette, hogy a polgármester úr felfüggeszti kampányát, vállalva annak ódiúmat, hogy ezzel szinte behozhatatlan, a szót Valter nyomatékkel megismételte: behozhatatlan hátrányba kerül ellenfelével szemben. Egyben, fűzte hozzá, itt szeretné cáfolni azokat az aljas, alaptalan híreszteléseket, amelyek szerint ellenfelüknek bármi köze lenne Dorina

eltűnéséhez. Nincs ilyen információjuk, és feltételezni sem volnának képesek ilyen galádságot bárkiről, a gyógyszerész úrról pedig különösen nem.

Természetesen a tájékoztató után annak is átsuhant az agyán ez a sejtés, akinek amúgy az életben nem jutott volna eszébe ilyesmire gyanakodni.

A sajtó kitarító tolakodását tapasztalva Valter a következő napon kijelentette: a polgármester urat oly mértékben megviseli a lánya sorsát illető, mély aggodalomra okot adó bizonytalanság, hogy személyesen mindaddig nem nyilatkozik, ameddig Dorina haza nem kerül. A televízióban, a neten csak Mayer néma, megviselt, fájdalomtól meggyötört arcú képeit lehetett látni villanásnyi időre.

Népszerűsége tovább nőtt, az előrejelzések szerint meggyőző fölényrel vezetett.

Három nappal a szavazás előtt Valter a torkát köszörülve állt a mikrofon elé, még ennek a keménykötésű férfinak is megbicsaklott a hangja, amikor arról beszélt, hogy az emberrablók – mert róluk van szó, emberrablókról – jelentkeztek, és váltságdíjat követelnek Dorináért. Azt nem árulhatja el természetesen, hogy mikor és hol kell átadni a pénzt, mert ezzel veszélybe sodorná a lány életét, de azt leszögezheti, hogy ki fogják fizetni a kért összeget, még ha a polgármester úrnak minden vagyonát kell is ezért pénzzé tennie.

Az emberekben úgy növekedett az együttérzés, ahogy lázmérőben kúszik fel a higany, azok is osztoztak Mayerék fájdalmában, akik különben nem kedvelték a polgármestert, hiába, csak az érzelmi hajléktalanok tagadhatják, hogy az ilyen trauma hatással van az emberekre.

A közvélemény-kutatások most már elsöprő győzelmet jósoltak Mayernek. Annál is inkább, mert ellenfele, a gyógyszerész sem nagyon kampányolt, egyszerűen nem tartotta volna ízlésesnek ebben a helyzetben.

A város teljesen felbolydult, mindenki fogadkozott, hogy elmege szavazni, hogy ezzel is kifejezze a polgármester és családja iránti szolidaritását.

Urnazárás előtt tíz perccel jelent meg a képernyőn Vivien, visszafogott sminkben, az arcán még látszottak a bánat nyomai, de már szolid reményt is sugárzott a tekintete. Örömmel jelentette be, hogy az emberrablók elengedték a lányát, aki most gondos kezekben van, szakemberek felügyelete alatt. Arról természetesen nem beszélhet, hogy mikor, hol és hogyan ért véget a dráma. Kérdezni nem lehetett a feleségtől, a sajtó munkatársai abban reménykedtek, hogy talán a választási győzelem ünnepén többet megtudhatnak.

Mayer nyolcvanöt százalékot kapott végül. A gyógyszerész szinte szabadkozott, amikor gratulált a győztesnek, hogy egyáltalán akadt, aki rá adta a voksát.

A színpadon a zenekar éppen befejezte a hangulat felmelegítését.

Valter lépett a mikrofonhoz, hatalmas ováció és taps fogadta, pezsgő durrant. A férfi azzal kezdte, hogy mielőtt a hihetetlen történelmi győzelmet méltatná, arról kell szót ejtenie, hogy mindannyiuk számára, elsősorban persze a Mayer család számára a legnagyobb öröm az, hogy ez a 61 szörnyű dráma véget ért. Aki itt megjelent, az tudja, folytatta, mi csoda lelkierőt, kitartást és önuralmat kívánt ez a mögöttük hagyott pár nap, elsősorban az apától és polgármestertől, ezért ez a megrendítő körülmények között született történelmi győzelem a példátlan helytállás dicsérete is.

A függöny takarásából Mayer elégedetten hordozta végig tekintetét az önfeledten ünneplő tömegben, büszke volt, hogy ennyien éljeneztek. Nem gondolta volna két hete, hogy ez a kép tárul majd a szeme elé a voksolás után. Ahogy a mikrofonba beszélő Valterre pillantott, minduntalanul azok a nyomatékkal kiejtett szavak ötlöttek fel benne. A titkár és kampányfőnök az Ecuadorból hozott aranypénzt forgatta az ujjai között, mikor azt mondta: „Neked, nektek nem kell tudnotok semmiről”. És ő nem is tudott. Csak annyit, hogy az alagsorból, ahová dühében zárta, eltűnt a lánya.

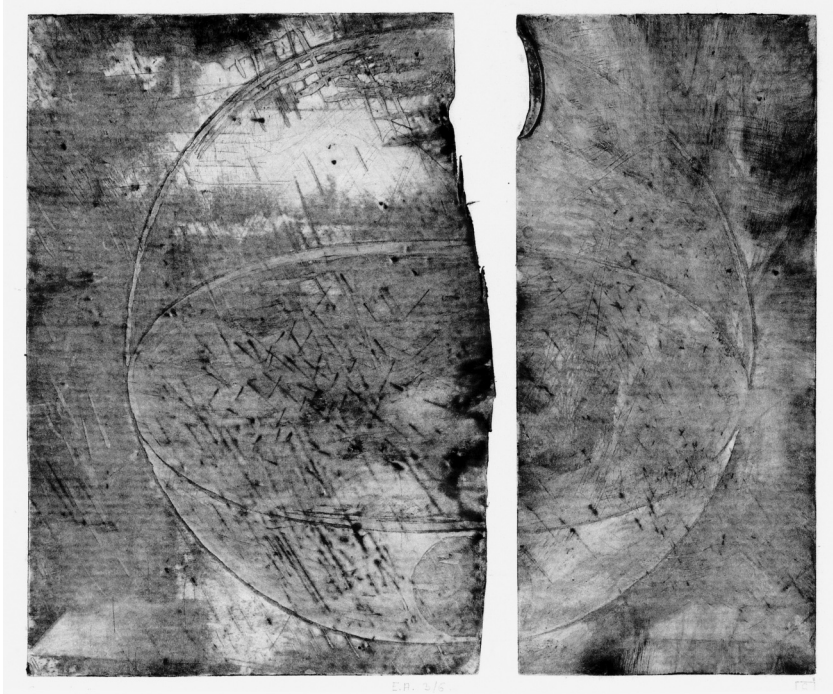
Valter meg-megállt, hatásszünetet tartott, aztán még cifrázta kicsit a szónoklatot, áldozatkészségről, erőfeszítésről, kötelességről és felelősségről beszélt, majd azzal fejezte be, hogy ez a páratlan győzelem is arról tanúskodik, hogy a tisztesség, a becsületes munka meghozza gyümölcsét. Hozzátette, hogy az ünneplő közönségnek most még be kell érnie vele, mert a polgármester úr, fogadalmához híven, csak akkor szól majd, ha a lánya haza kerül.

Amikor Valter végzett a beszéddel, komótosan lesétált a színpadról, indult volna Mayerék felé. Petra szinte a semmiből termett mellette, a fejét kicsit oldalt billentve nézett a férfi arcába: „szerintem magának kellene gratulálnom ma, ha akarnék gratulálni”. Valter állta a pillantását, de nem válaszolt.

A pszichológus megerősítette, hogy Dorina szinte sokkban élte át a történeteket, természetesen rettegett, hogy esetleg nem szabadul élve, noha, mint elmondta, a rablók nem bántották, szóval sem, csak a szemére erősített kendőt nem voltak hajlandók levenni, és a kötelékein sem lazítottak, pedig az fájt. Ketten lehettek, legfeljebb hárman, legalábbis ő két vagy három hangra emlékszik, nem tűnt ismerősnek egyik sem, fiatal férfiak lehettek. Nem nagyon beszéltek vele, azt végképp nem mondták, hogy miért rabolták el, de most már néha úgy érzi, ez valami büntetésféle lehetett azért, ahogyan korábban élt. Persze ebben egyáltalán nem biztos, de lehet, hogy így van. A pszichológus még hozzáfűzte: ez alatt a pár nap alatt is érezhető volt, hogy

a trauma a személyiség radikális átalakulását eredményezte Dorina esetében. Hogy ez hová vezet, még sejteni sem lehet, ő csak fel akarja készíteni a szülőket a változásra.

62 Mayer kilépett a függöny elé. Integetett az egybegyűlt ünneplőknek. Arra gondolt, egy ilyen vesztes helyzetből aratott bravúros győzelem korábban elérhetetlennek tűnő távlatokat nyithat meg előtte.

– Elkísérhetem a temetőbe, édes, kicsi babám? – hívta fel Béla Anit, mert tudta, hogy a nő szeret Mindenszentekkor a falu temetőjében sétálni. Ani igent mondott, bár eredetileg azt tervezte, hogy egyedül megy el néhai férje sírjához, pár nappal Mindenszentek után. A férje sírja a volt házuk kertjébe került, a férfi kívánságára. Külön sírkert nyílt az utcáról, még Ani építtette. Mint temetésre kö-

Szilágyi-Nagy Ildikó 63

VERONIKA KENDŐJE

telezettnek, neki volt kötelessége az is, hogy a sírhoz a nyilvános hozzáférést biztosítsa. Férje halála után az előkertet alakíttatta át sírkertté, középen lépcső vezetett a sírhoz, amit kétszárnyú kapu nyitott meg a külvilág felé. A férje rokonai már jó néhány növényt tönkretettek, így Ani inkább koszorút és virágot szokott vinni, meg imazászlót, és szalagokat idézetekkel, melyeket a Bibliából és szútrákból válogatott. Azért szeretett később a sírhoz menni, mert akkor már biztos, hogy nem ütközött a rokonokkal, és rendbe is tudta tenni a sírt. Az elégett, eltörött, szélhordta mécseseket összeszedte, a viaszt letisztította, a száraz virágokat a kompozstra vitte. A helyiek nem csak hallottak napján, de rendszeresen látogatták szeretteik sírját, így a falu temetőjében nem kallódtak még nyáron is a Mindenszentekkor kihelyezett koszorúk. A férje családja a maga után való takarítás szükségességével nem számolt, de szerencsére nem is jöttek gyakran. A ritka látogatásokkor viszont tetemes kárt okoztak, így Ani Mindenszentekkor már eleve szorongva közelítette meg a sírt. Béla felajánlása miatt úgy döntött, sétál a temetőben, és majd később, egyedül megy el a férjéhez.

Ani a saját autójával akart menni, mert Béla régi Škodájában nem volt ülésfűtés. Ani Suzukiájában sem, de vett egy hordozhatót, ami jól alapörkölt ugyan a kevésbé hűvös napokon, így ki-be kellett kapcsolgatni autózás közben, de legalább nem fázott föl, amikor az utcán parkoló autóba beszállt. Amikor időnként Ani autójával mentek valahová, általában Béla vezetett, mert Ani úgy gondolta, hogy Béla nem érezné jól magát, ha férfiként neki kellene az anyósülésen ülni. Most viszont Ani vezetett, és amikor megközelítették a leágazást a régi utcájukhoz, nem tudta megállni, és mégis elkerült a férje felé.

A síron ezúttal nem volt még semmi, a kert fáit, bokrait csupaszon, frissen metszett csonka ágakkal állták körül a kopjafát.

– Nahát, ez hihetetlen! – indulatoskodott Ani – Nézze, valaki levágta a fákat, és leszedte a szalagokat!

Eltűnt az imazászló és a szobor is a sírről. Szürke, tizenöt centi magas zsírkö Buddha volt, bárki könnyen elvihette zsebben.

Aniban mély bánatot szakított föl a kegytárgyak eltűnése. Nem volt a tárgyak rabja, de fenyegető bizonytalanságot érzett abban, hogy eltűntek.

– Hol vannak most ezek a tanítóbeszédék, az imázslók, a szobor? – kérdezte Bélát – Valaki ellopta, és kidobta a kukába?

64 De magában valójában ezt kérdezte:

– Hol van most a férjem? Hol vannak azok az évek, amiket elvitt az életemből?

Szótlanul visszaültek az autóba, és Ani tovább vezetett a temető felé. Pedig már nem volt kedve a ragyogóvá változtatott hantok körül sétálni. De a zsebe tele volt mécsesekkel. A szerettei az országban sokfelé feküdtek, így, szokás szerint, a helyi temetőben, a fészület alatt gyűjtött egy-egy mécsest minden rokonának, és azoknak a barátainak, akik már meghaltak.

– Közülünk is, pedig tizenketten voltunk kőművesek a haverok közül, hatan már nem élnek – jelentette ki Béla, mintha tudná, mi jár az asszony fejében. – A kis Joci halt meg legutóbb, két éve. Mikor fiatalok voltunk, megfogadtuk, hogy nem megyünk el egymás temetésére.

– És elment?

– El. Nem tudtam megállni. Majd ő is eljöhét az enyémre cserében – ismerte be Béla.

– Miben halt meg?

– Megállt a szíve. Erős nyugtatókat szedett már régóta, aztán harminckét éves korában egyszer rosszabbul lett, kórházba került.

– Mire szedte a nyugtatót?

– Nem tudom. Ideges volt, stresszes. Aztán a kórházban kapott még erősebb nyugtatót, arra ráivott, és megállt a szíve. Harminckét éves volt. A legjobb gyerekkori barátom. Egy utcában laktunk. Már amikor nyílt a kiskapu, tudtam a nyitás lendületéről, hogy a Joci az. Megszerettük, megszoktuk egymást nagyon. Dolgoztunk is együtt később.

A nagy fészület alatt a gyenge szél remegtette a sok mécses lángját, olyan volt, mintha a talaj égett volna az ember talpa alatt. Talpuk alatt a világégéssel álltak a falusiak, és távol elhunyt szeretteiknek meg a közeli mamáknak, papáknak, öccsöknek, szeretőknek, feleségeknek, fiaknak és lányoknak gyűjtötták a színes mécseseket. Az is szokás volt helyben, hogy a temetőben Mindenszentekkor a helyiek nem beszéltek.

– Ott volt az év összes többi napja a pletykálgodásra, szép dolog, hogy ilyenkor nemes csendet tartanak – gondolta Ani, és ők sem szóltak Bélával, aki helyi volt, bár arra büszke, hogy sem nagymama, sem nagypapa nem őslakos, mindketten más-más faluból költöztek ide, ezzel biztosítva Béla jó pedigregjét azon helyiek között, akik az első világháború óta egymás között házasodtak.

A fészülettől tovább sétáltak a temető vége felé, a ravatalozónál elkanyarodtak.

– Még a nagymamámra tegyük le a mécses – jelezte Béla.

Anit még mindig a sírrongálás foglalkoztatta, és sóvárogva gondolt az olyan családokra, ahol tisztelik a sírokat. Mikor kiléptek a temetőből, Béla megtörte a csöndet.

– Jó, hogy nem tüzelték el a nagymamámat. Nem bírom, ha el- 65
tüzelik a halottakat. Tegyük csak őket szépen, egybe, az egész csont-
jukat a föld alá! Megérdemelte az én nagymamám a szép koporsót. Hadd
pihenjen itt egyben, úgyis olyan nehéz élete volt. A háborúban éjjelente lopni
járt a földesúr gabonátáblájába. Hason bekúszott a búza közé, és kisollóval,
amit a kötényébe rejtve vitt, levagdosta a kalászeket. Kendőjébe
dugva vitte haza, még az éjjel kövek között megőrölte, és kenyeret sü-
tött belőle a gyerekeinek. A nagyapám persze nem volt sehol, elment
katonának. Mondom én mindig, hogy semmirekellők a férfiak, csak a
háborúhoz értenek! De nem tudott ám minden éjjel búzáat lopni a
nagyanyám, és hamar elfogyott az a kis kenyér. Akkor az éhes gyere-
keinek azt mondta:

– Alszik a kenyér.

– Akkor lekvárt adj! – kérték a gyerekek, hárman voltak.

– A lekvár is alszik.

– De tegnap is aludt a kenyér! Mindig alszik? – persze szemfü-
lesek voltak a gyerekek, de hát ha aludt a kenyér, akkor nem volt, tej
meg eleve nem volt, hogy aludni letehetnének volna.

Ani alig tudott a történetre figyelni, pedig Béla lendületesen
mesélt, mint mindig, tudta, a barátnője szereti a régi történeteket és
a falusi pletykákat. De most nem sikerült Ani figyelmét elterelnie, és
jobb kedvre hangolnia őt.

– Mit gondol, meglesz a szobor? – kérdezte Ani átmenet nélkül.

– Én nem hiszem, kicsi babám. Gonosz, hitetlen emberek ezek. Sétál-
junk még egy kicsit az utcákon!

Egy ideig szótlánul mentek tovább, majd Ani megkérdezte:

– A nagymamáját hogy is hívták? Nem figyeltem a sírnál.

– Pém Veronika.

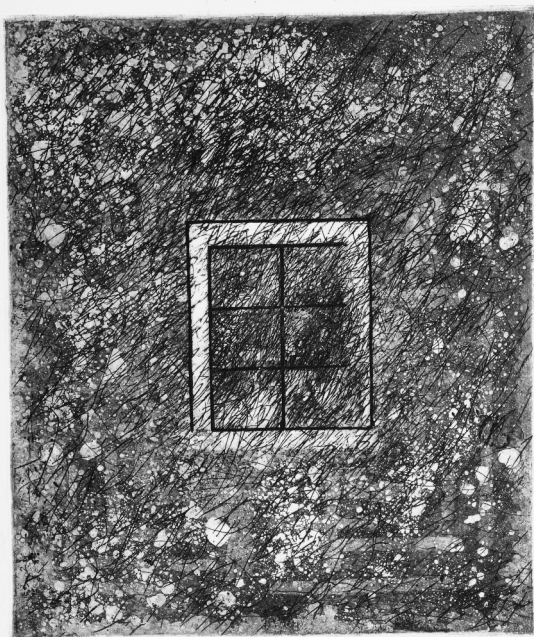
– Pém az mit jelent?

– A Pém az nem jelent semmit. Bőhm Veronika eredetileg. De aztán,
amikor egyszer anyakönyveztek a faluban, valaki bekiabálta poénból, hogy
Pém, és azt írta föl a hivatalnok. Azóta Pém Veronika. Ilyen név, hogy Pém,
nem volt.

– Olyan se, hogy Veronika. Veronika kendőjét, amivel egy asszony
Jézus arcát a kereszttúton megtörölte, nevezték vera iconnak, igaz képmás-
nak, mert hogy van az anyagon egy arclenyomat. A nagymamájának két olyan
neve is volt, ami valójában nem létezett.

– Szegény asszony! Na látja, milyen jó, hogy nem tüzeltük el. Legalább a halála után rendes nyugta van – összegezte Béla, és Ani kezét a saját zsebébe süllyesztette a novemberi hideg elől.

66

„Tör ágak-bogak ricsái között” 4. 14. 4 Szóló
J. A.

Három megálló

Egy halász találta meg a fiatalember holttestét. Nehezen azonosították a hatóságok, a parti sziklák szétszabdalták vonásait. Fülledt augusztusi nap, a hadnagy már alig várta, hogy levehesse szürke Wehrmacht-egyenruháját. Hunyorgott, verejtékét törölte, de sapkáját nem volt hajlandó levenni. Német tisztnek még ilyen apróságokban is példát kell mutatnia. Felvették a jegyzőkönyvet. Inkább az a másik lenne meg, sóhajtott. Robert Graves három hónapja szökött meg a szigetről, saját építésű, kétfedeles repülőgépén, tárcájában a görög partizánok névsorával. Fia tengerbe zuhant. A hadnagy szignózta a jegyzőkönyvet, ráírta a dátumot, 1941, Kréta, Birodalmi Protektorátus.

Böröczki Csaba 67

MITOLÓGIA

Persze jobb is, hogy nincs meg az a lista, gondolta, a francnak sincs kedve ezeket hajkurászni. Előhúzta fehér zsebkendőjét, homlokát törölgette. Órájára nézett. Úgy érezte, még rengeteg idő van este hatig, amikor leveheti uniformisát, és lezuhanyozhat. A gép este hét harminckor landol feleségével, Sophiával. Addig viszont még sok a tennivaló.

A holttest miatt felborult napirendje. Amikor szólt a rádiós, hogy találtak valamit a vízben, a hadnagy megszakította ebédjét. A kétórás szemlét fél háromra kellett halasztani, a délután érkező archeológusprofesszor fogadásával helyettesét bízta meg, a dandártábornok bármikor telefonálhat, hogy jelentést kérjen, és még a borbély is jön fél hatra. Lehet, hogy a nyiratkozásból nem lesz semmi, gondolta, bár jobb lett volna, ha Sophia nem ilyen csapzottan lát.

A hadnagy irodája a kikötővel szemben volt. Idegesen forgatta ujjai közt a tollat, és nézte a lebombázott mólót. A fele a tengerbe szakadt, de ez nem akadályozta a halászokat a rakodásban.

A ventilátortól megfájdult a füle. Felkelt, hogy áttegye a masinát a másik oldalra, de nem látott konnektort, ahova bedughatná. Halkan káromkodott. A kétrét hajtott jelentéssel kezdte legyezni magát. Eszébe jutott, hogy a professzor egyenesen Berlinből repül ide, az ásatási helyszínre. Ha van egy kis szerencsénk, hitelt ad a leleteknek. A hadnagy már látta őket.

Arról a hatalmas, ötszáz négyzetméter kiterjedésű labirintusról nem szólt a professzornak, amelyre két héttel a csata után bukkantak. Egyfajta katakombarendszerként vagy óvóhelyül szolgálhatott. A feltérképezésnél különös csontvázat találtak az egyik sarokban. Nem, elég, ha a prof csak az oszlopokat vizsgálja. Még csak az hiányzik, hogy nagy buzgalmában nyakunkra hozza az SS-es kreténeket.

Arról a hatalmas, ötszáz négyzetméter kiterjedésű labirintusról nem szólt a professzornak, amelyre két héttel a csata után bukkantak. Egyfajta katakombarendszerként vagy óvóhelyül szolgálhatott. A feltérképezésnél különös csontvázat találtak az egyik sarokban. Nem, elég, ha a prof csak az oszlopokat vizsgálja. Még csak az hiányzik, hogy nagy buzgalmában nyakunkra hozza az SS-es kreténeket.

Úgy értesítették, hogy a labirintust Robert Graves tervezte, ám a jelek szerint mintha nem is használtak volna. Kivéve persze azt a szerencsétlent, akinek a maradványait megtalálták.

68 A jobb keze körme melletti bőrt harapdálta. Képtelen volt hagyni ezzel a szokásával. Állandóan kisebesedett. Sophiát nem zavarja, a többiek meg kit érdekelnek. Visszagondolt arra a napra, amikor állatkertbe mentek a második randevújukon. Kilenc éve volt, és annyira izgult, hogy rossz irányba szállt fel a villamosra. Amikor észrevette, az egymegállónyi távolságot inkább lefutotta, és a Bülowstraßénél felszállt a metróra. Az is egy augusztusi nap volt, inge teljesen átizzadt a szerelvényen, és eszébe jutott, hogy a szolgálati autóval kellett volna mennie. Az a tűzpiros DKW mégiscsak jobb hatással lenne a lányra, de egyrészt visszafelé sétálni akart Sophia lakásáig, másrészt túlzásnak tűnt három megállóra kölcsönkérni a kocsit.

A metrón, miközben kezével legyezte magát, arra gondolt, az ingét kiráncigálja-e a nadrágjából. Még mindig emlékezett a görbe hátú idős asszonyra, meg a gondolatra, mit szólna a nő, ha katona létére lógó inggel utazna. Az állatkert három megálló. Felment a lépcsőn, egy kirakat üvege előtt megigazította nyakkendőjét. Talán nem olyan vészes ez a kis izzadság.

Mire a bejárathoz ért, a lány már ott volt. Hosszú, zöld ruhát viselt, hozzáillő méregzöld kalappal. Bocsánat, hogy késtem. Kézfogás, meghajlás vagy kézcsók? Végül a kézfogást választotta. Feltűnt neki, milyen hideg Sophia keze. Rossz a vérkeringése? Aztán eszébe jutott a mondás: hideg kéz, meleg szív. Egymásba karoltak, és úgy álltak sorba a pénztárnál.

Sophiának a majmok tetszettek a legjobban, neki a víziló. Miért nem a tigris vagy az oroszlán, kérdezte Sophia, az olyan férfias. Zavartan elmosolyodott. Tűzött a nap, és ők kenyérdarabokkal etették az állatokat.

P54

A könyveket egyszerűbb volt helyben elégetni. Jó nagy kandalló. A verseskötet lapjai felpenderedtek a tűzben.

Meglepődött, mekkora a könyvtárszoba. Találomra belelapozott egy-egy kötetbe. Az ezredes végig felügyelte a munkát, levett egy puhaborítós művet a polcról, szórakozottan nézegette, egészen közel emelte szemüvegéhez. A kandallóba dobta. Majd Erich Kästner Pötyi és Antija következett és a Repülő osztály.

Csak a tizedesi rangig vitte. Már ez is nagyon szép eredmény, mondta magában. Már az is nagyon szép eredmény, hogy nem végeztek ki, amiért zsidó lányt vettem el, de hálistennek Elsa még idejében kikeresztelkedett.

Micsoda hülye szó ez az árja, mondogatta Elsa nagymamája, és letűdözte a cigaretta füstjét. A sok shtumpik mindent félremagyaráz. Nem hittek neki. Ugyan, ez egy alátámasztott elmélet.

Ő sem gondolta volna, hogy egyszer majd könyveket éget, de Elsa nagymamája, már a '34-es választások előtt megmondta, hogy *ez így nem van jól*. Akkor se hitt neki senki, és a családban mindenki az NSDAP-ra szavazott. Láttam már ilyen ganefet, Mojse is megmondhatja, mutatott férjére. Mojse bácsi bólogatott.

Ahogy a könyveket pakolta, belegondolt, nem is nagyon hallotta Elsa nagypapáját beszélni. Mintha néma lett volna. De lehet, hogy csak a jiddishez volt szokva, és kellemetlenül érezte magát, ha németül kellett megszólalnia.

Az egyik kötetten könyvtári jelzés volt. Régi, dohos szag érződött rajta. A közepe táján pár aláhúzott sor: „Csang *Ezzel a néppel bármit meg lehet csinálni* címmel írt egy cikket a legfőbb újságba, közölték is, kissé megváltoztatott, *Ilyen néppel nagy dolgokat lehet véghezvinni* címmel. Ő is körülbelül ezt akarta mondani.”

Nem tudta, mit jelent ez, vagy hogy miért van aláhúzva. Amikor az ezredes elfordult, feltette a legfelső polcra, amit csak létrával lehetett elérni. Mindössze két fokot kellett fellépni, hogy elérje. Arról a polcra már minden könyvet a földre dobált, hogy egyenként nézze át őket. Most a könyvtári példányé lett az az egész nagy polc, rajta a DNB pecsétjével és az iktatószámmal: P54.

Úgy képzelte, hogy a ház egykori lakója direkt nem vitte vissza a könyvtárba, mert annyira tetszett neki. Vagy ő is találta, kicsit kopottan, benne az aláhúzással. Talán egy diák véletlenül hagyta a kötetet a Ku'dammon, és mikor visszament érte, már nem volt ott.

Megvakarta fejét, és bedobta a harmadik Kästner-kötetet is a tűzbe. A borítón egymás kezét fogó kisfiú és kislány.

Aztán meg azt gondolta, ezeket a könyveket direkt a ház tulajaja hagyta itt neki, meg hogy a P54 jelzetűt még mindig keresi az a diák, vagy kicsoda. Ha Elsa nagymamája ezt megélte volna, biztos mondana rá valamit, amit senki se hinne el. Soha senki nem hitt neki, mégis mindenben igaza volt. Amennyire tudta, ez már a ruszicknál is így volt, még mielőtt Elsa nagyszülei a századfordulón Berlinbe jöttek volna. Jó ötven éve, mesélte egyszer a nagyfi, amikor beugrottak hozzá egy kávéra, egy pogrom során bemenekültem a stetl zsinagógájába. Az oroszok utánam. Hosszasan hallgatott. Elsa beszívta ajkait, ahogy zajt csapott a kistányérral. Malim Ajakszomovicsnak hívták azt, aki megerőszkolt, folytatta a nagymama maga elé nézve. Egy egészen kis növésű ruszki. Fura egy néni volt, de a diós zsemleje isteni.

A földön lévő könyvkupacra nézett. Az ezredes kiment, a ház konyhájából hallotta ahogy beszél. Volt ott még valaki, talán az őrzető. Igen, az őrzető az, felismerem a hülye raccsolását.

Ismét a kupacra nézett, aztán a létrára. Sóhajtott. Mindössze két fokot kellett fellépni, hogy elérje. Zsebkönyv. A keménytábla sarka kellemetlenül böködte, ahogy uniformisát szorosan rágombolta.

70 Jazz

Nem szabad kiszállni a kocsiból. Csak elhajtani a bár mellett, mintha nem létezne. Ha leállítja apja DWR-jét, onnantól csak egy mozdulat, hogy a kilincs után nyúljon. Barátai a hátsó ülésen cigarettáztak.

Húzzátok fel az ablakot.

Arra gondolt, neki is jól esne egy cigaretta. Lecsillapítaná. Talán el is terelné a gondolatait.

Csak elhaladni a bár mellett, ennyire egyszerű. Úgy látszik, Gerhardnak nem volt egyszerű. Lehet, hogy a fények vonzották. Baromság, tudta jól. Mégis ezzel vigasztalta magát, holott tisztában volt vele, Gerhard is azért ment a bárba, mint mindenki más, a jazzért. Meg azért a három énekesnőért, akik a leggyönyörűbb szopránhangon énekelnek. Valószínűleg a La Rotonda az utolsó, ahol még nem tiltották be a jazz-t Hamburgban, de lehet, hogy egész Németországban ez az egyetlen hely, ahol még megtűrik az effajta zenét. Ez lenne az a kis szelep, amin a nép kiengedi a gőzt? Nem biztos. Néha azt gondolta, hogy a Birodalomnak érdeke helyén kezelni még az ilyen apróságnak látszó problémákat is.

Talán az énekesnők miatt lehet még nyitva. Azt hallotta, egyikük valami felesnek a barátnője, és a Gestapo minden héten itt razziázik. Biztosra vette, hogy Gerhardot is ők gyűjtötték be. Mintha direkt csalinak használnák azt a bárta. Csapdának. Hallott már mendemondákat, hogy Berlinben van egy Kitty Bar, vagy Kitty Salon nevű hely, válogatott, elit kurvákkal, amit lényegében az SS tart fenn.

A cigarettafüstöt legyezte orra elől. Érdekes, amikor én is szívom, nem zavar. Majd jól kiszellőztetem, apám ne mondhasa, hogy telebagóztuk a kocsiját. Jó kapcsolatban voltak, csak annyit mondott, szeretné elvinni, és már adta is a slusszkulcsot. Dilis Bónak meg szinte úgy kellett elszöknie otthonról. A faterja még mindig neheztel, amiért nem jelentkezett önként a seregbe. Mi a tökömnek vonuljak be, kérdezte múltkor, amikor a Sankt Pauli piroslámpás negyedében akartak felszedni egy prostit, hogy szétlőjék a seggemet? Rajztanárnak leszek, nem katona.

Eszébe jutott, hogy lefordul a következő elágazásnál, és tesz egy kis kitérőt. Így a bárta kihagyják, nem lesz kísértés. Áttért a kanyarodó sávba. Te meg hová méész?, kérdezte Dilis Bo.

Úgy tett, mintha nem tudná, Bo mire céloz. Hát nem az Ponsba megyünk?, kérdezte felhúzott szemöldökkel.

Hülye vagy? Az buziknak való. Dilis Bo előrehajolt a két ülés közt, hogy nyomatékosítsa mondandóját. Menj vissza a másik sávba, a La Rotondába megyünk, arról volt szó.

Visszakormányozta a kocsit az egyenesen továbbmenő sávba. Vigyázni kell Dilis Bóval. Ez a félnótás jazzrajongó. Megvan neki egy 71 rakat lemez Cab Calloway-tól Marlene Dietrichig.

Tavaly a szilvesztert Bónál ünnepelték. Ott volt az egész baráti társaság az akkori barátnőikkel együtt, meg még néhány ember. Főleg főiskolások. Az egyik a Hitlerjugend kerületi szervezője volt. Középmagas, barna hajú, az állán forradás. Dilis Bo feltett egy lemezt, és megmutatta, hogyan kell swinget járni. Először mindenki nevetett. Még mindig emlékezett, hogy az a barna hajú lány milyen marha jól riszálta a csípőjét. Aztán a többiek is táncolni kezdtek. A hitlerjugendes meg egész idő alatt csóválta a fejét, és azt mondta, elniggeresedtünk. Az a hülye már a Deutsche Jungvolkban is benne volt. Emlékezett, ahogy Dilis Bo két dal szünetében hirtelen vigyázzba vágta magát, és karját előre lendítette, Heil, Dietrich! Röhögés.

Részegen táncoltak a jazzre, a hitlerjugendes meg a sarokból ordibálta a propagandaszöveget. Aztán mikor senki se figyelt rá, hazament, még éjfél előtt. Boldogújévet, te buzi!, kiabálták utána az ablakból. Két hónapra rá Gerhard eltűnt. Utoljára a La Rotonda előtt látták. Fehér ing volt rajta, nyakkendő. Ő is jazzrajongó, és ugyan nem volt akkora gyűjteménye, mint Dilis Bónak, azért néhanapján vett egy-két hétinchest – már amíg kapható volt.

Azt hallották, négy márka a beugró a bárba. Mi lenne, ha sörröznénk inkább?, kérdezte. Nincs kedvem táncolni. Nyugi, sör is lesz, válaszolta Bo előre hajolva a két ülés közt. Te leülsz egy sarokba, mi meg táncolunk, igaz?

Már látszottak a La Rotonda villogó neonfényei, amikor két repülő húzott el felettük. Amint meghallotta a légszavarok berregését, lassított, arcát a kormánykerékhez tapasztva kinézett a szélvédőn. A két repülő szinte érintette a bár tetejét. Önkéntelenül összehúzódott, attól félve, hogy bombázás lesz. De nem bomba hullt, hanem papír. Szabályos A5-ös méret. Egy lap felragadt a szélvédőre. *Német barátaink!*, így kezdődött. A brit miniszterelnök szavai. Dilis Bo felröhögött. Ezt nem hiszem el! Mondták, hogy az angolok propagandát szórnak, de ez... hu-húúú! Állj meg egy pillanatra, viszek egyet anyámnak. Dehogy állok meg, válaszolta tettetett nyugalommal, semmi érdekes nincs rajta, már láttam. Szorosabbra húzta a biztonsági övet. Ez az idióta Chamberlain még hisz a helyzet békés rendezésében. Dilis Bo elváltotatott hangon válaszolt, mintha raplis tízéves lenne: Na, mama, hadd

vigyek egyet. Az előttük lévő kocsi hirtelen fékezett, Ekkor Dilis Bo becsapta maga mögött a DWR ajtaját, és elindult, hogy felvegyen egy papírt. Hu-húúú!, emelte fel ökölbe szorított kezét, mint aki győzelmet aratott. Lehajolt, és már majdnem felkapta a földről, amikor megszólalt a jazz a La Roton-
72 dában. Bo felegyenesedett. Nagybőgő, trombita és három szoprán hang. A leggyönyörűbb dal, amit valaha hallott. Lassan megindult a bár felé. Már semmit sem tehettek érte.

Sonka nem volt

Hiába volt 211 cm magas, Jakob Nacken rettegett katonatársaitól. Calais-nál állomásoztak, és attól félt, valamiképp ártani fognak neki. Mellkasában hideget érzett, ahányszor rájuk nézett. A jenkik már bármikor itt lehetnek, csapatmozgásokat jelentettek az egész térségből. Nem vitás, a háború hamarosan véget ér. Már csak az az egy kérdés maradt, visszaengednek-e ezek után a cirkuszbá. Szerettem ott. Bohócok, zsonglőrök, tűznyelők, kiskutyák, elefántok, az az én világom.

A lövészárokban csak álmodozhatott róla, hogy visszatér régi életéhez. Vissza New Yorkba. Most úgy gondolta, harminckilencben maga is megbódult Hitler szavaitól, ezért vett jegyet az Európába tartó hajóra. A németységnek össze kell tartania. Elsőre jó ötletnek tűnt. Már inkább a jenkikkel tartana össze.

Az alakulatban tudtak amerikai karrierjéről. Uranus, a rajnai óriás, így hívták. A gyerekek átfértek két lába között. Jakob meg volt róla győződve, hogy irigykednek rá, és féltékeny pillantásokat vélt felfedezni mindenütt.

A katonák olykor a lövészárkok mögötti tanyáról egészítették ki szűkös ellátmányukat. Egy meleg, augusztus végi napon Jakob hét társával együtt indult a majorság gazdaasszonyához. A tanya végében, a jégveremben mindig volt egy kis harapnivaló. Sonka, emberek, sonka, lelkendezett előre a pelyhesállú közlegény, már érzem az ízét a számban. Sonka, intette le Hans Krones, és az órájára nézett. Mindig az óráját babrálja. Örülj neki, folytatta, ha csirkebelsőséghez jutunk.

A tanyára érve Jakobnak különös gondolata támadt. Mi lenne, ha csak bevárnánk a jenkiket és megadnánk magunkat egyetlen puskalövés nélkül? Társaira nézett, ezekkel?, és elfintorodott.

A gazdaasszony kinyitotta nekik a tyúkólat, sőt még az aznapi tojásokat is készségesen összeszedte nekik. Hans Krones kerített egy kosarat, és abba tették őket. Az órájára nézett. Mit bámulod állandóan az időt, randevúd lesz? Röhögtek. Madame, fordult Krones a gazdaasszonyhoz, viande, s'il vous plait, és összekulcsolta kezét, mintha imádkozna. Az őszhajú asszony intett, hogy menjenek utána. A kerítés szélénél állt meg, arrébb seperte a kukorica csuhéját, Jakob kinyitotta a lakatot, és felemelte a jégverem fedelét. Tessék befáradni.

Három társa lement. Sonka nem volt.

Ő maga nem ment le, hatalmas termetével csak hátráltatta volna a többieket. Paradicsomot találtak, némi szárazkolbászt. A paradicsomot Kronos beletette a kosárba, megnéztem még a tehenet is, mondta, és felbaktatott a lépcsőn, hátha ad valami kis tejet. Elindult a pajta felé, míg a másik kettő a veremben keresgélt, milyen ételt lehetne még elvinni. Egyikük megpróbált felbontani egy konzervet, de nem sikerült. A falhoz vágta. A doboz nem nyílt. Erre még erősebben csapta oda. 73

Faites pas ça!, kiabált rá a gazdaasszony, mire ő harmadszor is a falhoz vágta a konzervet. Ekkor az ősz asszony lement, hevesen gesztikulált. Jakob semmit nem értett belőle, ám ismét előjött az a különös gondolat. Légy repült az egyenruhájára. Nem kell bántani, gondolta, senkit se kell bántani. Csak békében bevárni az amerikaiakat.

Eszébe jutottak a zsonglőrök New Yorkban, ahogy piros és kék labdákat dobálnak egymásnak. Jakob képzeletben odabiccentett nekik. A kötéláncos lány illegette magát előtte. Madárka, így hívta Jakob, fél kézzel a levegőbe tudta emelni. Madárka vidáman kacarászott. Néha a színpadon is emelgette, a levegőbe dobálta. A közönség minden alkalommal elámult Jakob termetén. Karácsonykor Mikulásnak öltözött, két-három kislány is elfért az ölében. Korrekt fizetést kapott, és élvezte a munkáját. Az egyik műsorszám a megmérést jelentette. Ilyenkor három törpe létrát állított a lábához, ketten a mérőszalaggal ügyködtek, egy az adatokat jegyezte. Láb egy méter, mondta a létra alján álló. Láb egy méter, te jó ég!, ismételte a jegyző. Kar három kilométer. Kar három kilométer, te jó ég! Jakob elmosolyodott, és társaira zárta a jégverem ajtaját.

Nagyapámat Voronyezs közelében ölték meg '43 januárjában. Visszavonulás közben jól megszórták őket. Állítólag tizenöt skulóval lyuggatták ki. A háború után egy katonatárs a nagyanyámnak küldött levelében azt írta, hogy a

74 Nagy Balázs

VORONYEVS

nagyapám igazi hős volt. Nem tudom, igaz-e, vagy csak kedveskedésből írta, azért, mert így szokás. Lehet, hogy nem is volt akkora hős. Lehet, hogy menekült, és hátba lőt-

ték. Mindenesetre apám nagyon büszke volt rá, annak ellenére, hogy félárvakét nőtt fel, és nagyanyámmal nagyon nehezen éltek a háború után.

Sohasem gondoltam volna, hogy talán én is Voronyezsben végzem, cirka nyolcvan évvel később. Úgy, hogy nem hősként tekintenek majd rám, hanem mint egy idiótára, aki olyanba ütötte az orrát, amibe nem kellett volna.

Persze, voltak előjelek. A tizenkilenc se volt jó évem, de az idei, a kétezerhúszas kész katasztrófa volt. Már áprilisra komoly mínuszba kerültem. Három hónap alatt közel félmilliót buktam. Újévkor megfogadtam magamnak, hogy visszaveszek a tempóból, de nem sikerült leállnom. A függőségeimért drágán megfizettem. Odalett minden, amiért érdemes lenne életben maradnom.

Évek óta nyomtam a tippmixet és a sportfogadás minden válfaját, kisebb-nagyobb sikerrel. Sportújságíróként szinte kötelezőnek éreztem, hogy fogadjak. A lovit, amin a legtöbbet buktam, romantikus daczból űztem. Azt hittem, ez kiemel a sok béna tippmixelő közül. Ezzel hízelegtem magamnak, és közben úgy gondoltam, hogy körbeleng valami aranyfüst, egy vatesz vagyok, egy mágus.

Annak ellenére, hogy dőlt a lé, egy percig sem gondoltam, hogy csak ebből meg tudnék élni. Sokáig pluszban voltam, mert óvatosan játszottam. Csak a tutira tettem. Aztán egyszer csak fordult a szerencse. Mert a szerencse ilyen. A tutik többé nem voltak tutik. Hamar lenulláztam magam. Mikor a szüleim behúzták a féket, és többet nem segítettek ki, kétségbe estem. Az utolsó fillérjeimmel játszottam, és fogadtam mindenre. A legnagyobb szorzókat kerestem. A sorozatos bukások ellenére hittem benne, hogy bár a profi statisztikám és a holtbiztos tippjeim cserben hagytak, a vakszerencse megkegyelmez, és mellém áll.

Aztán jött a pandémia. Sorra tűntek el a sportesemények. Aggódni kezdtem. Sportújságíró voltam, ebből éltem. Ültünk bent a többiekkel a szerkesztőségben, és unalmunkban egymást piszkáltuk.

– Most miről fogunk írni? – kérdeztük a főszerkesztőt.

– Lesz téma, nyugodjatok meg – mondta. – De átállunk online melóra. És összehúzzuk a nadrágszíjat.

Az első hónapot még élveztem is. Jól elvoltam melegítőnadrágban. Csak a sarki kisboltba jártam le, meg a trafikba dohányért. Kiálltam a balkonra, néztem az üres Teréz körutat, és egyik cigit szívtam a másik után. Közben rendületlenül gyártottam a híreket. Napi tizenkét órát dolgoztam. Minden áldott nap, minden áldott cikkemmel megkevertem az átigazolási piacot. Lionel Messi-t eladtam a Bayern-nek, Dzsudzsákot a magyar másodosztályba számúztam. Volt, ami bejött, volt, ami nem. Annyira súlytalan volt az egész. Pár nap múlva írtam egy cáfolatot, majd igazságnak állítottam be egy újabb marhaságot. Még a Forma-1 és az országúti bringa is áldozatul esett a féktelen kreativitásomnak. Úgy működtem, mint egy szépíró.

Ha a főszerkesztő rábólintott a cikkeire, akkor felraktuk a netre, és a férfiak reggelente az általam kreált híreket olvasták a telefonjukon, a budin ülve. Volt, aki bosszankodott, volt, aki örült, de legalább az unalmukat sikerült elűznünk.

A munkán kívül halálra untam magam. A napjaim éppoly üresek voltak, mint a sportfogadási oldalak. Minden sport minden bajnoksága leállt. Nem volt mire fogadnom, és nem volt mit remélnem.

Legalább lett volna mellettem valaki. Adél már hónapokkal azelőtt lelépett, és magával vitte a kutyát is. Nem kárhoztatom, igaza van. Biztos unta a dolgaimat. Nem figyeltem rá eléggé. Hiába hívogattam, írtam neki. Tudtam, hogy ez nem büntetés. Ez a kapcsolat vége. Mégsem tudtam elengedni.

Május elején beindult az élet. Új fogadási tételek tűntek fel a sportfogadási oldalakon. Asztalitenisz, TP Cup, férfi egyes Oroszországból. Napi szinten legalább négyszáz mérkőzés. Meglepődtem, hogy pont az asztalitenisz ébred elsőnek. Furcsállottam. Addig a kupa nevével sem találkoztam. Kéteyeim ellenére gyorsan online fogadtam pár meccsre. Oziganov Gusev ellen? Kettes. Koroskov Semenko ellen? Egyes. Hasraütésszerűen, hatos, hetes kötésben, féltucatnyi meccset egyszerre megjátszva. Természetesen mind elbuktam. Hogy kik voltak ezek a sportolók, milyen statisztikával rendelkeztek, nem tudtam kideríteni. Annyit tudtam, hogy a legtöbb mérkőzést Voronyezsben játszották.

Felhívtam egy barátomat a Magyar Asztalitenisz Szövetségnél. Elmeséltem neki, mi a helyzet, és kérdeztem, mennyit tud az orosz pingpongról, hallott-e már ezekről a sportolókról.

– Sosem hallottam róluk – mondta. – Ez csak valami amatőr bajnokság lehet. De amatőr meccsre nem lehet fogadni.

– Pedig ott vannak az oldalon.

– Kamu az egész! Aztán, ki tudja? Lehet, hogy most éli a voronyezsi pingpong a reneszánszát.

Egy hétig nyomoztam, miközben fogadtam is. Teljesen kiszámíthatatlan volt az egész. A szorzók olyan közel voltak egymáshoz, hogy rá
76 kellett jönnöm, itt valami tényleg nem stimmel. Nem létezik, hogy egy egész bajnokság ennyire egyenletes legyen. Emellett a meccsekről sem fotók, sem felvételek nem kerültek fel az internetre. Egyik haveromat megkértem, hogy a cirill betűs klaviatúráját és az orosz nyelvtudását állítsa hadrendbe. Minden hiába.

Úgy gondoltam, ez lesz az az ügy, ami kiemel a sportújságírás mocsarából. Teljesen bezsongtam. Hívogattam a főszerkesztőt, hadd vágjam sutba a home office-t, hadd mehessek ki Voronyezsbe.

– Minek? Hülyeség az egész. Senkit sem érdekel a pingpong – mondta, de én nem hagytam annyiban.

Kellett a sztori. Az sem érdekelt, hogy a határok le vannak zárva. Tudtam, hogy az egyik ismerősöm, aki az atomerőmű beruházáson dolgozik, a következő héten utazik a Novovoronyezs-i reaktorokat tanulmányozni. Bizonygattam, hogy velem, és a Roszatomos papírjaival gond nélkül kijutok.

Végül a főszerkesztő áldását adta rá. Sikerült meggyőzni, hogy ebből oltári nagy durranás lesz. Hogy hat év izzadtságzagú sportújságírás után nekem is jár egy kis oknyomozói munka.

– Menj, de ne nyírjanak ki – mondta.

Különgéppel repültünk Voronyezsbe. A gép tele volt mérnökökkel. Nem tudom, Bencének hogyan sikerült elintéznie, hogy én is felszállhassak rá, de senki sem akadékoskodott. Volt egy kis hőmérséklet ellenőrzés a repülőtéren, és harmincöt kilenccel már repültem is. Aztán újabb hőmérséklet ellenőrzés Voronyezsben, és harminchat hárommal már húzhattam is a kijárat felé a bőröndömet. Az energiaszektorban dübörögnie kell, így szóba sem került a két hét karantén.

A Zastava Hotelben szálltam meg. Tetszett a neve, és tetszettek az árai.

Bence szerzett nekem tolmácsot egy idősebb fizikus személyében, aki '89-ig Pakson élt, és dolgozott az erőműben. Pavel a hetvenes évei elején járó nyugdíjas volt. Kiváló fizikummal és fényes tar koponyával áldotta meg az ég, amit hosszú szakállal próbált kompenzálni. Borzasztó erős akcentussal beszélt a magyart. Mikor telefonon egyeztettünk, meghívott magához vacsorázni. Érkezésem estéjén fogtam egy taxit, és átkocsikáztam hozzá. Egy lepukkant kis garzonban lakott egy panelházas környéken. Látszott, hogy ritkán fogad vendégeket. Örült, hogy valakinek elmesélheti a régi paksi emlékeit. Kiderült, hogy lépcsőházsomszédok voltunk, amikor én öt éves voltam, ő pedig harmincnyolc. Nem csoda, hogy nem emlékeztünk egymásra.

Kiderült, hogy nem tud főzni, de remélte, hogy én tudok. Csalódnia kellett, hiszen én sem tudok. Mindez cseppet sem zavart minket. Néhány óra beszélgetés és egy üveg vodka után már én is orosz akcentussal beszéltem a magyart. Őt ez szerfelett mulattatta, és nagyon jó barátok lettünk.

Küldetésemről csak annyit árultam el neki, hogy cikket írok az orosz asztaliteniszről. Gondoltam, ha felhívom a helyi sportklubokat, lapokat, rögtön megtudom, hol rendezik azt a bizonyos TP Kupát. Egyszerűnek tűnt. Odamegyek, megnézem, mi a helyzet, mintha én lennék Hunter S. Thompson, aztán „gonzo” stílusban írok belőle valamit. A cél némi valóság, fikcióval habosítva.

Pavel szíves örömet telefonálgatott a kedvemért. De a kezdeti lelkesedése hamar alábbhagyott. Miután felhívta az exneje új férjének az exfeleségét, aki a helyi lap sportrovatánál dolgozott, azt mondta, legjobb lesz, ha elfelejtem az ügyet. Megpróbált lebeszélni, de nem azért utaztam ennyit, hogy hazakullogjak. A „miért ne mennék oda” kérdésemre csak annyit válaszolt, „majd meglátod”.

– Ha ott vagyunk, csak Te menni be. Egyedül – mondta.

– Úgy lesz – ígértem meg.

Autóba vágtuk magunkat, és öregurasan elgurultunk a város északi részébe, a Plekhanov vasútvonalon túlra. Hatalmas, csarnokszerű épületek és tizenöt emeletes panelházak tömbjei váltották egymást. A fák már mind zöldbe borultak, és a szélvédőn át kellemesen melegítette a Nap az arcomat, mégis olyan ridegnek tűnt minden. Rossz előérzetem volt.

Végül a Bryanskaya utcában megálltunk egy kedves, háromszintes téglapépület előtt.

– Ez az! – mutatott rá az épületre Pavel. – Figyelj, ezt add nekik. Ha van problem. Csak akkor – mondta, és a kezembe nyomott egy papírlapot, amire ceruzával cirill betűk voltak felírva.

– Köszönöm. – Átvettem, összehajtogattam, és bedugtam a farzsebbe. – Megvársz? – kérdeztem tőle.

– Da – bólogatott. – Húsz minuta van. Ne maradni tovább. Én parkol oda.

Amit Pavel nem tudhatott, hogy van egy nyelvfordító applikáció a telefonomon, amivel elég jól elboldogultam idegennyelvi környezetben. Miután kiszálltam az autóból, és beléptem az épület külső ajtaján, rögtön előhúztam a zsebemből a papírfecnit, amit adott. Bepötyögtem a cirill betűket a mobilomba. Az volt oda írva, hogy „*Ember bolond. Pingpong szeretne egy rövid.*”

Fogalmam sem volt, mit akar ez jelenteni. Nem volt időm töprengeni, így is sok időm ment el a betűk kiguberálásával. Egy idősebb hölgy lépett hozzám, és hadarni kezdett. Gondoltam, ő csakis a portás lehet. A belső ajtót

nyitó mágneskártya a nyakában lógott. Úgy csináltam, mintha asztaliteniszeznék, és szótagolva mondtam, hogy ping-pong. Erre bólogatni kezdett, és intett, hogy kövessem.

78 Szűk folyosókon vezetett át, melyekből jobbra-balra néhány ágyas szobák nyíltak. A szerényen berendezett szobákban, kórházi ágyakon idős emberek feküdtek, és a falra rögzített tévét bámulták. Amikor egy velünk szembejövő öregúr a kezem után nyúlt, és azt kérdezte tőlem, „*Misa, ty eto, Misa*”, akkor jöttem rá, hogy egy idősek otthonában vagyok. Az asszony lefejtette az öreg ujjait a karomról, és húzott magával, végig a folyosón, ki egy gyomos udvarra, aminek a másik oldalán egy csarnokszerű, lapos épület állt.

Az épület előtt két pufidzsekis férfi várakozott. Nem voltak nagyobbak nálam, a válluk sem volt szélesebb, de abból, ahogy elpöckölték a cigarettát, és megindultak felém, tudtam, hogy bajban vagyok. Én sohasem tudtam volna egy cigicsikket ilyen messzire pöckölni. Az egyik, a sötétebb bőrű, szakállas fickó kiabálni kezdett az idős asszonnyal. Az meghunyászkodva válaszolgatott neki valamit. Szívesen elővettem volna a telefonomat a mobilapplikációval, hogy rendezzem a helyzetet, de nem hiszem, hogy a kríziskezeléshez elég gyorsan működött volna. Inkább előkaptam a farzsebemből a Pavel által írt fecnit, majd a nyugodtabb, alacsonyabb srác kezébe nyomtam.

Miután mindketten elolvasták, a szakállas a vállamra csapott. A csarnok ajtajára mutatott, és lökött rajtam egyet. Nem volt más választásom, mennem kellett. Igyekeztem vidámnak látszani. Szinte siettem, mint aki nem bír magával, mint aki máris játszani szeretne.

Odabent, a lepukkant csarnokban a kopott, felázott parkettára felállított tucatnyi pingpongasztal előtt kéttucatnyi idős úr totyogott ütővel a kezében. Semmi melegítőalsó, semmi sportkrémszag, semmi klubjelzés. Kéttucatnyi szakadt öreg pizsamában, szobapapucsban, ahogy lassan, mindenféle érzelemkitörés nélkül ütögetik egymásnak a labdát a tetőablakon át beszűrődő lágy fényben. Egy lépés jobbra, egy lépés balra. Szolid délutáni átmozgató edzésnek tűnt az egész.

A fal mellett egy hosszú asztal mögött két fiatal srác ült. Egyszerre több laptopon dolgoztak. Tudtam, hogy azok a meccsek, melyekre a múlt héten fogadtam, mind innen kerültek fel a világhálóra.

Sohasem voltam jó közgazdaságtanból, mégis, egy pillanat alatt összeállt a kép. Kereslet és kínálat, ennyiről szólt az egész. Tudták, mi hiányzik a piacról, és ők szállították az árut. Az, hogy közben jól megszédtek magukat a fogadási csaláson, senkit sem érdekelt. Pár nyeszlett öregúr pingpongozott egy kicsit egymással. Érthető, hogy az odds-ok közel voltak egymáshoz, hiszen mindegyik játékos egy emberi roncsalmaz volt. Előre megmondani, ki lesz a nyertes, szinte lehetetlennek tűnt.

Esküdni mertem volna, hogy még állami támogatást is kaptak a sport-szervezői tevékenységük után.

Még két férfi jelent meg mögöttem, és feszült szópárbaj alakult ki köztük és a másik kettő között. Amikor az egyik mérkőzés véget ért, a korábbi szakállas odalökdösött az egyik asztalhoz, és egy ütőt nyomott a kezembe. Az asztal másik végén álló kisöreg el akart sétálni, de a férfi intett neki, hogy maradjon, és szerválgjon. 79

Nagyon kellemetlen volt. Meccset kellett játszanom egy öreggel, akinek fogalma sem volt arról, hogy mi történik. Ügyesen szervált, de a lassú, magas labdáit először túl gyorsan ütöttem vissza. A kisöreg hiába igyekezett, hogy vissza tudja őket ütni. A labda minduntalan elgurult vagy végigpattogott a parkettán, nagy hangzavart okozva a kínos csendben. A mögöttem álló férfiak úgy nevettek, mint a hiénák. Próbáltam lassítani a tempón, és mindig magasra visszaütni, de az öreg hamar elfáradt, és egy szélről visszaadott labda után elesett.

Ekkor kezdtek el verni.

Valamelyik a tarkómra húzott egyet a tenyere élével. Amikor megfordultam, hogy védekezzek, fellöktek az asztalra, és ütni kezdtek. Az asztal hamar megadta magát, és összecsuklott alattam. Nem vesződtek azzal, hogy felállítsanak. Rugdosni kezdtek. Próbáltam védeni a fejem és az oldalam, de akkor a hasamba tapostak. Alig kaptam levegőt. Iszonyatos fájdalmat és forróságot éreztem.

Mikor feladtam, és nem védekeztem tovább, abbahagyták. Átkutatták a zsebeimet, és megtalálták az újságíró igazolványomat. Az egyik azt mondta, hogy „Press”, aztán azt, hogy „Vengerskiy.” Elvették a telefonomat is. Azt hittem, ott rögtön lelőnek.

Aztán kiabálást hallottam. Bár csöngött a fülem, felismertem Pavel hangját. Mindenki feltette a kezét. Éreztem, hogy valaki felhúz.

– Menni. Sietni. Nincs idő – mondta Pavel. Pisztolý volt a kezében, amit valamiért teljesen természetesnek találtam.

A hónom alá nyúlt, és vitt magával. Alig láttam valamit. Véres volt a fejem, és nem tudtam ráállni a bal lábamra.

Pavel tovább kiabált. Hallottam, hogy valakik kulcsokkal zörögnek. Valaki bezárta az ajtót utánunk.

– Náluk vannak a papírjaim – próbáltam mondani neki nyögdecselve.

– Príma! – kiáltott fel.

Nem emlékszem a visszaútra. Nem a szállodába vitt, hanem a lakására. Arra eszméltem, hogy fekszek az ágyában. A sebeimet tapogattam. Lefertőtlenítette, és bekötözte őket. A felduzzadt arcomra kent valami krémet, ami nagyon bűdös volt. Az ágy mellett az éjjeliszekrényen egy pohár víz volt, és

Pavel pisztolya. Kínok között ültem fel, hogy megigyam a vizet. Kimentem a mellékesbe, és felfedeztem, hogy véreset vizelek.

Újra elaludtam. Mikor felébredtem, egy idős nő állt felettem. Egy sporttáska volt a kezében. Nagyon magas volt, és nagyon zaklatottnak
80 tűnt. Felültem az ágyon. Egy cetlire írva egy üzenetet nyújtott át nekem. Pavel írta, hogy nem kell megijednem, a nő, aki előttem áll, az exfelesége. Ő maga nem mert idejönni, mert fél, hogy figyelik. Hívta Bencét, aki ígéri, kitalál valamit, és hazajuttat. És meg ne próbáljam felhívni a helyi rendőrséget vagy a konzulátust. Csak tartsak ki, és Bencén kívül másnak ne nyissak ajtót.

A nő elment, és otthagyta a sporttáskát, amiben a laptopom volt. Mellette némi élelem és fájdalomcsillapító. Négy bogyót nyeltem le a túlklorozott csapvízzel.

Bekapcsoltam a laptopom. Nagyon lassan gépelni kezdtem. Írtam a police.hu-ra, könyörögtem, hogy mentsenek meg. Írtam anyámnak, hogy vasárnap elmegyek hozzájuk ebédelni. Visszaírt, hogy inkább maradjak otthon, mert apám nagyon fél a koronavírustól.

Messengeren megcsörgettem a főnökömet, de kinyomta. Bence sem volt elérhető. Végül rászántam magam, és írtam Adélnak is. A gép kamerájával lőttem egy fotót, és elküldtem neki. Jól látszottak rajta a sebeim, hogy az orrom be van törve. Megírtam neki, hogy nem kell aggódnia, ezentúl nem fogok horkolni az orrsövényferdülés miatt. Legalább azt helyre tették a jobb-horgok. Láttam, hogy látta a képet, és látta az üzenetet, mégsem írt vissza. Vártam, hogy történjen valami, és közben nekiálltam megírni ezt a történetet.

Már a végén járok, ha ezt tekintjük a végének, de még mindig várok. Arra, hogy Bence kopogjon, hogy visszaírjanak a police.hu-ról, hogy a pu-fidzsekis srácok rám rúgják az ajtót.

Vagy, hogy végre legyen merszem kézbe venni azt a pisztolyt.

Múlt csütörtökön történt, olyan délután öt körül.

Fásultan sétáltam hazafelé, amikor aprócska roppanás jelezte, hogy ráléptem valamire. Rémulten pillantottam le, attól félve, hogy már megint egy Pannon csiga életét törtem össze. Szeretem őket, és rossz belegondolni, hogy hangtalan csúszó kis testüket összeroppant-hatom az alkalmi fekete negyvennégyesemmel.

Somogyi Tibor 81

EGY GONDOLAT

Lehajoltam, és megnéztem mi hevert a járdán, amibe beletrappoltam. Egy elejtett gondolat volt. Szerencsére nem lett baja. Jó, egy kicsit piszkos gondolat volt, de lehet nem az én cipőmtől, hanem már kigondolásakor is mocskos lehetett.

Átjárta az öröm testem-lelkem, ez nagyobb szerencse, mintha egy négylevelű lóherét találtam volna. Találtam egy gondolatot. Felemeltem, rázogattam, próbáltam átlátni a gondolatmenetét, hogy vajon magvas-e, de nem tudtam egyértelműen eldönteni.

Arra tippeltem, nem futó gondolat, mert akkor nem itt heverne tanácstalanul, hanem már rég messze járna.

Ritka dolog ez, azt se tudtam hirtelen eldönteni, hogy most mi a helyzet, például jogilag, fennforog-e a jogtalan eltulajdonítás helyzete, nem akartam egy gondolat miatt börtönbe kerülni, főleg hogy ez a gondolat nem is bántott engem.

A lelt gondolatot óvatosan becsavartam egy kamilla illatú papírzsebkendőbe, és a táskámba raktam. Azon a járdarészen, ahol feküdt, maradt utána a betonon egy kis gondolatjel, próbáltam azt is felszedni, nem ment, úgyhogy inkább tovább léptem.

Közelben volt egy rendőrőrs, mikor egy pénztárcát találtam, azt is oda vittem leadni, arra vettem hát az utat.

Leszólítottam az ajtón épp kiforduló járőrpárt. Mint Stan és Pan vagy Sancho és Panza, az egyik kicsi, vékony, a másik nagy és testes.

– Elnézést, van egy gondolatom.

Rám meredtek. – Hallgatjuk – dörmögte a nagyobbik.

– Szeretném leadni, talált fogalom – mondtam. – Biztos szüksége lesz rá valakinek.

– Szóval az a gondolata, hogy nekünk nincs gondolatunk, és majd ad nekünk? – Az alacsonyabb próbálta visszafogni dühét. – Ezek az ócska sztereotípiák, hogy a rendőrök hülyék! Na, tűzzön innen! A gondolatát meg vigye a gondolatrendőrségre!

Mentem tovább. Már arra gondoltam, elviszem a könyvtárba, ott szoktak lenni még gondolatok. Aztán eszembe jutott Robi, a különc, gyűjtő ismerősöm, aki csak becsípve mesél titkos hobbijáról, nehogy hülyének nézzék.

82 Jött egy troli, úgyhogy – mint a gondolat – már nemsokára ott is voltam Robinál. Kis kertés ház, kétméteres bekamerázott zöld kerítéssel.

Negyedik csengetésemre jött ki – Most pont nem alkalmas. Miben segíthetek, haver?

– Találtam egy gondolatot. Te szerintem tudnál segíteni.

– Egy cogitatum? Pozitív vagy negatív? – kérdezte Robi a bajsza alól gyanakodva.

– Szerinted én meg tudom különböztetni ezeket? Kicsit mintha piszkos lenne. – Még mindig a küszöbön tipródtam.

Robi megenyhült. – Na, jó. Gyere be, aztán megszemléljük.

A hátsó házrészhez vezetett, ahol a műhelyt rendezte be, nem a nagy házba, ahol idős édesanyjával élt. Alaposan körülnézett, mielőtt belépett, hogy látja-e valaki. Bent ládák, dobozok, hűtők. Helyet csinált az asztalon, majd egy mikroszkópszerű szerkezetet vett elő. Elővettem és megosztottam vele a gondolatot, amelyet két ujjával belecsippentve behelyezett a gép alá. Elmélyülten nézegette.

– Eléggé át van gondolva, érlelt. Tényleg piszkos kicsit. Mély gondolat, gratulálok. Mit szándékozol vele tenni? – kíváncsian nézett fel. – Szerintem nem fordulás gondolat. Tudod, ami megfordul a fejedben, hanem a stabilfajta, amit alig tudsz kiverni a fejedből. Valakinek mégis sikerült. Nem tűnik különösebben magvasnak, de nem szedném szét, mert erre érzékenyek, és könnyen elillanhatnak. Én a gondolatokat annyira nem szeretem, néha se elejük, se végük, meg nagyon le tudják húzni az embert. Akármilyenek is, a gondolatkísérletek is taszítanak, de ha nem kell, itt hagyhatod. Vagy adhatok érte pár nagyon mocskos gondolatot. Akarod tudni, miket tárolok itt?

Sűrűn bólogattam. – A legtöbb ember nem veszi észre az elvesztett, kidobott fogalmakat – magyarázza Robi. – Én a legtöbbfélét észlelem. Ez egy képesség. Nem tudom, honnan van, és nem is érdekel. Te úgy látszik gondolatérzékeny vagy. Szezelemből és szeretetből gyűjtöttem be a legtöbbet. Azt sűrűn eldobják az emberek. Hangszigetelt fémkazettában tartom őket, rózsaszínek, ragadósak, és nagyon kellemetlenül vinnyognak. Azért kell nekik hangszigetelés. Szenvednek a viszonzatlanságtól és a magánytól.

– És mire jók? – kérdeztem – Újra lehet hasznosítani őket?

– Csak figyelem őket, kísérletezek velük. Tudod, például mi történik, ha némi szeretetet csalódásba mártunk? – Robi szemei szinte világítottak – Bebarnul és sisteregni kezd. Gyűlöletté válik. Azok vannak a hűtőládjában. A szabadságot nyitott fedelű papírdobozban tartom, mert csak ott érzi jól

magát, és akkor nem szökik meg. Egyet bezártam, és mondhatom egy girhes, elsorvadt, búzló szabadságnál kevés undorítóbbat látni. A vágyat szeretem a legjobban, ha fázik a kezem, bekenem egy vágydarabbal. Jó időre felmelegíti, és még jó illatú is lesz tőle.

– Érzések. Kognitív dolgok. Gyűjtöm őket. Szeretem magamé- 83
nak tudni őket. De mind elhagyottak, magányosak – lehajtotta a fejét.

– Mint én. Hirtelen hangnemet váltott: – Na, kell pár mocskos gondolat? Bedörzsölöd a szemedbe, és olyanok jutnak eszedbe, hogy hihetetlen. Párkapcsolatokat fel lehet vele dobni.

– Amit találtam, azt is be tudom dörzsölni?

– Nem javasolom! Ki tudja, mit okoz? Mondom, ez nem elég mocskos. Ilyen fajtát még nem próbáltam. Na, de áll az alku? – dörzsölgette Robi a kezét.

– Inkább nem – mondtam. – Nincs most senkim, mihez kezdjek vele? Csak megzavarná a mentális energiámat. Már mennem is kell. Köszí, mindent Robikám.

– Kifelé óvatosan – súgta Robi. – Nehogy lebukjak előttük.

– Előttük? – meredtem rá

– Tudod, akik bármit megadnának, hogy megtalálják a kincseimet.

Ennyiben maradtunk. Nem mondtam Robinak, de azért siettem, mert elhatároztam, hogy kipróbálom magamon a gondolatot.

Amikor hazaértem, már nem voltam olyan bátor. Felvetődött bennem, hogy megkeresem a tulajdonosát a Debrecenben találtam Facebook csoportban, de még sose posztoltak ott gondolatról. A falragaszokat is elvettem, hiszen nem tudnék normális fotót készíteni róla. A döntő lökést az adta öt nap múlva, hogy Fideliusz az iromba kandúrom ellopta a hányódó gondolatot, és úgy kellett kiszednem a fogai közül. Nem volt mire várnom, úgyhogy alaposan keztem mostam, és megragadtam a gondolatot. A szememhez illesztettem, majd fokozatosan erősödő mozdulattal a szemembe dörzsöltem.

Égett és könnyezett a szemem. Megráztam a fejem. Éreztem, kezd a fejemben gyökeret verni a gondolat. Döntöttem, és leültem a laptop elé, megnyitottam egy Word dokumentumot és írni kezdtem:

„Múlt csütörtökön történt, olyan délután öt körül...”

Vége

Ternyák Géza felébred. Amint résnyire kinyitja a szemét, és meglátja a sötétítőfüggöny résein beáramló fényt, mintha üvegcserepeket dobnának az arcába, fáj kegyetlenül. A nyelve, a torka, az agya is. Gyorsan becsukja a szemét.

84 Oborny Beáta

PORMACSKA

Nem emlékszik a tegnapi napra, a mai pedig még nem létezik. Próbál ebben az állapotban maradni, amíg csak lehet. De nem lehet, mert a sza-

kadt függönyön és a gyűrött szemhéjon át is besüt a nap, táncolnak a fénypázmák. Nézi őket a szemhéján át. Mit mozog ez a rohadt függöny? Még ha lenne pénz befűteni, nem mondom, áramlana a meleg, na, akkor lehetne mozogni, hülyék! Máris felbosszantotta magát. Ebből nem lesz visszaalvás.

Egy darabig a lélegzésre figyel. Ki és be, kicsit fáj, de egész jól megy!

Jobb híján, még mindig csukott szemmel, nekiáll leltározni. Tudata keresgéli, lassan összerakja a végtagjait is. A lábak... hát igen, sajnos cipőben. Pedig hányszor megfogadtam, hogy legalább ezt leveszem, mikor hazajövök. De a nagy elhatározások alkoholban oldódnak! Alkoholban minden oldódik, gondolja dévajul. Pedig vegyész mérnök múltjából még tudja, hogy ez nem igaz. Nem baj, ez már végképp nem.

A karok rendben vannak, habár túl sok a ruhanemű, össze-vissza terekedve. Az egyik kar el is zsibbadt, de most nincs türelme végiggondolni, hogy a jobb vagy a bal. A törzs, az a legrosszabb, sajnos. Renitens belső szervek tömkelege. Kavargó gyomor, feszülő húgyhólyag. Itt már végképp nem én vagyok az úr. Ti győztetek, gondolja nekikeseredve. Zsiger. Zsugor. Máj. Yours. Már nem az enyém! Nem kell! Doktor úr, magának adom! Szállonganak a gondolatai, mint a por. Sehonnan sehová.

Hogy is hívják azt, amitől az ember meglátja az apró porszemeket? Na, itt van a nyelvemen! Tanultuk. Besüt a vékony fénysugár a függöny résén, a porszemeken szóródik a fény, és igen, láthatóvá válnak a porszemek, akkor is, ha nagyon kicsik. Tyndall-jelenség! Na ugye, megvan! Úgy hangzik, mint egy skandináv istennő neve. Tyndall. Tündér. Portündér, az kellene, hogy segítsen rajtam. Vagy elég lenne egy porhüvely. Ezen felkuncog. Csakhogy nincs már három kívánságom. Nincs már kívánságom egy sem. Még egy szerv, aminek annyi.

Nem meri elhinni, hogy ha kinyitja a szemét, láthatja a Tyndall-jelenséget. Pedig sokszor látta már, kiskorában. Elképzei az egykori sötétítőfüggöny résein beáramló fényt, a nehéz rózsafa-illatú szobát, a vékony fénysávban kavargó port, ami izgalmas, és órákig el lehet nézni. A kis tudós, dicséri nagymama. Itt rózsafa-illat helyett bűdös van, sajnos. De porból nincs hiány! Felbátorodva, lassan kinyitja a szemét.

Éles csíkok, pászmák hasogatják a szobát. Mintha máris rácsokkal vennék körül, sarokba szorítanák, elkerítenék, pedig még föl sem kelt. De a fénypázmákban, igen, ott kavarog a por! Szép ahogy áramlik, örvénylik céltalanul. Sehonnan sehová.

Mi lenne, gondolja, hogy ha mégiscsak lenne ebből valami? 85
Mint mikor a zűrzavaros tettekből összeáll egy élet. Vagy a kósza gondolatokból egy életmű. Gyorsabban dobog a szíve, szinte észre sem veszi a szokásos aritmiát.

Ekkor pillantja meg a pormacskát. Jó maroknyi porcsomó a szekrény alatt. Nagymama régen úgy mondta, "porcica", amíg Géza még kicsi volt. Azután pormacska lett, végül takarítani való kosz. Most mégis inkább mintha a régi, puha csodalény lenne itt. Ül a szekrény alatt. Időnként meg-megmozdul, ezt határozottan látni. Gézát nézi.

– Cicc! – mondja Géza bátortalanul.

Mit eszik egy ilyen? – kérdezi magát, de hiába, úgyszincs itthon semmi. Lehetne éppen, például kolbász, de bennem már úgysem marad meg semmi, tudod? Eszem, hányok. Akkor meg minek?

A macska nem válaszol, csak hunyorog.

Géza nagynehezen felül az ágyon. Elfárad bele, pihennie kell, talán egy órát is vagy többet. Össze-vissza kalimpál a szíve.

Tudom, hogy porrá leszünk, böki ki végül zavartan. És porból lettünk, nem csak te, én is. És nincs alkotó, aki megformálna! Csak por a porhoz, valahogy tapad, aztán ez lesz belőle. Tessék! Patetikusan mellbecsapja magát, ököllel. A részegek gesztusa, gondolja magában.

A macska mereven, figyelmesen nézi. Mintha kihúzná magát, nagyobbna tűnik, mint az imént. Talán csalóka a fény és árnyék játéka, de mintha az ülő embernél is magasabb volna. A szobát kettéválasztó fénypászma rácsok lassan elvonulnak, követve a nap járását. Semmi nem marad Géza és a ragadozó közt, csak a puha, sűrűsödő homály. Az állat óvatosan megindul, lassan, a fal mentén. Géza foga vacogni kezd. Kit-e-katt, kattog az állkapocs. Macskaeledel, gondolja, de nem mer vigyorgni. Képtelen összeszedni magát. Az ágy szélébe kapaszkodik, nyirkos hideg járja át, nedvesnek érzi a lepedőt is. Nem látja jól, nem tudja megkülönböztetni a sötétszürke formát a fekete háttértől.

Előrehajol, hogy jobban lásson. A macska is előrehajol. Nagy háta felpúposodik. Ugrani készül.

A FESTŐ

Élvezettel ült ki a házak elé,
Megfesteni a tenger portréját,
De gyerek módjára merő csöndnek
Képzelte az áhítatot, s azt várta,
Hogy a téma felfut a fövényen,
Ecsetet fog, és vászonra viszi magát.

Így sose került festék a vásznára,
Míg a környékeliek rá nem vették:
„Használja ecsetjét célirányosan.
Válasszon kevésbé vad és nagy témát,
Valami olyat, ami jobban illik,
A hangulatához vagy áhítatához.”

Hogyan tudta volna megértetni,
Azt áhítja, ne a művészet, csupán
A természet hassa át a vásznat.
A nejét választotta új témának;
Elnyúló alakja, nagy düledékként,
Szinte magától festődött vászonra.

Kissé felbátorodva a tengerbe
Mártotta ecsetjét, és szívből jövőn
Így áhítózott: Lelkem, te legyél az,
Ha valami tönkreteszi a vásznat!
Futótűzként terjedt a hír a parton:
Kijött, s újra a tenger a témája!

Mint akit keresztre feszít a téma,
Képtelen volt felemelni ecsetjét.
Néhány művész a házból kihajolva
Így gúnyolódott ezen: Most bezzeg
Nincs áhítatunk, mely vászonra vinne
Minket, vagy kezessé tenné a tengert!

Mások szerint magáról festett portrét.
Közben fakulni kezdett a témája,
Végül a vászon üres-fehér maradt.
Letette ecsetjét. Hirtelen döbönt,
Egyben áhítatos üvöltés szakadt fel
Az ablakokba gyűlt tömeg torkából.

Lelőkték őt, a képmást a házak legmagasából.
A vásznat és az ecsetet elnyelte a tenger,
Mintha a téma eldöntötte volna: áhítat marad.

Szilágyi Mihály fordítása

Nem értem, mi történik. Csak visz előre, folyamatosan izgat a szöveg, a folyása, hogy leveti, fel se veszi a konvenciókat, már a cím megfog, aztán másról szól a vers, vagy ez sem biztos, nem tudom, miről szól a vers, laza

88 Makáry Sebestyén

TÖBBET LÁT, MINT AMENNYIT ELVESZT

John Ashbery: *Önarckép*

konvex tükörben

vagy éppen megmagyarázhatatlan kapcsolások, és ha számít az ilyesmi, valaki a sorok mögött őszintén és meztelenül beszél, de annyira, hogy már az őszinteség nyelvi jelölőit is elvetette, szinte szétesik, annyira csupasza, elemi, hogy ez a valaki kicsoda, kezdek benne biz-

tos lenni, nem John Ashbery, mintha a szövegeknek nem is beszélője, költője lenne, hanem csak szűrődnének át a hangok repedéseken, levelek között vagy valami sűrű szövésű hálón, ami egyszerre éltetője ennek a világnak, élőnek, élettelennek, de gátja is, hogy végül a beszélő teljesen szétdarabolódik, feloldódik, miközben a líra, sőt, líraiság határozottan meg tud maradni, vagy épp ezen átszűrődés révén áll elő.

A konvex tükörben darabjaira esik, torzul minden, az énkép, a narratíva, ami, mint egy fonál, egybekötné az életet – az elbeszélés szabályai szerint. A konvex tükör – a tükörképhez társított elképzeléseinkkel szemben – épp az elbeszélés szabályait, az elbeszélhetőséget, az én(kép)ről alkotott hagyományos elképzeléseinket kezdi ki. A kötet felütése is épp itt kezdődik – a szabályok versus szabadság kérdésénél: „Mindent próbáltam már, és csak némelyik / volt halhatatlan és szabad.” A szerző a tükörbe nézés aktusát teszi fel tétnek, és mindazt, ami ehhez hozzátartozik. Mint amikor a golyóálló mellény feltalálója a saját testén mutatta be annak működését. Ashbery kötetére korszakalkotó műként szokás hivatkozni, mint a posztmodern tapasztalat lírai megszólalására. Viszont a posztmodern tapasztalatok mellett, a kötetet olvasva érződik: az önarckép nem csorbul, „megtarja a szépségideál szigorú méterarányait”. A kötet széttartó mondataiban „az érett reneszánsz összhangzata van jelen”. Olvasva, minden mondatából nyugalom árad. Mintha a tükör torzítása csak „védené, amit hirdet”. Egy helyen kiderül: nem afféle vicc-tükörről, hanem borotválkozótükörről van szó; elmélyült, precíz munkához való. A nyugalomnak a kötetből áradó tiszta tekintetét csak még inkább elmélyíti a borítón elhelyezett, Parmigianino *Önarckép konvex tükörben* című munkájából vett képrészlet, melyen az olvasó felé néző alak – ahogy egyre mélyebben beleássuk magunkat a kötetbe – már „inkább angyal, mint ember”. A kötet nagy verse, mintegy végkifejletként, ennek a képnek az

ekphraszisztát adja. Parmigianino 1524-ben egy borotválkozótüköröt használva festette meg önarcképét egy csiszolt, domború felületre, amelynek azt a torzításokkal együtt látta. Ashbery 1959-ben látta a képet élettársával, a francia író Pierre Martoryval a bécsi Kunsthistorischesben. A költőt megdöbbenhette a látvány. Ekkor már túl volt első kötetén, és az ekortájt írt verseivel, amelyek 1962-ben jelentek meg a *The Tennis Court Oath* című kötetében, alapozta meg az „érthetetlen költő” hírnevét (Krušovszky Dénes zárótanulmánya szerint). Az *Önarckép konvex tükörben* című versének első mondata talán épp a képre néző költő első benyomását rögzíti: a kép valamit „hirdet”. És nem csupán egy posztmodern szempontból érdekes technikát, hanem egy emberibb látásmódot, egy torzult, töredezett, hol elnagyolt, hol hiányos, hol „túl részletes” érzékelést. Ami mellett a tradicionális, lineáris én-narratívák és tükörképek csupán kreatúrák a töredezett érzékelés elemeiből.

A versek beszélője a klasszikusok nyugalmaival állja a tükörben megtorzult tekintetét. Akár egy zsonglőr. Miközben elemeire bomlik benne és körülötte minden, a nyelv kapaszkodóit is alig használva át-sétál a kifeszített kötélén. Vagy mint egy modern Dante: az emberélet útjának felén álló költő nem hátrál ki a nyelv és a számvetés sötétlő erdejéből. Ebben az erdőben történő bolyongásnak lehet megfogalmazása az első vers címe: *Ahogy valakit részegen a postahajóra raknak*, amely cím csak valamely titokzatos úton kapcsolódik a vershez, majd átível a kötetben: mintha a tükörbe nézőt (a költőt, az olvasót) löknék részegen a postahajóra, arra ítélve, hogy ne tudja, hol van, hová tart, és alkoholos álomképeinek tudattalan folyásának legyen kiszolgáltatva. A kezdővers és a nagy, kötetzáró ekphraszisz-vers mintha felelne is egymásnak. A kötet végén váratlanul újra megjelenik az első címben elindított hajó: „ismeretlen lobogó alatt kikötőbe ért”. Amely a kötetbe/tükörbe nézés egyik eredményét is felmutatja: „ismeretlen lobogó” – végül „nem marad / Részted, mely biztosan te vagy”. És „Egyébként csak ülünk egyhelyben, ahova / a szűrt napfény / elér”; míg a kötet zárata: „Behatárolva érzi magát az ember, / Nyomok után kajtatva szűri az áprilisi napfényt / Az adott paraméternek a pusztán csak nyugalmas / Könnyűségében. A kezében nincsen kréta, / Mi egész volt, darabjai hullanak / S már nem tudja, hogy tudta, csak / Itt- ott az emlékezés hideg / Bugyraiban, suttog időtlenül.” A kezdet és a zárlat mintha a kötet kezdő és összegző kerete lenne, a figyelő tekinteté, amely azonban a felrémlő vagy előtűnő részleteknek nem tulajdonít(hat) jelentést. Csupán a káosz rendez el mindent az üres szem tudatlan sarkcsillaga körül. Mintha ez a tükörben megmutatkozó kaotikusság rendezné nemcsak az énképet, hanem az életvezetést is, amely végeredményében majd csak elvétele hasonlít ahhoz, amit elképzeltünk.

Pedig az önelemzés képeivel, kérdéseivel és nyelvi fordulataival alig találkozhatunk a kötetben. Sokkal inkább csak a szinte véletlenszerű, vagy esetleges képek, laza asszociációk, elkalandozó gondolatok láncolatát kapjuk, majd újra a képekét, hömpölygésüket, ahogy a postahajó a hullámokon imbolyog. A tükörbe nézőnek nyelvi tapasztalata is: nem tudsz a tükörben saját szemedbe nézni. Nincs hova (be)nézned, mert minden csak felszín, a tükörkép meg pláne az. A felszín és a mély felcserélése csupán (nárcisszuszi) illúzió.¹ Aki önismeretre törekszik a tükörképét elemelve, vagy életének felvillanó képein lamentálva, eltéved. Ashbery erdeje: a felszín formáinak kavargása. Nem törekszik megfejtésre. És így van ez a nyelvvel is. „A szavak spekulációk csupán (A latin speculumból, tükörből)”. Jelentésük – amely a mélybe mutatna – bizonytalan. Talán ez a tapasztalat is indikálhatja, hogy a szöveg megbontja a szintaxis és a konvenció rendjét, ami így ellenáll a befogadás és jelentésteremtés hagyományos módjainak. A belenéző számára a szöveg talán ezt tükrözi: nincs „benned” mit megérteni, jelenségek, „felszínek” kaotikusan tükröződő kavalkádja vagy. Talán még ennyi: elég, ha eligazodsz közöttük.

John Ashbery kötetének széttartó sorai váratlanul egy-egy villanássá koncentrálódhatnak, és varázslatos (értelmet meghaladó) megoldásként világitják be a szigorú, de lágy tekintetet, amely már rég nem érezte, hogy többet lát, mint amennyit elveszt.

Mert mi más lenne a líra, ha nem ez, hogy a nyelv titokzatosabb útjain rápillanthatunk arra, amit mondjuk egy világos értekező prózai szöveg soha nem mutathatna meg. Ashbery ráérezett, az érthetőség helyett új logikát kell találnia ahhoz, hogy a nyelvnek erre a másik útjára helyezze a figyelmet. Persze, akiknek ez nem tetszett, már a saját korában is „érhetetlennek” bélyegezték. Ezzel indirekten talán azt állítva, hogy a költészet alapvetően érthető lenne, csak ennek Ashbery költészete ellenáll. Ellenáll a költészet lefokozásának. Krusovszky Dénes a kötethez fűzött tanulmányában Ashberty idézve írja: „végső célja egy olyan vers megalkotása volt, amelyről a kritika képtelen egyáltalán bármit mondani.” Hiszen amibe a kritika vagy az elemzés a maga módszereivel beleáshatja magát, az végső soron varázstalanítható.

Noha a (lineáris) gondolkodás és a nyelv szabályainak, konvencióinak bomlasztása Ashbery költői technikája volt, nem érezhető a manír, a megcsináltság, a túlcsináltság – Ashbery módszere csupán addig lehet zavaró, míg hagyományos elvárásainkat el nem engedjük. Halhatatlan és szabad a kötet logikája szerint talán a szűrt napfény, a bokrok, a fák, az apró, semmis észrevételek, a sirályok röpte („Úgy tűnik érdeklőket, / ahogyan írok”). A sirályokról közbeszűrt megjegyzés is mutatja, valami egészen más logika szervezi a szövegeket, mint amit megszoktunk, és ez talán radikálisan más hozzáállást igényel az olvasáskor is. Többet kellene tanulnunk a sirályoktól. Talán, ahogy

kavarognak fölöttünk. Mert „nehéz figyelemmel kísérni [ahogy foszlik, torzul a tükörkép], mivel / Nincs olyan pont, ahonnan rá lehetne látni rendesen, / Nincs olyan nézőpont, mint az »Én« egy regényben”. A sorok nem érnek össze, nincsen az a megnyugtató megérkezésélmény, elfoszlanak a múlt, az emlékek, a gondolatok, a művészet és a tér útvesztőjében. 91

A vers az, amiről csak akadozva lehet beszélni. Ezt a definíciót Kolozsváron hallottam, de jól talál a tengerentúli költő verseivel. Ashbert a 20. századi világirodalom egyik legnagyobb költőjének tartják. Bár költészete megosztó volt, és – ha nem csak a kritikai konszenzust nézem – megosztó ma is, az *Őnarckép konvex tükörben* 1976-ban, a megjelenése utáni évben sorra megnyerte a legnagyobb amerikai díjakat: Pulitzer-díj, Nemzeti Könyvdíj, Nemzeti Könyvkritikusok Körének Díja. Ami nem megosztó, nem is tűz ki ilyen távoli célokat. A kötetet olvasni: elengedni az értelemmel végigkövethető, biztonságos utat, és hagyni, hadd folyjon át rajtunk, akár egy folyó. A versek mintha nem is az értelmünkkel, hanem a tudatalatti, az álom elemezhetetlen hullámaival lépnének kapcsolatba, vagy valamivel, amit nem vettünk észre, ami kimaradt, amit elfelejtettünk, az ürrel, ami mégis részünké vált.

Talán a konvenciók ilyen szintű elvetése kelti az elemi őszinteség, a mellé-nem-beszélés érzetét. Nem azt a nyelvet használja, amin annyiszor hazudunk. A feltáruló arcképben (hogya kié is az, már nem tudjuk) ott van „a gyengédségnek, élvezetnek, és megbánásnak az elegye, az önmérséklet olyan erejével, hogy az ember képtelen hosszasan nézni.” Úgy megrendítő, hogy nincs benne tragikum. „Sólyom húz el” – érezzük az egzisztenciális kérdés lebegését, a metafizikát, de a körülötte lévő mondatok, a szöveg kavargása nem tartja ki a regiszttert, amely egy saját törvényei szerinti masszába olvad. Nem vész el sem a metafizikai, sem az egzisztenciális tét, de a direkt jelenlétét sem érezzük. Egy hangulat lesz belőle, amely a mondatszerkezeteket is áthatja. A kötetet olvasni olyan, mint ebben a hangulatban leledzeni. Termékeny, meditatív és melankolikus. Biztat: hagyd működni magadban ezt az érzést.

Hogy mennyire nem egy tradicionális téteket elvető posztmodern szöveget olvasunk, arra ez a verskezdet is figyelmeztetés lehet: „És azoknak, akik megértik”. A kötet kitartó figyelmet igényel, és nem-lankadást, de az érteni akarás elvetését, szigorú, de lágy tekintetet, amely így mélyebbre hatolhat, mint amennyit megért. (*21. Század – Versum Könyvek, Bp., 2020 Fordította: Krusovszky Dénes, Lanczkor Gábor, Mohácsi Balázs*)

Új Forrás 2021/7 – Makány Sebestyén: Többet lát, mint amennyit elveszt – John Ashbery: *Őnarckép konvex tükörben*

¹ KULCSÁR-SZABÓ Zoltán, *Szövegtükör: John Ashbery: Self-Portrait in A Convex Mirror*, Alföld, 2003/10, 48–62.

NŐK A VÍZPARTON

A fény fehér vitorlákat választ, sirályok begyét.

Messze egy csónakban valakin vörös ing van,
apró szűrés a halvány égen.

Hullámos partvonal vagytok így hárman,
rózsaszín és barna pulóverek, meztelen lábak.

Rézporként csillog a part a verőfényben,
mandarinhéj színű a lég.

Egyikőtök alszik,
a szél ujja hajtincs arcodon.

Kifújja hosszan visszatartott lélegzetét az éj.
Szemet szűrnak a csillagok.

Alkonyatkor kis pamacsok vagytok, mohafélék.
A holdfényben, nőket mintázó kőtömbök.

NINCS VÁROS, MELYNEK

Nincs város, melynek ne kezdetétől
indulnának álmái. Az elvesztett tó
ott morzsolódik a tégláégetők kezében;
a szurdok alja, hol töröppen hever a fény
a vízfolyások emlékével. Minden tél
megőrződött abban a földtörténeti
kertben. Őshüllők hálnak a metróban,
csontágy a dübörgő sínek alatt. A vihar,
mely belobbantotta a várost a tavasz
delejével, amikor 18 évesek voltunk
a tiszta földön. A révhajózás az esőben,
menyegzői muzsikától mámoros szél,
és minden, ami kőzet- és csont-
lenyomatban zsong, akár egy kézből
olvasatlanul kifújt szerelmes távirat.

A SZENVEDÉLYES VILÁG

94

kerek. Napok óta vitorlázunk, hónapok óta,
és még mindig új az út, idegenek a csillagok.
Hozzád fűzve, az időre feszítve,
kötelek kapcsolják e lebegő padlót
a hanggá bodrozódó szélhez.

Megérkezni annyi, mint aludni.
Túl a ruhák zátonyán partot érni,
ahol buckákban áll a szótörmelék,
és abbahagyjuk a mozgást. Sóperem,
fehér csík a tengeren átkelt lábon.

A szerelem szilárd talajra vágjuk. Egész éjszaka
az őserdő füledt delejességéről álmodunk,
rovarok csikorgó zöreje úszkál fülünkben,
és alámerülünk a zöldbe. A szerelem egész éjszakára
a tenger elé vonja nehéz illatfüggönyét,
tüdőnkben a szárazföld csábításával ébredünk,
kenyérre és narancsra éhesen.
Gyíkok inalnak lépted árnyékából, eltűnnek
a vadkávé, a húsos kaktuszok, a tüskés bogycsok,
és az esőgyűjtő virágok kelyhei között.
Matrózok vagyunk. Akkor ébredünk,
amikor a hold beront álmaink füstös kocsmájába.
Egy karra tetovált névre ébredünk, testünkön a nap,
vagy egy kéz heveségének nyomaival, az éjszaka
térképével algás kőhöz hasonló bőrünkön.

Eltűnve, túl az utolsó ismerős ponton,
fekszenek a fedélzeten, hajunkon hús tejszerűség,
a kajüt mellől lessük a csillagokat – merevek,
akár egy rézmetszet –, és imádkozunk,
hogy sose lássuk meg a parttalan város fényeit,
ahol már lemondtak rólunk a szárazföld foglyai.

De néha, éjjel, amikor a szél felébreszti őket,
és más csillagokat látnak fejük felett,
a só enyhe ízét érezve ajkukon,
eszükbe jutunk.

Ma éjszaka egy Buick a hálósobánk.
Felhúzott ablakok tompította hideg szél a tó felől.
Harminc éve sötét hegyeken át egy szűk úton
szinte takarók alatt, zseblámpafénnyel autóztunk.
Három nap és két éjszaka a tengerig
húsvét-szigeti bálványfejüket
az égaljnak szegő gabonasilók mellett,
csillagok alatt, mint a mocsárerdőn áthúzó gémek.
Harminc évvel esküvőnk után még mindig
kocsikban alszunk. Még mindig
fenn vagyunk, égő homlokkal, akár a hold.

Szilágyi Mihály fordításai

Folyóiratunk a
NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM és az EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA
anyagi támogatásával jelenik meg.
Terjeszti a Budapesti, a Nemzeti és a Vidéki HIRKER RT. és alternatív terjesztők

Szerkesztők

JÁSZ ATTILA – Csendes Toll (főszerkesztő)

PAPP MÁTÉ (költészet rovat: mahbija@gmail.com, zene online rovat)

REICHERT GÁBOR (főszerkesztő-helyettes, kritika rovat: reichertgabor87@gmail.com)

SZÉNÁSI ZOLTÁN (próza rovat: szenazol@gmail.com)

Lapterv és műszaki szerkesztés

SELLYEI TAMÁS OTTÓ

Munkatársak

HEGEDŰS GYÖNGYI, KAKUK TAMÁS, MURÁNYI SÁNDOR OLIVÉR,

SOPOTNIK ZOLTÁN, SZILÁGYI MIHÁLY

Online

FEHÉR ENIKŐ, HEROLD RENÁTA, SZŰCS BALÁZS PÉTER

Tiszteletbeli munkatársak

BARI KÁROLY, BUJI FERENC, CSEKE ÁKOS, DUKAY BARNABÁS, GERLÓCZY GÁBOR,

KRULIK ZOLTÁN, MONOSTORI IMRE, MUZSNAY ÁKOS, TOLNAI OTTÓ, URI ASAF

ÚJ FORRÁS

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT

ALAPÍTÓ A KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

JÓZSEF ATTILA MEGYEI ÉS VÁROSI KÖNYVTÁRA

Megjelenik évente tízszer

Alapítva ezerkilencszázhatvankilencben

Alapító főszerkesztő: PAYER ISTVÁN

Szerkesztőség: 2836 Baj-Szőlőhegy 2722/4

E-mail: jasz.attila@ujforras.hu. Interneten olvasható: www.ujforras.hu

Előfizethető az Új Forrás szerkesztőségi címén. Előfizetési díj egy évre 5000 Ft.

ISSN 0133-5332

Kiadja a József Attila Megyei Könyvtár. A kiadásért felel: Új Forrás Kiadó Nonprofit Kft.

Készült a Sollers Kft. nyomdájában Tatán.